

Diplomová práce

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií

Daniel Aplt

**Propagace komunistických idejí na
stránkách československých kulturních
periodik 1945–1948**

Diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: **Daniel Aplt**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

APLT, Daniel. *Propagace komunistických idejí na stránkách československých kulturních periodik 1945–1948*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2010. 130 s. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Anotace

Diplomová práce „Propagace komunistických idejí na stránkách československých kulturních periodik“ analyzuje způsob, jakým vstupovaly do prostoru veřejné sféry kulturně-politické týdeníky v Československu v letech 1945 – 1948, tedy v období mezi ukončením druhé světové války a nastolením mocenské dominance Komunistické strany Československa (KSČ). V těchto třech poválečných letech se rozhodovalo o budoucí podobě obnoveného Československého státu. Zkoumaný vzorek tvoří týdeník *Tvorba* a týdeník *Kulturní politika*, tedy periodika, která byla názorově blízká politické linii tehdejší Komunistické strany Československa. KSČ se po druhé světové válce stala v československém politickém systému nejsilnějším subjektem. Práce popisuje podobu propagace komunismu v rovině obecně-ideologické a v rovině podpory konkrétních politických kroků KSČ. Jedná se především o analýzu projevů politické angažovanosti časopisů *Tvorba* a *Kulturní politika* v souvislosti s dějinnými událostmi, které ve zkoumaném období probíhaly na území Československa i na mezinárodní úrovni. Cílem analýzy je popsat, které ideje byly ve zkoumaných kulturních magazínech propagovány a jaké postupy byly při jejich propagaci užívány. Sledovaný dějinný úsek je v práci rozdělen na čtyři období, která jsou tvořena roky 1945, 1946, 1947 a 1948. Součástí práce je rovněž náhled na podobu tisku ve třech poválečných letech v Československu.

Annotation

This diploma thesis, “The propagation of communistic ideas in Czechoslovak cultural periodicals 1945 – 1948”, analyzes the way in which cultural-political weekly periodicals entered the public sphere in Czechoslovakia during the years 1945 - 1948, or the period between the end of the Second World War and the installation of the monopoly of political power by the Communist Party of Czechoslovakia (*Komunistická strana Československa - KSČ*). Those three postwar years determined the future form of the restored Czechoslovakian state. This paper’s research is based on the weekly periodicals *Tvorba* and *Kulturní politika*. Both of these magazines were, concerning their political profile, close to the Communist Party of Czechoslovakia. The *KSČ* became the most powerful subject in the Czechoslovak political system during the postwar period. This diploma thesis describes the form of propagation of communism at the ideological level and as a means to support concrete political steps by the Communist Party of Czechoslovakia. This work is above all an analysis of tendentious texts in the cultural-political weekly periodicals *Tvorba* and *Kulturní politika* in relation to historical moments that came about during the observed period, in both Czechoslovak politics and the international system. The main task of this diploma thesis is to describe the ideas that were propagated within the texts and the methods of propagation that were used. The period in view is divided into four phases that occurred during the years 1945, 1946, 1947 and 1948. This thesis also includes a description of the situation in the press during three postwar years in Czechoslovakia.

Klíčová slova

Tisk, kulturní politika, Československo, lidově demokratický režim, propaganda, ideologie, komunismus, Komunistická strana Československa, *Tvorba*, *Kulturní politika*.

Keywords

Press, cultural policy, Czechoslovakia, people's democratic regime, propaganda, ideology, communism, Communist Party of Czechoslovakia, *Tvorba*, *Kulturní politika*

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 202 545 znaků s mezerami, tj. 112,52 normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 17. 5. 2010

.....
Daniel Aplt

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucí své diplomové práce Doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc. za odbornou pomoc, cenné připomínky a čas, který mi během psaní mé práce věnovala.

Obsah

OBSAH	7
ÚVOD	8
1. POJMOVÝ APARÁT – IDEOLOGIE	18
1.1. IDEOLOGICKÉ POZADÍ KSC VE TŘECH POVÁLEČNÝCH LETECH.....	19
1.1.1. <i>Ideologické pozadí Sovětského svazu v polovině 20. století</i>	19
1.1.2. <i>Ideologické pozadí lidově demokratického Československa 1945 – 1948</i>	20
2. TISK V POVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU 1945 – 1948	21
2.1. TÝDENÍK TVORBA	23
2.2. TÝDENÍK KULTURNÍ POLITIKA.....	25
3. 1945: OBDOBÍ TĚSNĚ PO SKONČENÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	26
3.1. POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE ROKU 1945	26
3.2. TÝDENÍK TVORBA ROKU 1945	28
3.3. TÝDENÍK KULTURNÍ POLITIKA ROKU 1945	36
4. 1946: PARLAMENTNÍ VOLBY A ZÁKLADY ŽELEZNÉ OPONY	44
4.1. POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE ROKU 1946	44
4.2. TVORBA VE VOLEBNÍM ROCE 1946	46
4.3. KULTURNÍ POLITIKA VE VOLEBNÍM ROCE 1946	55
5. 1947: OBDOBÍ KRIZE NÁRODNÍ FRONTY A ODMÍTNUTÍ MARSHALLOVA PLÁNU 64	
5.1. POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE ROKU 1947	64
5.2. TVORBA ROKU 1947	67
5.3. KULTURNÍ POLITIKA ROKU 1947	75
6. 1948: KOMUNISTICKÝ PŘEVRAŤ A KONEC LIMITOVANÉ DEMOKRACIE V ČESKOSLOVENSKU	84
6.1. POLITICKÁ A SPOLEČENSKÁ SITUACE NA ZAČÁTKU ROKU 1948.....	84
6.2. TVORBA NA ZAČÁTKU ROKU 1948.....	86
6.3. KULTURNÍ POLITIKA NA ZAČÁTKU ROKU 1948	96
ZÁVĚR	103
RESUMÉ	112
SUMMARY	114
POUŽITÁ LITERATURA	115
SEZNAM PŘÍLOH	118
PŘÍLOHY	119

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT:	
Příjmení a jméno diplomanta: Apl, Daniel	Razítko podatelny Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd
Matriculační ročník diplomanta: 2007/2008	Joslo dne 16-06-2009
E-mail diplomanta: daplt@seznam.cz	St. 12. Právo 9 Ak. č. 90 Příloha 1
Studijní program/studijní obor: Mediální studia	katedra mediálních studií IKSŽ UK FSV k rukám Doc. PhDr. Jana Jiřáka, Ph.D.
Předpokládaný název práce v češtině: Propagace komunistických idejí na stránkách československých kulturních periodik 1945 - 1948.	
Předpokládaný název práce v angličtině: Propagation of communistic ideas in Czechoslovak cultural periodicals 1945 - 1948.	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok - vzor: ZS 2012) (diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v I.S. 2010/2011 umožňují obhájet práci nejdříve v I.S. 2011/2012).	
I.S. 2010	
Pedagog, s nímž byly teze konzultovány (příjmení, jméno, pracoviště - vzor: Mláček, Karel, KMS IKSŽ UK FSV): Köpplová, Barbara, IKSŽ.	
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (rozsah do 1800 znaků): Období poválečných let 1945 - 1948 zůstává ve srovnání s dobou po "vítězném únoru" spíše stranou zájmu studií zabývajících se kulturou v souvislosti s politickou aktivitou. Přesto je možné najít několik prací, které se dané problematice věnují jako svému hlavnímu tématu, či alespoň okrajově. Období těchto tří poválečných let je nepochybně zajímavé. Československo již bylo v té době nasměrováno vsříce budoucímu komunistickému uspořádání země pod vlivem SSSR, atmosféra doby však stále nahrávala živé diskusi o budoucí podobě státu a všech aspektů společnosti. Výrazným dodavatelem idejí se (na území tehdejšího Československa - tradičně) stali i umělci, kulturní teoretici a kulturní žurnalisté (případě lidé, kteří ve své práci tyto činnosti kombinovali). Kulturní sféra (ve smyslu umělecká) byla v tehdejší době velmi silně spjata s politikou, zejména v její ideologické rovině. Československá společnost nebyla, co se týká zásadního postupu doleva ve smyslu pravolevé osy politických idejí, oproti většině Evropských států po 2. sv. v. výjimkou. Tato situace nahrávala posíleným komunistům, kterým se po třiletém snažení podařilo v roce 1948 uskutečnit svou vizi o neomezené vládě v Československu. Jakým stylem byla komunistická ideologie jako zamýšlený klíčový aspekt budoucího fungování československé společnosti propagovaná v tehdejších kulturních periodikách? Jaké byly propagační techniky používané autory kulturně-politických příspěvků v daných tiskovinách?	
Předpokládaný cíl diplomové práce, původní přínos autora diplomové práce ke zpracování tématu, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (rozsah do 1800 znaků): Diplomovou práci bych rád navázal na svou práci bakalářskou, která se věnovala komunistické propagandě v umění (v uměleckých dílech) a sepětí umělecké a politické sféry v období let 1945 - 1953. Zaměřím se na to, jakým způsobem využívali levicovní kulturní žurnalisté jednotlivé aspekty poválečné obnovy a některé zásadní události po 2 sv. v. k propagaci komunistických idejí. Jaké bylo jejich vidění dějinné situace, v které se tehdejší Československo ocitlo a jakou vizi budoucnosti nabízeli rozklížené a dezorientované československé společnosti. Jakým stylem jim k propagaci komunismu pomohlo umění jako takové, tedy nakolik byly v kulturně-politických	

časopisech využívány umělecké formy samy o sobě, popřípadě nakolik a jakým stylem bylo užíváno umění v rovině teoretických pojednání. Práce by měla v rámci dějin médií přispět k pochopení role kulturněpolitických periodik v tomto období.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod

1. Teoretické vymezení práce

- analýza užívaných pojmů a jejich teoretické ukotvení v rámci mediálních studií

2. 1945: období těsně po extrémním prožitku 2. sv. války

- zkoumání výše uvedených aspektů v daném období

3. 1946: rok voleb

- zkoumání výše uvedených aspektů v daném období

4. 1947: na dohled únorového převratu

- zkoumání výše uvedených aspektů v daném období

5. 1948: "vítězný únor"

- zkoumání výše uvedených aspektů v daném období

Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. analyzované tituly a období, za které budou analyzovány) a metody (techniky) jeho zpracování:

Hlavním zdrojem k mé diplomové práci budou samotná levicová kulturně-politická periodika z období let 1945 – 1948: Tvorba, Kulturní politika a Lidová kultura. Rovněž i komunistický levicový humoristický magazín Díkobraz.

V těchto magazínech budu analyzovat výše popsané momenty pomocí komparativní metody. Budu srovnávat podobu zkoumaných skutečností v uvedených obdobích daných názvy jednotlivých kapitol.

Základní literatura (nejméně 10 nejúčelnějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

Bartůšková, Sylva (ed.) (1992): *K české literatuře 1945-1948*. Brno, Masarykova univerzita.

- Jedná se o konferenční sborník materiálů z vědecké konference 34. Bezručovy Opavy věnované vývoji v literatuře v daném období.

Hrabec, Jiří (1966): *Poznámky k české literatuře 1945 – 1948*. Praha, Orientace.

- Kromě literární tvorby (prózy i poezie) se daná studie věnuje rovněž kulturně politickým polemikám té doby.

Černý, Václav (1992): *Paměti. 3. 1945-1972*. Brno, Atlantis.

- Dané období z pohledu významného účastníka tehdejších událostí. Paměti literárního historika a kritika Václava Černého.

Dokoupil, Blahoslav (2002): *Slovník českých literárních časopisů, periodických literárních sborníků a almanachů*. Brno, Host.

- Slovníková příručka přináší souhrnné encyklopedické zpracování české literární časopisecké a sborníkové produkce.

- Drápala, Milan (2000):** Na ztracené varii Západu: Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945–1948. Praha, Prostor.
- Publikace, která se formou studií, dokumentace a výběru z nesocialistické poválečné publicistiky věnuje ujednotěnému názorovému proudu v českém poválečném myšlení, který otevřeně kritizoval poválečné změny v ČSR vedoucí k mocenskému nástupu komunistů.
- Janoušek, Pavel (2007):** Dějiny české literatury 1945-1989. I., 1945-1948. Praha, Academia.
- První díl nově vydaného kompendia, jež podává ucelený výklad o vývoji české literatury v období od konce druhé světové války do pádu komunistického režimu v roce 1989. Tento první díl je zaměřen čistě na období let 1945 – 1948.
- Kaplan, Karel (1990):** Pravda o Československu 1945-1948. Praha, Panorama.
- Historická analýza poválečného období nejen z pohledu vnitropolitických událostí, ale rovněž i událostí v mezinárodních vztazích.
- Kaplan, Karel (1991a):** Československo v letech 1945-1948. Praha, Státní pedagogické nakladatelství.
- Monografie uznávaného českého historika Karla Kaplana, který se dlouhodobě věnuje dějinám komunistického Československa. Tento díl je zaměřen na stejné období jako má diplomová práce a pomůže mi získat přehled o zásadních událostech té doby.
- Kusák, Alexej (1998):** Kultura a politika v Československu 1945-1956. Praha, Tlust.
- Rozsáhlá, materiálově bohatá práce mapuje kulturní politiku v naší zemi od května 1945 do XX. sjezdu KSSS. Vyčerpávající studie vztahu kultury a politiky v uvedeném období.
- Knapik, Jiří (2002):** Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953. Praha, Libri.
- Slovník v heslech zachycuje na 1 500 biogramů, jež sledují jejich zařazení na dobové kulturní scéně - od filmu a divadla přes literaturu a periodika až po hudbu a estrádní umělce. Přesto, že je práce zaměřena až na období po roce 1948, jsem si jistý, že mi velmi dobře pomůže v orientaci v tehdejších osobnostech kolem kulturních magazínů.
- Křivánková, Alena; Vatrál, Jozef (1989):** Dějiny československé žurnalistiky. IV. díl : český a slovenský tisk v letech 1944-1987. Praha, Novinář.
- Popisuje dějiny žurnalistiky v daném období.
- Macura, Vladimír (2008):** Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře). Praha, Academia.
- emblematická analýza české socialistické kultury. Původní soubor sémiotických esejů doplňuje výběr z literárněhistorických studií, které významný literární vědec a spisovatel (1945-1999) věnoval problematice poválečného umění.
- McQuail, Denis (2002):** Úvod do teorie masové komunikace. Praha, Portál.
- Základní kniha pro mediální studia, která mi pomůže s mediálně studijní teoretickou částí.
- Pernes, Jiří (2003):** Dějiny Československa očima Dikobrazu. Brno, Barrister & Principal.
- V roce 1945 začal vycházet humoristický časopis Dikobraz, který měl podporovat politiku KSČ. Na jeho stránkách byly tištěny kreslené vtipy a ráfky humorné texty, které reagovaly na politický vývoj. Byl to poplatný komunistické politice. Autor pracuje s dikobrazím „humorem“ jako se světoznámým historickým pramenem.
- Příběh, Michal (ed.). (2002):** Z dějin českého myšlení o literatuře I (1945-1948). Antologie k Dějinám české literatury 1945-1990. Praha, Ústav pro českou literaturu AV ČR.

- rozsáhlá antologie textů (článků, studií, dokumentů) řazených podle jednotlivých dobových témat (událostí).

Ševčík Jiří, Morganová, Pavlína, Dužková Dagmar (2001): **České umění 1938 – 1989**. Praha, Academia.

- Antologie obsahuje základní programové a teoretické texty (manifesty, statě z odborného tisku, projevy atd.) týkající se nejdůležitějších výtvarných proudů, skupin, významných výstav a událostí českého umění let 1939-1989, doplněné řadou oficiálních kulturně-politických dokumentů a textů k důležitým historickým událostem v období plném zásadních vývojových zlomů.

Štol, Ladislav (1972): **Umění a ideologický boj (I. díl 1945-1959)**. Praha, Svoboda.

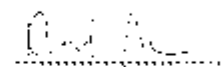
- poválečné teoretické pojednání o kultuře a politice z pera jednoho z hlavních komunistických ideologů a kulturních teoretiků, který byl zároveň vysoce postaveným funkcionářem strany.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších obdobě blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Brožová, Pavla (2007): **Kulturní politika 1945-1947**. Praha, Univerzita Karlova.

Datum / Podpis studenta

21. 12. 2011

Úvod

Za téma své diplomové práce jsem si zvolil *Propagace komunistických idejí na stránkách československých kulturních periodik 1945–1948*. Důvodem je dlouhodobější zájem, který mne k tomuto v mnoha ohledech velmi specifickému období československých dějin váže.

Ve své práci budu zkoumat tři poválečné roky od května roku 1945 do února 1948. Jaro roku 1945 znamenalo pro obyvatele Československa konec šest let trvající noční můry v podobě života v Protektorátu Čechy a Morava. Byl to okamžik silných emocí – radosti z konce války i nenávisti ke všemu německému. Byl to počátek euforického a idealistického étosu budování nového Československa, období víry v lepší budoucnost.

Únorový převrat roku 1948 přinesl konečné rozuzlení dramatu tří poválečných let, jehož ústředním tématem byla hra o podobu republiky a její budoucí směřování. Československým komunistům, reprezentovaným Komunistickou stranou Československa (KSČ), se v politickém systému, na jehož podobu měli výrazný vliv již dlouho před koncem druhé světové války¹, dařilo zachovat si po celé zkoumané období nejvýhodnější pozici. Únorové události roku 1948 znamenaly začátek čtyřicetiletého neomezeného komunistického panství v Československu.

Co se týká vývoje po druhé světové válce, vždy mne přitahovaly události a procesy probíhající v kulturní sféře tehdejší společnosti. Pro český, respektive československý stát velmi typické a tradiční silné sepětí kultury a politiky dosáhlo v poválečném období vrcholu. Politika a kultura byly ve vzájemné silné interakci a jejich provázanost byla markantní.

Tehdejší doba, ve srovnání se současností, výrazně více tíhla k ideologickému (ideovému) pohledu na jednotlivé aspekty fungování společnosti. Určujícím tématem

¹ Hlavní programové teze KSČ pro poválečný vývoj byly sepsány moskevským exilem vedeným Klementem Gottwaldem již v průběhu války. Tyto se později výrazně promítly do podoby dohod o nasměrování poválečného Československa uzavřených v Moskvě s exilovou vládou vedenou prezidentem Benešem, která v té době sídlila v Londýně (Vodička 2003, 46). V Moskvě bylo dohodnuto vytvoření systému Národní fronty a roku 1943 podepsána smlouva mezi ČSR a SSSR o přátelství a pomoci (viz:

politických a kulturně-politických polemik v Československu po druhé světové válce byla obnova společnosti a podoba nového společenského uspořádání. „*V neklidném období poválečného tříletí se tak rozhodovalo o budoucnosti Československa a souboj mezi těmi, kteří prosazovali komunistickou vizi organizace společnosti, a lidmi, kteří vkládali naděje do modifikovaného modelu západního pojetí demokracie, zasahoval do všech oblastí života (..)*“ (Janoušek a kolektiv 2007, 26). Důležitou roli hrála v této debatě média coby prostředek veřejné sféry.

Média se od počátku ocitla oproti realitě první republiky ve zcela nové situaci. Poválečný trend příklonu k výraznější roli státu ve společnosti neminul ani oblast médií, ba naopak, stala se jeho ukázkovým příkladem. Vůbec prvním zestátněným odvětvím obecně byla filmová tvorba². I tisk, jemuž se budu ve své práci věnovat primárně, byl nově podřízen určité míře státní regulace: „*Vycházelo se ze zásady, že tisk nebude ponechán rozvoji bez státního dohledu, protože organizace a regulace novin a časopisů měla sloužit k zajištění podmínek pro fungování tisku jako činitele veřejného života*“ (Bednařík 2004, 132).

Jakým způsobem byla komunistická ideologie, jako zamýšlený klíčový aspekt budoucího fungování československé společnosti, propagována v tehdejších kulturních periodikách blízkých politické linii KSČ? Jaké byly v rámci produkovaného obsahu používány techniky k propagaci postojů Komunistické strany Československa? Odpovědi na tyto otázky jsou cílem mé analýzy, která by měla v rámci dějin médií přispět k pochopení role kulturně-politických periodik ve zkoumaném období.

Oproti svému původnímu očekávání, které jsem vyjádřil v tezích diplomové práce, jsem se ve své analýze kulturně-politických týdeníků blízkých KSČ, rozhodl upozadit rovinu kulturní (ve smyslu umělecká) ve prospěch roviny politické. V případě obsahu Tvorby rovina politiky ztelně dominovala. Články věnující se čistě politickým tématům byly, oproti článkům zaměřeným na umění (byť v politické souvislosti), ztelně v převaze. Kulturní politika se, ve srovnání s Tvorbou, více orientovala na texty o umění a umělecké sféře (umělečtí tvůrci, umělečtí teoretikové, kulturní politika).

http://www.portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/cmd/ad/.c/313/ce/10821/p/8411/_s.155/701?PC_8411_l=11/1946&PC_8411_ps=10, náhled 23. 1. 2010).

² Na základě Dekretu prezidenta republiky Edvarda Beneše z 11. srpna 1945.

Politická rovina obou týdeníků se mi při bližším seznámení s tématem zdála být pro potřeby mé analýzy přínosnější.

Tato diplomová práce se bude věnovat primárně příspěvku, který přicházel do debaty o novém směřování Československa z pozic radikálně levicových. Konkrétně se jedná o týdeníky *Tvorba* a *Kulturní politika*. Po bližším seznámení s tématem jsem se rozhodl omezit zkoumaný vzorek na dvě periodika, která jsou z mého pohledu pro potřeby této práce nejzásadnější. Ve svých tezích diplomové práce jsem uvedl, že kromě *Tvorby* a *Kulturní politiky* hodlám vycházet rovněž z analýzy *Lidově kultury* a *Dikobrazu*. Rozhodnutí omezit zkoumaný vzorek na *Kulturní politiku* a *Tvorbu* dle mého názoru přispělo k větší sevřenosti práce a tím dané možnosti hlubšího náhledu na zkoumané aspekty.

Obě tato periodika byla názorově blízko KSČ. Týdeník *Tvorba* vycházel již před válkou, kdy nejvýraznějšími osobnostmi podílejícími se na jeho fungování byly František Xaver Šalda a později Julius Fučík³. Po válce ÚV KSČ obnovilo vydávání *Tvorby* již v červenci 1945⁴. *Tvorba* začala vycházet v nakladatelství Svoboda s novým podtitulem: *Týdeník pro kulturu a politiku*⁵. Od roku 1945 do roku 1947 stál v jejím čele Stanislav Kostka Neumann⁶, po němž se řízení listu ujal Gustav Bareš, který v této funkci setrval až do roku 1952.

Tvorba byla ve zkoumaném období vydávána Ústředním výborem Komunistické strany Československa (ÚV KSČ). Aktivita tehdejší KSČ směřovala, přestože ne deklarovane, k dosažení absolutní moci ve státě (Kaplan 1991, 42), což by jí otevřelo cestu k prosazení vysněného politického uspořádání založeného na ideologii marxismu-leninismu. Jak bude patrné z dalších částí této práce, tedy částí věnujících se

³ F. X. Šalda roku 1925 list založil a roku 1928, tedy v době, kdy došlo ke státním persekucím komunistického tisku, ho předal Juliovi Fučíkovi (Buriánek 1995, 104), který v *Tvorbě* působil až do roku 1938, kdy časopis přestal vycházet.

⁴ První poválečné číslo vyšlo 26. července 1945.

⁵ Podtituly *Tvorby* se před válkou často měnily, přesto, že jejich smysl si byl víceméně velmi podobný: *List pro kritiku a umění* a *Čtrnáctideník pro kritiku a umění* (1926), *List pro literární, politickou a uměleckou kritiku* (1927), *Týdeník pro literaturu, politiku a umění* (1928-1929), *List pro literaturu, politiku a umění* (1930-1932) a *Týdeník pro literaturu, politiku a umění* (1933-38) (viz: katalog knihovny Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky).

⁶ Ten se však na samotné redakční práci nepodílel (Dokoupil 2002, 259).

politickému vývoji v daném období, poválečná situace Československa byla pro tuto jejich snahu velmi příznivá.

Druhým zkoumaným periodikem je Kulturní politika. Tento magazín byl spjat s osobou levicového divadelního tvůrce E. F. Buriana, který byl po celou dobu existence listu jeho šéfredaktorem. Kulturní politika vycházela v letech 1945 – 1949, a přesto, že nebyla na KSČ přímo napojena jako Tvorba, byla pozitivně nakloněna jejímu politickému kurzu: „*Oproti Tvorbě chápal (týdeník Kulturní politika – pozn. autora) však kulturní politiku spíše jako arénu spontánně projevovaných názorů, než jako linii určenou stranickými orgány. Dlouho si také zachoval charakter listu otevřeného rozdílným uměleckým koncepcím a kulturním podnětům přicházejícím jak z východu, tak i ze západu*“ (Dokoupil 2002, 97).

Je tedy zřejmé, že se oba týdeníky krajně levicové orientace zásadně lišily ve způsobu svého fungování, zejména co se týče míry autonomie na politické sféře. Bude zajímavé sledovat, nakolik se tento fakt promítl do podoby propagace komunismu, respektive nakolik bude možné vysledovat odlišnosti pramenící z rozdílného vztahu ke KSČ. Jakou podobu měla propagace komunismu v rovině obecně ideologické a v rovině podpory konkrétních politických kroků KSČ? Jakým způsobem oba týdeníky pokrývaly události a témata doby?

Práci jsem se rozhodl rozčlenit do šesti kapitol tak, aby bylo možno co nejlépe postihnout vývoj zkoumaných aspektů v čase. V první kapitole se budu věnovat upřesnění pojmového aparátu, respektive rozboru pojmu ideologie z dnešního i dobového pohledu. Druhou kapitolu věnuji popisu podoby mediální krajiny tehdejšího Československa z pohledu tištěných médií. Následující kapitoly již budu věnovat přímo analýze uvedených faktorů ve zkoumaném období, které pro zpřesnění dále rozdělím na kratší časové úseky. Kapitola číslo tři se tak bude věnovat období bezprostředně po skončení druhé světové války, tedy roku 1945. Čtvrtá kapitola bude zaměřena na dobu před volbami v květnu 1946, kdy se dá předpokládat zvýšené politicko-propagační úsilí zkoumaných tiskovin. Pátá kapitola bude zaměřena na reflexi událostí roku 1947, který přinesl do politického systému ČSR vzrůstající antagonismus mezi jednotlivými politickými proudy. V poslední, tedy šesté kapitole, budu zkoumat obsah daných

týdeníků v období začátku roku 1948, který proběhl ve znamení komunistického únorového převratu.

V každé z kapitol nejprve provedu stručný popis a rozbor dějinné situace, respektive konkrétních událostí, majících klíčový vliv na náladu a postoje společnosti a určujících hlavní témata veřejného diskurzu. Hlavní částí každé kapitoly bude rozbor obsahu zkoumaného vzorku, tedy týdeníků *Tvorba* a *Kulturní politika*.

Rozčleněním analyzovaného období na kratší časové úseky určené událostmi, které měly nejvýraznější „tématotvorný“ potenciál, jsem získal možnost využít metodu komparativní analýzy v čase. Mohu tedy kupříkladu porovnat obsah z roku 1945 s rokem 1948 s přihlédnutím k rozdílným politickým potřebám KSČ i vzhledem k rozdílné náladě ve společnosti a aktuálnímu politickému vývoji v zemi. Komparativní rovinu získá moje diplomová práce rovněž srovnáním podoby zkoumaných aspektů v obou týdenících.

Z pohledu diskurzu mediálních studií bude pro potřeby mé práce nepochybně užitečná studie Petra Bednařika s názvem *Český tisk v letech 1945–1948*, která tvoří jednu kapitolu v třetí části publikace *Rozvoj české společnosti v Evropské unii*. Dějinám československé žurnalistiky se věnuje práce Aleny Křivánkové a Jozefa Vátrala *Dějiny československé žurnalistiky, IV. díl: Česká a slovenská žurnalistika v letech 1944–1987*, u níž je nutné s ohledem na datum vzniku a možné ideologické zatížení uplatnit určitý kritický náhled.

Dále využiji celou řadu kvalitních textů, které nevycházejí přímo z diskurzu mediálních studií či žurnalistiky. Velmi přínosnou se jeví práce kolektivu autorů pod vedením Pavla Janouška *Dějiny české literatury 1945–1989*, konkrétně díl první, mapující právě období let 1945–1948. Řadu užitečných informací je možno nalézt ve vyčerpávající monografii Alexeje Kusáka s názvem *Kultura a politika v Československu 1945–1948*, v níž zajímavým způsobem popisuje vývoj a aktivitu kulturní sféry v daném období na pozadí tehdejších událostí politického vývoje.

K lepší orientaci v politicko-historickém pozadí doby využiji, v případě domácí politiky, studie Karla Kaplana, předního českého historika a odborníka na zkoumanou

Diplomová práce

etapu dějiny. Jedná se zejména o tituly *Československo v letech 1945–1948* a *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*. Zdrojem hodnotných informací mi budou rovněž historické studie jako jsou *Východiska, očekávání a realita poválečné doby: k dějinám české společnosti v letech 1945–1948* od sociální historičky Lenky Kalinové a *KSČ a volby 1946* od Michala Pehra. K lepší orientaci v situaci v tehdejší mezinárodní politice mi budou užitečné práce předního českého historika a odborníka na moderní dějiny Vladimíra Nálevky.

Využiji rovněž některé studie z oblasti politické vědy (politologie), kupříkladu *KSČ a Československo I. (1945-1960)* od Jana Rataje či *Dějiny Komunistické strany Československa : od počátků do převzetí moci*, jejímž autorem je Jacques Rupnik.

Pro každého, kdo se rozhodne studovat československé poválečných dějiny, doporučuji přečíst si paměti literárního vědce a kritika Václava Černého, který byl jedním z účastníků tehdejšího dění v kulturní publicistice, přičemž sám je výraznou postavou našich kulturních dějin.

1. Pojmový aparát – ideologie

Téma a zaměření mé diplomové práce vyžaduje rozbor termínu *ideologie*, se kterým v textu budu, zejména v jeho analytických částech, často operovat. Nejprve termín rozeberu v obecné rovině, dále pak v souvislosti s časem a prostorem, na něž je tato diplomová práce zaměřena.

Možnost definovat pojem ideologie je díky obecnosti jeho významu velmi omezená. Náhled na něj se liší a jeho význam a definice se mění v závislosti na prostředí, v němž je užívána - kupříkladu politologický, sociologický, filosofický nebo umělecký diskurz (Šaradín, 2001). Jako výstižná se jeví obecná definice Andrew Heywooda (2008, 29 a 30): „*Ideologie je soubor idejí, které se stávají základem organizovaného politického postupu, ať má tento postup stávající systém moci zachovat, pozměnit, nebo svrhnout. Všechny ideologie tudíž:*

- a) *přicházejí s určitým zhodnocením stávajícího uspořádání obvykle v podobě jakéhosi světového názoru,*
- b) *předkládají model žádoucí budoucnosti, nějakou vizi dobré společnosti a*
- c) *objasňují, jak by se společenská změna mohla a měla přivodit – čili jak se dostat od (a) k (b)“.*

Co z pohledu mé diplomové práce této definici chybí, je zmínka o normativní rovině nejen z pohledu politického procesu, ale i z pohledu podoby hodnotové soustavy jednotlivce ve smyslu jeho přiblížení se ideálu člověka (občana), který je v dané ideologii obsažen. Ideologie obvykle předkládá ideální hodnoty, jež by měl vyznávat příslušník společnosti, která je na dané ideologii založena. Dále bych chtěl zdůraznit ve třech bodech další důležité vlastnosti, které jsou dle mého názoru pro ideologii charakteristické:

- 1) Ideologie se mění v závislosti na vývoji v čase a na specifikách prostoru.
- 2) Ideologie má své symboly a mýty. Vytváří vlastní významovou soustavu.
- 3) Ideologie má své nositele, své vykladače a své apologety.

1.1. Ideologické pozadí KSČ ve třech poválečných letech

Komunistická strana Československa v období první republiky znamenala z ideologického pohledu určitou schizofrenii: „*Vyhlásila (rozuměj KSČ – pozn. autora) vládní program za svůj a souhlas s ním byl hlavní podmínkou členství v KSČ. Vedoucí komunističtí funkcionáři však přesně znali své cíle a záměry. Diskutovali o nich v moskevském exilu a vraceli se s nimi do republiky. Bezprostředním úkolem bylo prosadit stranu jako vlasteneckou sílu do čela národa, nenechat se vytlačit na levici politického spektra. Hlavním a časově vzdálenějším cílem byl monopol jejich moci. Protože byli vyškoleni komunistickou internacionálou, figuroval v jejich myšlení mocenský monopol jako základní předpoklad a rys socialismu. Jiný model než sovětský neznali a neuznávali*“ (Kusák 1991, 43). KSČ se tak ideologicky pohybovala ve dvou rovinách. První z nich vycházela z podoby sovětského komunismu té doby a druhá, nazývaná lidově demokratická, byla specificky spjata s Československým prostředím. KSČ pak systematicky naplňovala lidově demokratickou ideologii marxistickoleninským obsahem podle stalinského vzoru (Rupnik 2002, 197).

1.1.1. Ideologické pozadí Sovětského svazu v polovině 20. století

Oficiální sovětská ideologická linie v polovině 20. století stále deklarativně vycházela z Karla Marxe, přesto se již v mnohém od jeho teorií výrazně odchylovala. Marxovy teze byly doplněny a upraveny zejména prvními dvěma vůdci Komunistické strany Sovětského svazu⁷, tedy Vladimírem Iljičem Leninem a Josifem Vissarionovičem Stalinem. Lenin přišel s koncepcí jediné strany ve státě. Tato strana, označovaná jako avantgardní a tvořená ideologicky nejvíce uvědomělými revolucionáři, se měla stát předvojem dělnické třídy, tedy proletariátu, který sám o sobě kvůli matoucímu ideologickému působení kapitalistů, není schopen revoluce dosáhnout. Leninismus tak přichází s teorií monopartismu, tedy jediné strany ve státě, která vede, zaštitěna vůlí proletariátu, socialistickou revoluci k dosažení konečného a ideálního stádia vývoje společnosti, tedy komunismu (Heywood 2008, 140 – 143).

⁷ Konkrétní název Komunistické strany Sovětského svazu se v čase měnil následovně: Komunistická strana Ruska (bolševiků) (1918 – 1925), Všesvazová komunistická strana (bolševiků) (1925–1952) a Komunistická strana Sovětského svazu (KSSS, 1952–1991).

J. V. Stalin pak přišel s novým ideologickým prvkem nazývaným „socialismus v jedné zemi“. Podle této doktríny je možné vybudovat v SSSR komunismus bez toho, aby nutně proběhla revoluce v mezinárodním měřítku. Z pohledu ekonomiky došlo v rámci stalinismu ke státní kolektivizaci, neboli „státnímu socialismu“, což v praxi znamenalo naprostou likvidaci posledních zbytků soukromého podnikání a podřízení veškeré ekonomiky státnímu plánování (Heywood 2008, 140 – 143).

1.1.2. Ideologické pozadí lidově demokratického Československa

Ideologické pozadí Československa v letech 1945 až 1948 bylo vyjádřeno tzv. konceptem specifické cesty k socialismu. Jedná se o určitou syntézu socialistických a národních ideálů: *„(..) tato ideologie budila totiž iluzi, že je vyústěním celého dosavadního národního vývoje Čechů a Slováků, že pouze formuluje to, že pouze formuluje to, o čem předchozí generace snily, nebo zač bojovaly. Zdálo se, že tato ideologie je schopna naplnit životem všechny předchozí české a slovenské ideály a že v ní dochází ke šťastnému spojení myšlenek národní a sociální emancipace. (..) zdála se vyplňovat starý biedermeierovský sen o harmonii společenských sil, o vývoji společnosti bez násilných zvrátů, o službě národa společné myšlence“* (Kusák 1998, 190 a 191).

Z pohledu socialismu byl lidově demokratický režim charakteristický zejména procesem znárodňování a vymezením se vůči předválečné pravici a politickému stranictví. V rovně národní zde nalezneme výrazný akcent na kulturní slovanství, husitství a národní obrození (Kusák 1998, 147). Koncept národní jednoty se tak (pro KSČ velmi výhodně) spojil s ideou socialismu. Vyjádření této ideologie v politické praxi se budu věnovat v úvodní části následující kapitoly.

2. Tisk v poválečném Československu 1945 – 1948

Jak jsem již naznačil v úvodu, trend rostoucí role státu ve společnosti se nevyhnul ani mediální sféře. Vůbec první odvětví, které po válce prošlo etatizací, byla kinematografie. Filmový průmysl se dostal pod kontrolu státu na základě prezidentského dekretu vydaného Edvardem Benešem 11. srpna 1945. Až poté následovalo zestátnění velkých průmyslových podniků, bank a zdrojů nerostných surovin.

Zásadní změnu doznala rovněž oblast tisku. Nejvýraznějším momentem bylo rozhodnutí neponechat možnost vydávat tisk volně na základě podnikání za účelem zisku, vyhlášené konferencí zástupců tisku při České národní radě v květnu roku 1945. *„Liberální vydavatelský systém první republiky byl označen za špatný, protože umožňoval, aby byl tisk využíván pro soukromé cíle jednotlivců, aniž byly brány ohledy na zájmy státu“* (Bednařík 2004, 132).

Možnost vydávat tištěné periodikum byla vázána na povolení nově vytvořeného ministerstva informací, do jehož kompetencí oblast tisku patřila. Představitelé stran Národní fronty dospěli k závěru, že nejlepším způsobem jak zajistit, aby tisk plnil pozitivní roli z pohledu zájmu státu, je omezit možnost jeho vydávání pouze na společenské organizace a instituce. Tyto instituce musely prokázat, že svou vydavatelskou činnost budou vyvíjet ve veřejném zájmu. Jednalo se výhradně o organizace působící v rámci Národní fronty. Organizace mimo národní frontu a jednotlivci možnost vydávat tisk neměli (Bednařík 2004, 132–135). V čele ministerstva informací stál od jeho založení roku 1945 Václav Kopecký⁸, vrcholný představitel KSČ. Do kompetence ministerstva informací patřilo také hospodaření s papírem, jehož zdroje byly po válce výrazně omezeny. Papír byl jednotlivým vydavatelstvím přidělován na základě rozhodnutí ministerstva financí, což výrobu a prodej tiskovin značně limitovalo (Bednařík 2004, 134–136 a Vátral 55).

⁸ Mezi válkami působil jako redaktor v řadě levicových (komunistických) periodik. Od roku 1921 člen Komunistické strany Československa. Za války byl představitelem moskevského exilu a výrazně se podílel na vypracování Košického vládního programu. Po válce se stal členem ÚV KSČ. V rámci KSČ měl na starosti oblast kultury a ideologie (Knapík 2002, 137).

Důležitým rysem poválečného tisku byla jeho politická angažovanost, při konkrétním zakotvení jednotlivých periodik v ideovém programu politických stran a organizací sdružených v Národní frontě. „*V nemilost upadlo slovo nezávislost. Nové tiskové poměry vůbec neuznávaly pojem nezávislý tisk. (..) Tisk měl podle Kopeckého sloužit ideovému programu politických stran a organizací sdružených do Národní fronty*“ (Bednařík 2004, 133).

Velmi krátce po ukončení druhé světové války došlo k obnově ústředních deníků politických stran. *Rudé právo* (KSČ) začalo vycházet již 6. května 1945. První poválečné vydání deníku Československé sociální demokracie *Právo lidu* vyšlo 12. května 1945. Jelikož předválečný ústřední deník Československé strany národně socialistické s názvem *České slovo* v období protektorátu nepřestal vycházet, bylo nutné provést změnu jeho názvu, který nově zněl *Svobodné slovo*. Pod tímto názvem vyšel poprvé 16. května 1945. Stejně to bylo i v případě deníku Československé strany lidové *Lidové listy*, který začal vycházet 12. května pod novým názvem *Lidová demokracie* (Křivánková, Vátral 1989, 57 a Bednařík 2004, 134).

Charakteristickým rysem období, které následovalo bezprostředně po válce, bylo vypořádání se se zatížením z doby protektorátu ve smyslu denacifikace a potrestání kolaborantů. Tento „očistný“⁹ proces proběhl i mezi českými redakčními pracovníky. Na základě rozhodnutí konference zástupců tisku při České národní radě byly vytvořeny očistné komise, skládající se převážně z novinářů, kteří byli nějakým způsobem účastni na odbojové činnosti (v protektorátu či v zahraničí), nebo byli vězněni v koncentračních táborech. V některých případech se jednalo o vdovy po novinářích, jejichž manželé zaplatili období nacistického panství životem (Bednařík 2004, 139).

⁹ Často docházelo při rozhodování k vyřizování osobních účtů. V čele očistných komisí stáli povětšinou komunisté, kteří měli díky tomu možnost zbavit se nepohodlných či pro ně nepřijatelných osob, a naopak prosadit osoby, které mohly pro své zájmy využít (Bednařík 2004, 140).

Získat osvědčení o bezúhonnosti bylo jedním ze základních předpokladů možnosti pracovat jako novinář. Bez potvrzení očištné komise nebylo možné stát se členem novinářské organizace, což bylo od vydání zákona č. 101/47 Sb. O postavení redaktorů a o Svazech novinářů, přijatého Ústavodárným národním shromážděním 28. května 1947, podmínkou k povolení vykonávat práci žurnalisty (Bednařík 2004, 139–141). Na základě tohoto zákona byla zřízena jednotná novinářská organizace s názvem Ústřední svaz československých novinářů, do níž byl začleněn Svaz českých novinářů (fungující pod tímto názvem od 23. června 1945) a Svaz slovenských novinářů.

Fakt značného vlivu státní byrokracie na fungování médií se nepřetavil do podoby institucionalizované ideové cenzury obsahu kulturních periodik: *„Ovlivňování časopisecké produkce v kulturní sféře mělo v zásadě v poválečném třiletí charakter ideové cenzury, směřovalo především proti tomu, co bylo z hlediska tehdejšího hlavního proudu literatury považováno za okrajové: proti oddechovým magazínům, regionálním časopisům a pokusům vydávat časopisecké tribuny nových, dosud nezavedených autorských či generačních seskupení“* (Janoušek a kol. 2007, 75). Přesto je však možné najít případy, kdy z dobového pohledu ideově kontroverzní obsah kulturně – politického periodika přinesl střet se státní byrokracií, respektive s ministerstvem informací a osvěty. Typickým příkladem je antagonismus tvůrců týdeníku *Obzory* a ministra Václava Kopeckého. Redakce *Obzorů* byla v rámci tehdejšího tisku jedna z mála, která vystupovala výrazně protisocialisticky. *Obzory* přinášely kritické pohledy na citlivá témata doby (Drápala 2000, 56). Tento fakt byl trnem v oku socialistickým silám a názorovým kruhům v republice, především tedy československým komunistům. Situace vyústila až ve snahu Václava Kopeckého z autority pozice, kterou ve státním aparátu zastával, vydávání týdeníku zastavit. Přesto, že nové uspořádání tiskové produkce bylo charakteristické vysokou úlohou státu, respektive relativně značnou možností politické sféry vyvíjet tlak na média a jejich tvůrce, se mu zastavit vydávání *Obzorů* nepodařilo.

2.1. Týdeník Tvorba

Jak už bylo řečeno v úvodu, týdeník *Tvorba* bylo radikálně levicové kulturní periodikum, vydávané přímo Ústředním výborem Komunistické strany Československa, tedy nejvyšším orgánem nejsilnějšího subjektu stranického systému poválečné

republiky. Tvorba byla, dle Aleny Křivánkové a Josefa Vátrala (1989, 59), zaměřena na „hlubší osvětlování aktuálních vnitropolitických a zahraničních událostí a na prosazování kulturní politiky KSČ mezi inteligencí“.

Jednotlivé strany Národní fronty vydávaly nejen své deníky¹⁰, ale i svá kulturně-politická polemická periodika¹¹. Přesto, že uvedené tiskoviny, vydávané jednotlivými stranami, svým obsahem převážně podporovaly jejich politické linie, míra autonomie redakcí byla rozdílná. Kupříkladu někteří redaktori týdeníku *Obzory* se často dostávali do střetu nejen se svými ideovými oponenty ze socialistického (převážně komunistického) tábora, ale i s vrcholnými politickými představiteli vlastní strany (Československá strana lidová). Nejen kritizovali jejich politiku, ale také pokrývali kontroverzní témata způsobem, který pro stranické špičky znamenal komplikace. Docházelo pak k zostření dohledu nad redakcí týdeníku a častým personálním změnám (Drápala 2000, 59–63).

Z personálního obsazení vedení redakce Tvorby je zřejmé, že se dá jen těžko očekávat nějaký odklon od oficiální linie nejvyššího vedení KSČ. Je patrná přímá personální provázanost s ÚV KSČ. Jedná se o lidi, kteří byli kromě své redaktorské činnosti zároveň i stranickými špičkami. Přesto, že Tvorba oficiálně fungovala pod vedením Stanislava Kostky Neumanna, osobou mající největší vliv na její podobu byl Gustav Bareš¹², který byl zároveň šéfredaktorem *Rudého práva*. Dalšími výraznými osobnostmi byli Ladislav Štoll¹³, Jiří Taufer¹⁴ a Arnošt Kolman¹⁵. Jednalo se vesměs o

¹⁰ ÚV KSČ – *Rudé právo*, Česká strana národně socialistická – *Svobodné slovo*, Československá sociální demokracie – *Právo lidu*, Československá strana lidová – *Lidová demokracie* (Bednařík 2004, 137).

¹¹ ÚV KSČ – *Tvorba*, Česká strana národně socialistická – *Svobodný zítřek* a *Masarykův lid*, Československá sociální demokracie – *Cíl*, Československá strana lidová – *Obzory* (Bednařík 2004, 137) a (Janoušek a kol. 2007, 75–78).

¹² Gustav Bareš (1910 – 1979) byl komunistický politik a ideolog. Po válce se stal členem ÚV KSČ, kde působil jako vedoucí Kulturního a propagačního oddělení. Později byl činný v řadě orgánů a komisí majících na starost kulturu, školství, propagandu a agitaci (kupříkladu děkan Fakulty osvěty a novinářství či člen komise pro oficiální portrétování ústavních činitelů) (Knapík 2002, 137). Chcete-li se o této výrazné postavě komunistické kulturní politiky dozvědět více, doporučuji k přečtení knihu: KNAPÍK, Jiří: *Kdo spoutal naši kulturu: portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov, Šárka 2000.

¹³ Ladislav Štoll (1902 – 1981) byl komunistický ideolog. Věnoval se aplikacím marxistických teorií na kulturu a umění. Byl vysoce postaveným členem komunistické strany. Od roku 1946 člen ÚV KSČ. V roce 1948 fakticky vystřídal A. Kolmana ve funkci hlavního ideologa strany. Dlouhodobě působil v řadě komunistických periodik (Signál, Levá fronta, Proletářský družstevník, Tvorba, Rudé právo) a kulturních komisích. V letech 1953–1956 postupně zastával funkci ministra kultury, ministra vysokých škol a ministra školství (Knapík 2002, 233).

¹⁴ Jiří Taufer (1911 – 1986) byl básník, překladatel a politický pracovník. Od roku 1946 člen ÚV KSČ. Působil v Moskevském exilu. Zastával velké množství postů ve stranické (mj. člen Lektorské rady ÚV KSČ) a později i státní byrokracii (kupř. velvyslanec v Albánii). Podílel se na procesu s Rudolfem

špičky tehdejší KSČ v ideologické a propagační rovině. V roce 1945 se na důležitém postu odpovědného redaktora vystřídali Zdeněk Novák, Ladislav Štoll a nakonec Jiří Taufer, který na něm vydržel až do konce roku 1947.

2.2. Týdeník *Kulturní politika*

Zázemí Kulturní politiky bylo ve srovnání s Tvorbou jiné. Jednalo se o tiskovinu, která se profilovala jako nezávislá. Její kompletní název i s podtitulem zněl *Kulturní politika: nezávislý týdeník*. Přesto, že lidově demokratický poválečný režim nedovoloval vydávání nezávislých periodik a veškerý tisk musel být zaštitěn některou z organizací působících v Národní frontě, bylo možné získat i výjimku z tohoto pravidla. V oblasti vědy a kultury ministerstvo informací udělovalo výjimky tzv. „vynikajícím osobnostem“, u nichž si bylo jisté, že nebudou při vydávání svých periodik porušovat zásadu nevýdělečnosti (Bednařík 2004, 136). Díky tomuto ústupku z regulační praxe mohl Václav Černý vydávat svůj *Kritický měsíčník*, Josef Laichter *Naši dobu* či Oto Girgal *Otázky divadla* (Drápala 2000, 56).

Šéfredaktorovi Kulturní politiky E. F. Burianovi¹⁶ se podařilo poválečná tisková nařízení obejít jiným způsobem. Založil *Kruh přátel divadla* E. F. Buriana, který vydávání týdeníku zaštitil¹⁷. „*Takovéto sdružení by však těžko prošlo jedinci s menším renomé a jistě nikomu, kdo by chtěl zpochybňovat základy režimu třetí republiky*“ (Drápala 2000, 49).

Slánským coby člen tiskové komise. V letech 1945 – 1948 zastával rovněž post ředitele nakladatelství Svoboda, v němž Tvorba po válce vycházela (Knapík 2002, 236).

¹⁵ Arnošt Kolman (1892 – 1979) byl komunisticky orientovaný filosof a propagandista. V meziválečném období žil v Sovětské svazu, kde získal občanství. Působil zde, mimo jiné, jako zástupce vedoucího agitpropu při ÚV VKS(b), ředitel stranického nakladatelství Moskevský dělník či vedoucí Marxova kabinetu Institutu Marxe – Engelse a Lenina. Po válce se vrátil zpět do ČSR a do roku 1948 vykonával funkci vedoucího odboru propagandy Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ (Knapík 2002, 134).

¹⁶ E. F. Burian přispíval rovněž do tiskovin vydávaných přímo ÚV KSČ, tedy Rudé právo (Vátral, Křivánková 1989, 113) a Tvorba (například jeho článek v prvním vydání obnovené Tvorby: Burian, Emil František. *Děvčata, nechod'te k divadlu..* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 26. 6. 1945, 14, 1, s. 11.).

¹⁷ Podobný způsob zvolil i Ferdinand Peroutka, který vydával svůj deník *Svobodné noviny* a týdeník *Dnešek* pod záštitou *Sdružení kulturních organizací* (Drápala 2000, 49).

3. 1945: období těsně po skončení druhé světové války

Druhá světová válka znamenala natolik hluboký dějinný zvrat, že již v okamžiku jejího ukončení bylo jasné, že návrat k poměrům první republiky nebude možný. Domácí i zahraničněpolitické okolnosti doznaly v pravdě zásadní proměnu, nutnost přizpůsobit se nové historické situaci ve většině oblastí fungování společnosti se zdála být evidentní (Janoušek a kolektiv 2007, 23). Oficiálně byla kontinuita garantována stále platnou ústavou z roku 1920, jednalo se však spíše o proklamativní akt pro účely mezinárodní politiky (Kaplan 1991, 27).

3.1. Politická a společenská situace roku 1945

Nová podoba politického systému státu byla připravena již dlouho před ukončením 2 světové války na základě dohod mezi tou částí exilové politické reprezentace, která sídlila v Londýně, a tou, jež měla své centrum v Moskvě. Jednání vyústila v tzv. *Košický vládní program*, kterým byl určen prvotní směr, jímž se měla obnova poválečného Československa ubírat.

Nový režim byl nazýván *lidově demokratický*. Na základě Košického vládního programu byla vytvořena zastřešující organizace s názvem *Národní fronta*. V politickém systému poválečného Československa mohly působit pouze strany sdružené v Národní frontě, politická činnost jiných subjektů byla zakázána, respektive vázána na souhlas stávajících členů Národní fronty. Stranický systém nově reprezentovalo pouze šest povolených stran, jejichž politika se nesměla odchýlit od zásad obsažených v Košickém vládním programu a měla být vykonávána ve vzájemné shodě. V Národní frontě působily čtyři strany české a dvě slovenské. Byly jimi čtyři strany levicové: Československá strana národně socialistická (ČSNS), Československá sociální demokracie (ČSSD), Komunistická strana Československa (KSČ) a Komunistická strana Slovenska (KSS), a dále dvě strany stojící přibližně ve středu pravolevé osy: Československá strana lidová (ČSL) a na Slovensku Demokratická strana (DS). Subjekt ideologicky pravicové (liberálně-kapitalistické) orientace se v organizaci národní fronty nenacházel ani jeden (Kaplan 1991, 29).

Politická orientace stran Národní fronty dokumentuje celkový posun společnosti směrem doleva. Jedná se o poválečný trend vlastní nejen Československu, ale pozorovatelný ve většině evropských států, včetně západních demokracií¹⁸. Socialistické ideje jako základní hodnoty obnovy republiky byly součástí oficiální politické linie vlády, určené Košickým vládním programem: „*Z vnitropolitického hlediska se za východisko pro budoucnost pokládaly socialistické principy společenského uspořádání, z hlediska zahraniční politiky pak mimo otevřenou kritiku stálá orientace na Sovětský svaz, o jehož politickém a ekonomickém systému vládly v československém prostředí četné iluze*“ (Janoušek a kolektiv 2007, 26). Prosocialistické naladění československé společnosti však automaticky neznamenal orientaci čistě komunistickou. K socialismu se hlásila i řada organizací, názorových proudů či osob, kteří proti politické linii KSČ často oficiálně vystupovali¹⁹.

Charakteristickým rysem tehdejší doby byla všeobecná shoda politických elit na posílení role státu oproti soukromému sektoru, což vyústilo jednak k postupnému zestátnování důležitých průmyslových odvětví, ale také k větší míře vstupování státu do života společnosti z pohledu řady nařízení a regulací.

Dalším výrazným momentem bylo vyhrocené národnostní cítění, zejména z pohledu silných protiněmeckých nálad. Frustrace druhé světové války vyvolala ve velké části československé populace náhled na události doby optikou antagonismu slovanství a germánství. Projevem tohoto jevu byly četné akty odplaty, mnohdy brutální, ale také tažení proti germánství v rovině kulturní. Národnostní výklad dějinné situace rovněž nahrával komunistickým silám v zemi. Náhled na slovanství jako pozitivní hodnotu usnadňoval kladné přijímání orientace státu na sovětské Rusko (Kusák 1998, 206 – 209).

Společnost v té době stále silně pociťovala křivdu pramenící z traumatu „mnichovské zrady“.

¹⁸ Socialistické (zejména komunistické) strany působily ve vládách čtrnácti států tehdejší Evropy (Kaplan 1991, 5).

3.2. Týdeník *Tvorba* roku 1945

Jak již bylo řečeno výše, první poválečné číslo týdeníku *Tvorba* vyšlo v Praze dne 26. července 1945. Rozsah listu byl šestnáct stran formátu A4 a jeho cena byla stanovena na 2,50 tehdejších československých korun za jeden výtisk, respektive 55 korun za roční předplatné.

Nově jmenovaným řídícím redaktorem byl S. K. Neumann a jako členové redakčního kruhu jsou uvedeni: Gustav Bareš, Lumír Čivrný²⁰, Karel Konrád²¹, Marie Pujmanová²², Josef Rybák²³ a Ladislav Štoll.

Autorem úvodníku prvního čísla obnoveného periodika byl S. K. Neumann. Definoval v něm účel a směřování *Tvorby*, její pozice, cíle a program. V tomto deklaroval kontinuitu s předválečnou *Tvorbou*, úkoly listu viděl jen jako částečně změněny: „*Ve skutečnosti máme jen tu a tam dočasně změněný politický postoj k některým zjevům přítomnosti, máme nové, cenné a velké výhody ve starém boji, ale na zásadách našeho listu, na jeho programu a na jeho úkolech nemůžeme ještě změnit nic. Naše leninsko-stalinská pružnost vyžaduje tu a tam mluvu poněkud jinou než před sedmi lety, ale naše leninsko-stalinské zásady i s tou pružností trvají jako žulová skála, na které stavíme budoucnost našeho lidu uprostřed budoucnosti lidstva*“²⁴.

Tato část Neumannova úvodníku ilustruje novou strategii KSČ v prezentování a propagování vlastní strany. V období od konce druhé světové války do února 1948 se KSČ zdržovala takových proklamací, které by otevřeně určily její ideologicky extrémní

¹⁹ Příkladem demokratické levice je *Kritický měsíčník* Václava Černého či *Svobodné noviny* Ferdinanda Peroutky (Drápala 2000, 56).

²⁰ Lumír Čivrný (1915 – 2001) byl levicový básník a kulturní a politický pracovník. Účastník protinacistického odboje. V letech 1945 – 1948 působil jako člen České národní rady (1945), poslanec Prozatímního NS (člen výborů: informačního, kulturního a rozpočtového), vedoucí odboru propagandy Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ, vedoucí odboru Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ a člen Lektorské rady ÚV KSČ (Knapík 2002, 68) a (Janoušek a kol. 1995, 117).

²¹ Karel Konrád (1899 – 1971) byl prozaik a novinář. Kromě *Tvorby* působil rovněž v redakci *Rudého práva* (1945 – 1958) (Knapík 2002, 68) a (Janoušek a kol. 1995, 405).

²² Marie Pujmanová (1893 – 1958) spisovatelka, která se ve 20. letech přiklonila ke komunismu, mimo jiné pod vlivem Julia Fučíka. V roce 1946 se stala členkou KSČ (Knapík 2002, 200) a (Janoušek a kol. 1998, 283).

²³ Josef Rybák (1904 – 1992) byl novinář a umělecký kritik. Kromě redakce *Tvorby* působil rovněž v *Rudém právu*, kde od roku 1948 do roku 1958 vedl kulturní rubriku. Mezi lety 1945–1947 byl šéfredaktorem týdeníku *Haló Nedělní noviny* (Knapík 2002, 207) a (Janoušek a kol. 1998, 323).

²⁴ NEUMANN, Stanislav Kostka. *Pokročili jsme a pokračujeme*. *Tvorba* : Týdeník pro kulturu a politiku. 26. 7. 1945, 14, 1, s. 1.

pozici, respektive budoucí záměr, jímž bylo získání absolutní moci ve státě (Kaplan 1991, 42). „*Podstatou jejich (komunistů – pozn. autora) mystifikujícího ideologického působení bylo, že na světlo veřejnosti nevynášeli autentické třídní nesnášenlivé principy stalinské doktríny. Ideologii přizpůsobovali očekávanému vlivu na mentalitu, profil a přání obyvatelstva, které dokázali zkušeně odhadnout*“ (Rataj 2003, 45).

Změna ideologické sebe prezentace KSC byla dána jejím odlišným postavením ve srovnání s realitou první republiky. V prvorepublikovém politickém systému nebyla stranou nijak marginální, ve volbách získávala obvykle okolo 10 %, přičemž její voličstvo tvořilo převážně méně kvalifikované dělnictvo a levicově zaměřeni intelektuálové (Cabada 2003, 31 a 32). Před válkou se však tato strana výrazně vymezovala vůči prvorepublikovému společenskému zřízení: „*Ostře odmítala jak demokratické zřízení Československé republiky, tak její právní řád a majetkové uspořádání, které kritizovala z marxisticko-revolučních pozic ve smyslu ideologie světové proletářské revoluce*“ (Cabada 2003, 31). Měla tedy spíše určitý protestní či antisystémový charakter. Po válce se však dostala do čela politického procesu. Logická tedy byla změna propagační strategie směrem k udržení podpory co nejširších vrstev společnosti, což bylo pravděpodobně důvodem k umenšení ideologického radikalismu, pouze však v rovině rétorické, nikoliv v rovině reálně zastávaných názorů, jak je z příspěvku S. K. Neumanna patrné.

S. K. Neumann dále určil tři hlavní úkoly poválečné Tvorby:

1. „Boj proti fašismu, nacismu a reakci.
2. Obrana Sovětského svazu a práce i výchova k správnému pochopení a poznání jeho pravé velikosti.
3. Dialekticko-materialistickou kritikou všech význačných jevů života seznamovati nejširší veřejnost s marxisticko-stalinskou naukou, popularisovat ji, šířit ji, aby se zmocňovala největšího počtu mozků a srdcí“²⁵

Přirozeně jedním z nosných témat prvního poválečného ročníku Tvorby byla reflexe druhé světové války a její výklad komunistickou optikou. Ukázkovým příkladem jsou analýzy příčin a vývoje války, jejichž autorem je Gustav Bareš. V těchto

²⁵ NEUMANN, Stanislav Kostka. *Pokročili jsme a pokračujeme*. Tvorba : Týdeník pro kulturu a politiku. 26. 7. 1945, 14, 1, s. 1.

textech je snadno identifikovatelná klasická propagandistická technika, kdy pozitivní momenty jsou dávány do souvislostí s aspekty zamýšleně propagovanými jako pozitivní, a vice versa, negativní motivy s tím, co je v rámci ideologie nahlíženo jako nepřátelské. Coby příčina války je tak kupříkladu, velmi zjednodušeně, uveden antikomunismus a antagonismus k SSSR: „*Ať hledáme ideologické a politické kořeny druhé světové války na západě či na východě, nacházíme je vždy v heslech reakce a fašismu, plujících pod praporem antikomunismu a nepřátelství proti Sovětskému svazu*“²⁶. „*Řekli jsme si, že v kořenech právě skončené války a strašné tragedie národů leží antikomunistická zaujatost a zášť proti Sovětskému svazu*“²⁷. Zatímco Sovětský svaz je dáván do souvislosti s konečnou porážkou nacismu, nikoliv kupříkladu s Molotov-Ribbentropovým paktem (obsazení pobaltských států, obsazení východního Polska, Zimní válka ve Finsku apod.) či výraznými neúspěchy v počátku války, západní spojenci jsou více spojováni s Mnichovskou dohodou či kolaborací, nežli s válečnými úspěchy (kupříkladu vítězství v severní Africe či osvobození západní Evropy), a jejich příspěvek k válečnému úsilí je oproti SSSR spíše bagatelizován²⁸. „*Ale reakční politikové západu ve své slepé nenávisti proti Sovětskému svazu a ze strachu před svým vlastním lidem spáchali raději velezradu na národních zájmech svých zemí a obětovali Československo hitlerovskému loupežníkovi*“²⁹.

KSČ využívala traumatu tehdejší společnosti způsobeného Mnichovskou dohodou. Sama sebe v listu vykreslovala jako nejvýraznější, popřípadě dokonce jedinou politickou sílu, která vystoupila proti „diktátu Mnichovské smlouvy“. „*Skutečnost, že Komunistická strana Československa byla a je jedinou důslednou organizující protimnichovskou silou uvnitř českého a slovenského národa, je nejlépe potvrzena jasným a pevným hlasem tohoto historického projevu předsedy komunistické strany z podzimu 1938*“³⁰.

Další v listu exponovanou tématikou, související s reflexí druhé světové války, je domácí odboj. Vzhledem k orientaci Tvorby, coby propagačního nástroje ÚV KSČ, je

²⁶ BAREŠ, Gustav. *Mír*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 23. 8. 1945, 14, 5, s. 1.

²⁷ BAREŠ, Gustav. *Chvála paměti*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 10. 10. 1945, 14, 12, s. 1.

²⁸ BAREŠ, Gustav. *Mír*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 23. 8. 1945, 14, 5, s. 1.

²⁹ KREYSA, M. *Osídlení pohraničí*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 26. 9. 1945, 14, 10, s. 4.

pochopitelné, že se jedná převážně o články zaměřené na odboj komunistický. Nalezneme zde množství textů věnujících se jeho jednotlivým výrazným představitelům. Tito jsou vykreslováni jako skuteční a v pravdě dokonalí hrdinové. Články působí dojmem vytváření kultů, které se stávají součástí komunistické mytologie. „*Imponoval celému okolí, osazenstvu celé chodby věznice, k čemuž stačil vždy napřímený vzhled a sebevědomý úsměv v asketické tváři, podbořující mluva jeho očí, která beze slov nabádala k vytrvalosti. Stejně tak uměl v nestřežených okamžicích nenápadným pohybem ruky, hlavy, nebo šikovně utroušeným slovem šířit jen klid a naději. (..) Jeho koníčkem byla knihovna, byl vášnivým bibliofilem a nepoznal jsem skutečně člověka sctelejšího. V tom smyslu dalo by se mluvit o jeho jediné soukromé vášni, již podléhal, nemluvě ovšem o vášni jiné, ještě silnější, přímo fanatické, která ho přímo sugestivně ovládala jakožto vyznavače, příslušníka a průkopníka komunistické strany. (..) Křen nikdy zkrušen nebyl, vždycky se vrátil z výslechů sebevědomý a hrdý, napřímený, vnitřně vyrovnaný, s hrdinským výrazem nepoddajnosti v tváři mučednický unavené, někdy i modřinou zbarvené, vždy s nezapomenutelným výrazem vítěze v očích!*“³¹.

V rámci československých představitelů komunismu, kteří přišli díky své odbojové činnosti za války o život, byl dlouhodobě výrazně dominantní kult Julia Fučíka, kterému je v listu věnováno několik článků. Julius Fučík nebyl zdaleka jediným komunistickým novinářem, který přišel v protektorátním období o život³². Výraznou postavou komunistické žurnalistiky byl rovněž kupříkladu Eduard Urx, filosof a předválečný šéfredaktor Rudého práva, o němž v Tvorbě vyšel vzpomínkový článek 10.

³⁰ Předmluva k přetištěnému projevu Klementa Gottwalda, který přednesl ve stálém výboru sněmovny dne 11. 10. 1938. Autor neuveden. *Po mnichovském diktátu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 10. 10. 1945, 14, 12, s. 3.

³¹ Citace: DOBRÝ, Ota. *Vzpomínky na red. V. Křena*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 19. 2. 1945, 14, 18, s. 8. Dále kupříkladu: KOPECKÝ, Václav. *Na paměť hrdinného soudruha Edy Urxe*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 10. 10. 1945, 14, 12, s. 8.

³² Stanislav Brunclík (Haló noviny, Rudé právo, Tvorba), Karel Elsnic (Mladá garda), František Hampel (Dělnická rovnost), Jožka Jabůrková (Rozsévačka), Kurt Konrád (Tvorba, Haló noviny), Jan Krejčí (Rudé právo, Tvorba), Václav Křen (Rudé právo), František Křížek (Rudé právo), Josef Lieberzeit (Dělnická rovnost), Josef Matušek (Havíř), Josef Michal (Dělnická rovnost), Josef Mourek (Rudé právo), Jan Peštuka (Dělnická rovnost), Vladimír Pohnert (Moravská Rovnost), Bohumil Pokorný (Volnost), Evžen Rošický (Haló noviny), Václav Sinkule (Rudé právo, Tvorba), František Suchý-Taussig (Moravská Rovnost), Vratislav Šantroch-Hart (Haló noviny), Jan Tomáško (Pravda Plzeň) a Eduard Urx (Rudé právo, Tvorba). Viz: Novotný, B. *Čeští komunističtí redaktori dali své životy za svobodu národa*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 26. 9. 1945, 14, 10, s. 8.

října 1945³³, jehož autorem je ministr Václav Kopecký. Jako symbol mučednictví komunistů za války se však příběh Julia Fučíka v budoucnu ukázal propagandisticky jako nejvíce životaschopný. Důvodem byla pravděpodobně *Reportáž psaná na oprátce*, tedy text napsaný Juliem Fučíkem ve vězení v období krátce před popravou. Část tohoto textu byla Tvorbou rovněž otištěna³⁴.

Z pohledu událostí probíhajících tehdy aktuálně v československé politice se jeví být pro Tvorbu nejvýraznějšími tématy znárodňování a odsun německého obyvatelstva. Dvoustránková analýza znárodňování, kterou nalezneme v Tvorbě z 13. září 1945, je psána zcela v souladu s postoji, které KSČ v daném období v problematice znárodňování zastávala³⁵. Článek je zajímavý ještě z jiného hlediska. Je v něm pozitivně zmiňován myšlenkový odkaz T. G. Masaryka a část článku odkazuje rovněž k postoji Edvarda Beneše. Náhled KSČ na tyto dva symboly první republiky nebyl v žádném případě negativní, minimálně tedy v deklarativní rovině. Naopak se komunisté snažili vytvořit zdání blízkosti svého politického postoje s Masarykovými ideovými východisky a omlouvali jeho kritiku marxismu-leninismu neznalostí politického vývoje po jeho smrti³⁶. Popularita prezidenta Beneše byla u československých občanů v daném období velmi vysoká³⁷ a bylo by tedy krajně neprozíravé se vůči němu nějakým způsobem zásadně politicky vymezovat.

Tvorba nikterak nevybočovala z poválečných protiněmeckých nálad a stejně jako většina českých obyvatel Československa podporovala ve svých člancích plošný odsun etnických Němců a Maďarů a omezení národnostní skladby nové republiky na český a slovenský živel. V třístránkovém článku *Konec sudetského němectví* argumentuje K. Kreibich historickými souvislostmi pro nutnost provedení odsunu, i při

³³ KOPECKÝ, Václav. *Na paměť hrdinného soudruha Edy Urxe*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 10. 9. 1945, 14, 12, s. 8.

³⁴ K tématu kultu Julia Fučíka a jeho Reportáži psané na oprátce doporučuji rozbor Ústavu pro výzkum totalitních režimů viz: <http://www.ustrcr.cz/cs/julius-fucik-1903-1943-a-jeho-reportaz-psana-na-opratce> , náhled 3. 4. 2010 či kapitolu s názvem Fučík v MACURA, Vladimír. *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. Praha : Academia, 2008. 351 s. ISBN 978-80-200-1669-0.

³⁵ K znárodňování a postoji KSČ k tomu procesu viz: KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948*. 1. část. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. str. 20 – 23..

³⁶ Viz článek: signováno –lš-. *T. G. Masaryk*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 13. 9. 1945, 14, 8, s. 1.

³⁷ Podle zjištění Československého ústavu pro výzkum veřejného mínění z jara roku 1946 o důvěryhodnosti politiků pro občany byl E. Beneš důvěryhodný pro 80% obyvatelstva. Až za ním se umístili Klement Gottwald (18,5%), Zdeněk Fierlinger (18%), Jan Masaryk (13,7%) a Msgr. Jan Šrámek (12,2,%) (Pehr 2005, 182).

vědomí, že tento proces přinese řadě lidí určitou míru utrpení. Článek se zdá být blízký většinovému názoru tehdejší společnosti a žádné specificky komunistické stanovisko v něm zmiňováno není. V článcích věnovaných problematice vysídlení je častěji rezonována nota národní oproti notě ideologického střetu nacismu a komunismu (jak je tomu povětšinou v článcích věnujících se reflexi druhé světové války): „*Zkušenosti posledních šesti let nacistického běsnění t. zv. sudetských Němců proti našemu národu přispějí k tomu, že odsun Němců za hranice našeho státu a výměna maďarské menšiny se staly základním programovým bodem naší vlády a nekompromisním přáním všech Čechů a Slováků*“³⁸.

Příspěvkem do debaty o vlastnostech německého národa a kulturní nevyhnutelnosti nacismu je článek *Marx a Engels o reakčním prušáctví*. V tomto textu jsou v kontrastu dvě roviny zpracování tématu. Jednak to je rovina čistě propagandistická, mající podobu výkřiků plných víceméně bezobsažných propagandistických frází: „*Německý fašismus je nebestiálnější, nejterorističtější diktatura nejreakčnějších imperialistických živlů finančního kapitálu, je to nejodpornější zmetek německého imperialismu*“³⁹. Dále je to rovina s vyšší argumentační kvalitou, která je tvořena rozborem (spíše přepisem) těch částí prací německých sociologů Marxe a Engelse, které se věnují analýze německé historie, dalo by se říci, z pohledu jim vlastní dialektiky dějin.

Co se týká mezinárodní politiky, je zcela neoddiskutovatelně dominantním tématem Sovětský svaz. Tak, jak S. K. Neumann deklaroval ve svém úvodníku k prvnímu vydání, byla propagace SSSR opravdu stěžejním momentem obsahu Tvorby. Je z ní patrný zcela nekritický a téměř zbožňující náhled na stalinský Sovětský svaz. Ve vztahu k SSSR a jeho tehdejšímu vůdci J. V. Stalinovi se autoři Tvorby snad nejvýrazněji, z důvodu propagandistických záměrů, odchylovali od reality. „*Hitler si byl dobře vědom, že silný, hospodářsky i kulturně vzkvétající Sovětský svaz je nejtěžší překážkou jeho světovládným choutkám. (...) Byla to geniální stalinská strategie, která vedla Rudou armádu neomylně cestami vítězství. V čele armády stál vůdce národů maršál Stalin, obklopený mladými maršály a důstojníky, vzdělanými v stalinském*

³⁸ KREYSA, M. *Osídlení pohraničí*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 10. 1945, 14, 11, s. 1.

³⁹ signováno –us-. *Marx a Engels o reakčním prušáctví*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 6. 9. 1945, 14, 7, s. 5.

válečném umění“. (..) *Je jí teprve 27 let* (rozuměj Rudé armádě – pozn. autora) – *ale je ověřena tolika vítěznými vavříny, jako ještě nikdy žádná armáda v historii lidstva*⁴⁰.

Sovětskému svazu v kontextu československé zahraniční politiky se věnuje text s názvem *Základní článek naší budoucnosti*, který vyšel v Tvorbě 12. prosince 1945. Ústředním tématem je výše popsaná smlouva mezi ČSR a SSSR o přátelství a pomoci z 12. prosince roku 1941. V článku je využito výročí podpisu této dohody k propagaci příklonu zahraniční politiky ČSR k Sovětskému svazu. Je opět zmiňována Mnichovská dohoda coby „zrada Západu“ a oproti tomu SSSR jako ideální spojenec nejen z pohledu strategického, ale i z pohledu silných kulturních vazeb daných sdíleným slovanstvím či výhod plynoucích z přichýlení se k „*nepokrokovějšímu státu světa*“⁴¹. Jako argument zde rovněž nalezneme: „*Není jediného případu, kdy by SSSR byl porušil úmluvy. My sami jsme se přesvědčili o jeho věrnosti a jsme odhodláni svým bratřím a spojencům splatit jejich věrnost svou věrností a láskou*“⁴². O tři odstavce výše je pak uvedeno: „*Byl to opět Sovětský svaz, který nám v červenci 1941 dal plné uznání a záruky, že náš stát bude obnoven ve svých předmnichovských hranicích jako stát samostatný a suverénní*“⁴³. V době kdy článek vyšel, bylo již dávno jasné, že k obnově státu v předmnichovských hranicích nedojde, a to právě z iniciativy SSSR, který odmítl ponechat Československu Zakarpatskou Ukrajinu a vytvořil z ní svou územní součást (Kaplan 1991, 9 – 11).

Velmi hojně je textech publikovaných Tvorbou užíván termín *reakce*. Tímto pojmem a jeho odvozeninami (reakcionář, reakcionářský apod.) bývá označováno něco, co působí jako překážka dějinného společenského vývoje tak, jak je tento vývoj vnímán ideologií marxismu-leninismu (Macura 1998, 9). „*Reakce triumfující v Německu po třicetileté válce se stala hlavní oporou jednomu z nejreakčnejších německých států,*

⁴⁰ nesignováno. *Rudá armáda osvoboditelka*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 2. 8. 1945, 14, 2, s. 1.

⁴¹ signováno -mg-. *Základní článek naší budoucnosti*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 12. 12. 1945, 14, 17, s. 10.

⁴² signováno -mg-. *Základní článek naší budoucnosti*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 12. 12. 1945, 14, 17, s. 10.

⁴³ signováno -mg-. *Základní článek naší budoucnosti*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 12. 12. 1945, 14, 17, s. 10.

*Prusku*⁴⁴. „Dnes se buržoazní liberalismus stává stále více sociální a politickou oporou reakce“⁴⁵

Jedná se o termín v obecnosti svého významu velmi dobře propagandisticky využitelný. Tím, že není přesně definovaný, může do něho být zahrnuto široké spektrum osob, názorových proudů či jiných skutečností, které jsou v daný moment z rozličných důvodů na černé listině komunisticky smýšlejících autorů a politiků. Vystoupil-li někdo proti politice KSČ, dostal nálepkou reakcionáře, tedy nikoliv osoby, která je v opozici čistě jen vůči KSČ, ale někoho, kdo se staví obecně proti zdárnému vývoji společnosti, jakéhosi škůdce. Za reakční je v Tvorbě označena kupříkladu i legenda o pravosti rukopisů Královédvorského a Zelenohorského⁴⁶.

Od čtvrtého čísla prvního poválečného ročníku Tvorby se na poslední straně listu objevuje rubrika s názvem *Na pomoc čtenáři*, kterou zde nalezneme v každém následujícím vydání. Jedná se o výkladový slovník, budící dojem snahy pomoci čtenáři v situaci, kdy není obeznámen s významem používaných pojmů. Nejedná se v žádném případě o hodnotově neutrální text, což by mohla zdánlivě exaktní slovníková forma evokovat. Mezi z ideologického hlediska spíše neutrálními výrazy, povětšinou cizího původu (kupř. absence, absurdní, nekrolog apod.) či nehojnými termíny ze světa přírodních věd (absolutní teplota), hrají dominantní roli termíny z politicko-ideologického diskurzu (liberalismus⁴⁷, parlamentarismus, utopický socialismus, historický materialismus apod.). Těmto termínům je pak dáván význam v souladu s ideologickým pozadím tvůrců týdeníku. Propagandistické působení tak probíhá ve dvou rovinách, tedy v rovině výběru vysvětlovaných pojmů a v rovině významů, které jsou jim přiřazovány.

V Tvorbě vydávané roku 1945 nalezneme obrazové přílohy ve formě fotografií, nebo kreseb, povětšinou satiricky laděných. Obrazová složka listu je spíše méně okázalá, výrazně dominantní prvkem je text. Tématem kreseb je nejčastěji satirické vyobrazení představitelů nacistického Německa.

⁴⁴ signováno –us-. *Marx a Engels o reakčním pruišáctví*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 6. 9. 1945, 14, 7, s. 5.

⁴⁵ nesignováno. Heslo *Liberalismus* v rubrice *Na pomoc čtenáři*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 17. 10. 1945, 14, 13, s. 14.

⁴⁶ signováno –lš-. *T. G. Masaryk*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 13. 9. 1945, 14, 8, s. 1.

Nalezneme zde rovněž ukázky z básnické tvorby, povětšinou českých (například členové redakce Lumír Čivný a S. K. Neumann), sovětských (Sergej Michalkov, Nikolaj Tichonov, Alexandr Jašin, Vladimír Majakovskij) či jugoslávských (Branko Čopič) levicově orientovaných autorů.

Tvorba se tedy v tomto zkoumaném období deklarativně zaštiťuje ideologií marxismu-leninismu a zároveň výrazně akcentuje rovinu národní. Z pohledu domácí politiky se výrazně věnuje znárodnování a vysídlování německého obyvatelstva. Negativně se vymezuje vůči Němcům. Z pohledu zahraniční politiky nalezneme v obsahu zásadní množství článků věnujících se Sovětskému svazu a vyzvedávající důležitost jeho vztahu k ČSR a pozitivní roli, kterou sehrál ve vývoji druhé světové války. Důležitým momentem je Mnichovská dohoda, která je zmiňována nejen v kontextu domácí politiky (zdůrazňování pozitivní role KSČ v období Mnichovské dohody), ale i politiky zahraniční (pozitivní prezentace Sovětského svazu). Čtenáři je nabízen, pomocí rubriky Na pomoc čtenáři, významový systém v prostředí politicko-teoretického diskurzu v souladu s ideologickým pozadím redakce Tvorby.

3.3. Týdeník Kulturní politika roku 1945

Úplně první číslo v relativně krátké historii Kulturní politiky⁴⁸ vyšlo v nakladatelství Čin 14. září roku 1945 v rozsahu šesti stran přibližně formátu A3. Cena listu s podtitulem *Nezávislý týdeník* byla stanovena na 2 československé koruny za jeden výtisk, popřípadě 100 Kčs za roční a 50 Kčs za půlroční vydání.

Kromě šéfredaktora E. F. Buriana a odpovědného redaktora Jiřího Pobera⁴⁹ nebyl redakční okruh ještě v prvním čísle jmenovitě uveden. V horní části titulní strany jsou vždy v rámečku vytištěna jména všech lidí, kteří do daného vydání přispěli. V prvním čísle nalezneme jména třiceti přispěvatelů, z čehož ve čtyřech případech se

⁴⁷ Viz výše.

⁴⁸ Naposledy vyšla Kulturní politika 30. září 1949, dočkala se tedy čtyř ročníků.

⁴⁹ Jiří Pober (1910 – 1976) byl překladatel a publicista. Před válkou pracovník nakladatelství Sfinx. V letech 1951 – 1952 pracoval jako pomocný montér v Montážních závodech. Od roku 1952 do roku 1970 působil v literární redakci a později v kulturní rubrice politického vysílání v Československém rozhlasu (Knapík 2002, 207).

jedná o autory zahraniční⁵⁰ (S. H. Thompson, Vuk Dragovič, Roger G. Lacombe a Cecil Parrot).

Členové užšího redakčního okruhu jsou uvedeni až od osmého čísla prvního ročníku, které vyšlo 1. prosince 1945. Jsou jimi: Pavel Eisner⁵¹, Adolf Hoffmeister⁵², F. Němec, M. Paša, Jaroslav Pokorný⁵³, Jaroslava Reitmannová⁵⁴ a Emanuel Uggé⁵⁵. Zároveň došlo ke změně na pozici odpovědného redaktora, kde na místo Jiřího Pobera nastoupil A. J. Liehm⁵⁶. Od tohoto vydání byl list rovněž rozšířen ze šesti na osm stran.

V úvodníku prvního vydání prvního ročníku definoval E. F. Burian poslání nově vzniklého periodika takto: „*Proto myslíme, že nemůžeme nikdy dopustit, aby byla někdy naše avantgardní demokracie ohrožena nevšímavostí k malým věcem. Všimějme si bedlivě všech věcí, z kterých se skládá náš všední život. Vytvořme si list, který bude zásadně a neúplatně řešit otázky všedního dne*“⁵⁷. Již z tohoto textu je patrná výrazná odlišnost oproti Tvorbě. Jako svou oblast zájmu Kulturní politika definuje určitou společenskou každodennost. Z ideologického pohledu v úvodníku nezazní ani jednou výraz přímo definující komunistické, dokonce ani socialistické postoje. Jednoznačně je

⁵⁰ Příspěvky zahraničních autorů nalezneme v Kulturní politice poměrně hojně. Občas se jedná i o velká jména světové kultury či politiky (kupříkladu do Kulturní politiky z 15. prosince 1945 přispěl krátkým sloupkem Jean Paul Sartre).

⁵¹ Pavel Eisner (1889 – 1958) spisovatel (básník a prozaik), překladatel, kritik a publicista. Vlastním jménem Paul Eisner. Vystudoval na filozofické fakultě pražské německé university germanistiku, slavistiku a romanistiku. Překládal z němčiny, francouzštiny, španělštiny, italštiny, angličtiny, ruštiny, srbochorvatštiny, maďarštiny, islandštiny a orientálních jazyků (Janoušek a kol. 1995, 160).

⁵² Adolf Hoffmeister (1902 – 1973) byl výtvarník, publicista a spisovatel. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Před válkou vyvíjel činnost v řadě levicových uměleckých spolků (spoluzakladatel a první jednatel Devětsilu). Po válce působil, mimo jiné, jako přednosta odboru pro kulturní styky při Ministerstvu informací a osvěty, předseda výtvarné subkomise při Kulturním a propagačním oddělení ÚV KSČ a později jako velvyslanec v Paříži (1948-1951) (Knapík 2002, 101) a (Janoušek a kol. 1995, 259).

⁵³ Jaroslav Pokorný (1920 – 1983) byl akademický divadelní teoretik, překladatel a dramaturg. Od roku 1946 člen divadelní komise při Kulturním a propagačním oddělení ÚV KSČ. Později přednášel na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, Divadelní fakultě musických umění DAMU a Neapolské universitě (Knapík 2002, 194) a (Janoušek a kol. 1998, 246).

⁵⁴ Jaroslava Reitmannová (1908 – 1995) byla spisovatelka a novinářka. Od roku 1952, kdy byla z kádrových důvodů propuštěna ze Státního nakladatelství dětské knihy, se věnovala pouze literární činnosti (Knapík 2002, 205).

⁵⁵ Emanuel Uggé (1900 – 1970) hudební pracovník a publicista. Vystudoval na univerzitě v Drážďanech filozofii a hudební vědu. Působil v gramofonovém průmyslu (předseda Gramoklubu) a mimo Kulturní politiky přispíval i do měsíčku *Hudební rozhledy* (Knapík 2002, 241).

⁵⁶ Josef Antonín Liehm (narozen 1924) je novinář a kulturní publicista. Od roku 1945 byl členem KSČ. Roku 1967 byl z KSČ vyloučen a 1967 emigroval do zahraničí, kde přednášel na řadě významných univerzit (Sorbonna, University of Pennsylvania apod.). V roce 1982 spoluinicioval založení časopisu *Lettre internationale* (Knapík 2002, 155) a (Janoušek a kol. 1995, 493).

⁵⁷ BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 14. 9. 1945, 1, 1, s. 1.

v článku přítomno jen negativní vymezení se vůči fašismu, což ale vlastní ideologickou pozici nikterak přesně nedefinuje. Z pohledu vztahu k zahraničí, E. F. Burian nedeklamuje jednostranný příklon k SSSR, jak je tomu v případě Tvorby: „Chceme se poučovat jak ze západu, tak z východu a chceme najít takový typ novin, které by byly především stráží vkusu“⁵⁸.

V obsahu téměř nenacházíme explicitní propagaci ideologických momentů vyslovovaných v levicových termínech. Výrazným prvkem je však snaha o definování pozitivních a negativních životních hodnot a postojů „běžného občana“, v nichž je propagovaná ideová pozice patrná, i když zdaleka ne zcela přesně definovaná. Definování těchto hodnot se často děje na základě negativního vymezení se, pomocí kritiky a ironizování některých projevů tehdejší společnosti a vlastností jejích členů. Klasickým příkladem je vytvoření fiktivní postavy pojmenované *pan Čacký*, která se v listu, v podobě kresby s popiskem, nepravidelně objevuje. Pan Čacký je negativním ideálem člověka disponujícího těmi vlastnostmi, vyznávajícího ty hodnoty a provádějícího ty činnosti, které jsou autory nahlíženy jako vrcholně negativní. Pan Čacký, kresbou zobrazovaný jako archetyp prvorepublikového měšťáka, se tak kupříkladu věnuje soukromému obchodu, je prozápadně orientovaný, negativně se vymezuje vůči sovětským vojákům, čte úvodníky Heleny Koželuhové, má ne zcela vyjasněnou protektorátní minulost apod. (viz příloha č. 1).

Z pohledu reflexe druhé světové války, Kulturní politika zmiňuje v tehdejší době výrazné téma Mnichovské dohody. V úvodníku šéfredaktora ve vydání Kulturní politiky z 26. října 1945 je Mnichovská dohoda ukazována (v souvislosti s výročím vzniku Československa 28. října) jako důsledek nedostatečného očištění společnosti po „národní revoluci“ roku 1918 od těch, „kteří nás za Rakouska tak trápili“ (..) *Zakusovali se jako červotoči do kancelářských stolů, do kancelářských regálů, prožirali se jako moli plyši ministerských křesel* (..)“⁵⁹. E. F. Burián dává paralelu k situaci

⁵⁸ BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 14. 9. 1945, 1, 1, s. 1.

⁵⁹ BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 12. 4. 1946, 1, 26, s. 1.

v poválečném Československu a deklaruje snahu „*Československou republiku už nikdy nedat na pospas reakci*“⁶⁰.

Očista oblasti kultury od jedinců, kteří se v období protektorátu nějakým způsobem svou činností zdiskreditovali, je jedním z výrazných témat Kulturní politiky v roce 1945. Nalezneme zde sérii článků věnujících se filmovým tvůrcům v souvislosti s jejich protektorátní minulostí sdružených do rubriky s názvem *Filmová anketa kulturní politiky: řekněte nám, proč?*

Rozdílnost přístupu mezi Tvorbou a Kulturní politikou v reflexi dobových témat domácí i zahraniční politiky je dobrou ilustrací rozdílu v přístupu k ideové propagaci obecně. V případě odsunu Němců a následného osídlování pohraničí je to dobře patrné. Zatímco Tvorba se věnuje tomuto tématu více z pohledu viny německého obyvatelstva a staví do popředí národnostní (slovanskou) rovinu, Kulturní politika, která se zaměřuje spíše na osídlování nežli na odsun, rozebírá příběh konkrétních osob, přičemž propaguje hodnoty blízké svému postoji. Na příběhu Františka Kafky, „*bývalého zemského poslance Najmanovy fašistické kliky*“⁶¹, který se stal národním správcem majetku⁶², je zdůrazněn negativní faktor snahy o vlastní (soukromé) obohacení, navíc za využití bývalých politických konexí. V článku jsou propagovány hodnoty poválečné republiky, tedy jak bylo popsáno výše, hodnoty blízké socialismu. Autor článku kritizuje snahu Františka Kafky žalovat tisk poté, co byl jeho příběh zveřejněn: „*Kafka tedy žaluje a spoléhá na paragrafy starého tiskového zákona, který dovoloval i usvědčenému, aby poslal novinám opravu, že není pravda, ale že je pravda, a který takovým lidem dával možnost, aby dali noviny zastavit, kdyby do třech dnů opravu neotiskly. Jenomže zapomíná, že i když stále platí ještě starý tiskový zákon, dnes musí být jeho výklad nezbytně jiný, než býval: že musí odpovídat zásadám programu vlády i duchu naší revoluce*“⁶³.

⁶⁰ BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 12. 4. 1946, 1, 26, s. 1.

⁶¹ KOLÁŘ, Rudolf. *Podnikání v Karlových Varech*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 10. 1945, 1, 4, s. 3.

⁶² Tedy správcem znárodněného majetku po odsunutých Němcích.

⁶³ KOLÁŘ, Rudolf. *Podnikání v Karlových Varech*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 10. 1945, 1, 4, s. 3.

Antagonická národnostní nota není v Kulturní politice zdaleka tak výrazným prvkem, jak by se vzhledem ke zkoumanému období dalo očekávat. Princip kolektivní viny Němců a odsuzování německví v člancích nezaznívá. Místo aby útočili autoři Kulturní politiky na domnělé negativní vlastnosti neslovanských národů⁶⁴, či občanů západních států, jsou více internacionalističtí: „*Dívky v amerických pásmech chodí s Američany, chodí s černochoy, chodí s Kanadany, ale s kým nechtějí nic mít, jsou obyčejní Češi. Nikomu by nevadilo, kdyby se tyhleto mezinárodní styky pěstovaly s mírou – jsme přece národ pohostinný, jsme vděční za osvobození, známe slabost ženského srdce k uniformě a tak dále. Jenže ono to došlo tak daleko, že čeští hoši byli mnohde ze společenského života úplně vyřazeni*“⁶⁵.

Stejně jako Tvorba se i Kulturní politika hlásí k odkazu prvního československého prezidenta. Hned první straně prvního vydání dominuje článek s titulkem *Masaryk* od Josefa Navrátila. Zasazuje část jeho ideového pozadí do kontextu poválečné doby. Masaryka nikdy přímo neoznačuje za socialistu, spíše jeho postoj vymezuje negativně, a to vůči fašismu i vůči liberalismu: „*V nástupu fašismu ve světě i u nás viděl Masaryk boj o duši moderního člověka, rozvráceného úpadkovým liberalistickým myšlením XIX. století*“⁶⁶. Na úvodní stránce Kulturní politiky z 26. října 1945 nalezneme článek tvořený výhradně redakcí vybranými úryvky z díla T. G. Masaryka⁶⁷.

Kulturní politika se roku 1945 oproti Tvorbě výrazně více vezla na vlně obecného nadšení a veselosti, kterou přinesl radostný okamžik konce války, přesněji řečeno se jí snažila podporovat. V řadě článků řeší náladu ve společnosti, propaguje pozitivní emoce⁶⁸ a kritizuje negativní⁶⁹. Náladě a přístupu lidí tvořících československou společnost dokonce věnuje samostatnou rubriku s názvem *Hrdinové vlídnosti*⁷⁰. Tato rubrika je tvořena příspěvky čtenářů, kteří popisují zážitky

⁶⁴ Slovanství jako pozitivní hodnota propagováno v Kulturní politice je, ale vzorec známý z Tvorby, kdy slovanství je argumentem nezpochybnitelné nutnosti politickému příkonu k východu (SSSR), není tak výrazný.

⁶⁵ signováno –KKV-. *Farmář a sedlák*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 10. 1945, 1, 4, s. 3.

⁶⁶ NAVRÁTIL, Josef. *Masaryk*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 14. 9. 1945, 1, 1, s. 1.

⁶⁷ nesignováno. *28. říjen varuje 5. květen*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 26. 10. 1945, 1, 7, s. 1.

⁶⁸ nesignováno. *Lidská tvář*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 21. 9. 1945, 1, 2, s. 1.

⁶⁹ EISNER, Pavel. *Otrávený občan – šestá kolona*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 10. 1945, 1, 4, s. 4.

⁷⁰ Poprvé je do obsahu zařazena ve třetím vydání Kulturní politiky z 28. září 1945.

s konkrétními či anonymními osobami, u nichž se setkali s nadmíru příjemným vystupováním. Prvek kvaziinterakce se čtenářem, v podobě rubrik zaměřených na jejich dopisy, je dalším momentem, který Kulturní politiku obsahově v tomto období od Tvorby odlišuje.

Kulturní politika dává značný prostor polemice s dalšími, odlišně názorově zaměřenými, tiskovinami a jejich autory. Typicky se jedná o reakce na články kulturně-politického periodika Československé strany lidové s názvem *Obzory: týdeník pro politiku a kulturu*. Velmi často je zmiňována kritička poválečných socialistických reforem a členka redakce Obzorů a Lidové strany Helena Koželuhová⁷¹. Nacházíme zde nejen věcnou polemiku, ale také zlehčování či ironizování názorových oponentů. Kupříkladu v pravidelné rubrice *Týdenní horlení* nalezneme: „*A vůbec, pomínula se. „„Ty“, povídá mi “ty si se dočkal všeho“.* „*A všeho se dočkáš. Ty si na šťastnej planetě! Ty se dočkáš, že i ta Koželuhová bude jednou psát, že to tak nemyslela!*“ *Takhle, prosím, žvaní má manželka*“⁷². Příznivcem Heleny Koželuhové je i pan Čacký, syntéza negativních vlastností a přístupu k životu, jak již bylo popsáno výše.

Zatímco týdeník Tvorba je víceméně jednostranně zaměřen na Sovětský svaz, Kulturní politika věnuje značnou část svého obsahu článkům souvisejícím se západními zeměmi. Nalezneme zde i řadu příspěvků, v nichž jsou Spojené státy americké zmiňovány v pozitivních konotacích: „*Přátelství československého lidu a lidu USA je upřímné a spontánní. Bohužel, vyskytlo se v poslední době mnoho jedinců, kteří tohoto přátelství zneužívali a poškozovali tak v očích amerického lidu, který je u nás zastoupen příslušníky americké armády, dobrou pověst Československé republiky*“⁷³.

Propagaci SSSR nalezneme i v Kulturní politice. Je však prováděna odlišně. Nejedná se o jednostranné zdůrazňování prosovětské orientace Československa, jako jediné možné varianty. SSSR není ukazován ve své neotřesitelné velikosti a

⁷¹ Jedná se o velmi zajímavou osobnost tehdejší publicistiky. Doporučuji k přečtení kapitola věnující se její osobnosti, tvorbě a politické kariéře s názvem *Nepokorná individualistka* v DRÁPALA, Milan. *Na ztracené vartě Západu : antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*. Praha : Prostor, 2000. 682 s. ISBN 80-7260-046-X.

⁷² NĚMEC, František. *Svízel s manželkami aneb Běhounek na kře ledové*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 10. 1945, 1, 4, s. 3.

⁷³ nesignováno. *Američané a jejich přátelé v Československu*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 19. 10. 1945, 1, 6, s. 2.

dokonalosti, nenalezneme časté nekritické opěvování Stalina⁷⁴. Jde spíše o občasné pozitivní vykreslování SSSR⁷⁵, zdůrazňování kulturní blízkosti na bázi slovanství⁷⁶ či propagaci sovětského umění⁷⁷. Otevřeněji prosovětský je kupříkladu článek Jiřího Weisse *Přišel čas mluvit* v podobě kritiky zanedbávání sovětského filmu v Československu: „*Jen si vzpomeňte, co zla natropila nešťastná premiéra amerického filmu „Začalo to s Evou“, danajského to daru našich přátel z USA. Ti, kdož se staví a štvou dnes proti sovětským filmům, budou zítra štvát proti SSSR vůbec a pozitří nám doporučovat koalici politicky nezdravou*“⁷⁸.

Často se v člancích nachází letná zmínka o SSSR, která je pozitivně rámována, v některých případech za pomoci nenápadného manipulování faktů. „*V Anglii a v Americe dostávají autoři článků knih a divadelních her pěti až desetinásobek honoráře, který dostávají autoři u nás. Řeknete: kapitalista platí autora, protože slouží jeho zájmům. Budiž. V Sovětském svazu dostávají autoři článků, knih a divadelních her deseti až dvacetinásobek honorářů, který dostávají autoři u nás. Jinými slovy: Jak rád kapitalistický, tak rád socialistický odměňuje autory. Řád československý poskytuje almužny.*“ Jakoby mimochodem je do článku kritizujícího nedostatečné platy československých literátů vklíněno srovnání SSSR a USA, vyznívající jasně ve prospěch Sovětského svazu a působící prostým dojmem konstatování faktů. Z uvedené citace je patrný další zajímavý aspekt. Tím je narážka na snahu vládnoucí třídy (kapitalista) legitimizovat svou nadvládu pomocí kultury, kdy autor (spisovatel) přispívá svou prací k výkladu světa v souladu s ideologií, kterou dané elity užívají k legitimizaci pro ně výhodného společenského řádu. Tedy kritika kultury v souladu s kritickými teoriemi společnosti, které z marxismu vycházejí. V případě spisovatelů sovětských nic podobné nezazní, přičemž nutnost tvořit v souladu se zájmy politických elit SSSR je v daném období jen těžko zpochybnitelný fakt.

⁷⁴ Zmínka o něm je však obvykle pozitivně rámována. Kupříkladu: „*Chtěl bych začít citátem Stalinovým. (..) (cituji z paměti). Myslím, že sotva najdeme definici lepší*“. WEISS, Jiří. *Přišel čas mluvit*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 8. 12. 1945, 1, 9, s. 1. „*Máme svobodu a kritik literární má právo odmítnout jakékoliv dílo na světě, tedy i samého Stalina*“. NEFF, Vladimír. *Jde o to myslet: Svoboda rozumu a srdce*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 26. 10. 1945, 1, 7, s. 4.

⁷⁵ Signováno V. B. (pravděpodobně Václav Běhounek). *Sovětský svaz se vrací do míru*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 14. 9. 1945, 1, 1, s. 4.

⁷⁶ WEISS, Jiří. *Přišel čas mluvit*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 8. 12. 1945, 1, 9, s. 1.

⁷⁷ WEISS, Jiří. *Přišel čas mluvit*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 8. 12. 1945, 1, 9, s. 1.

⁷⁸ WEISS, Jiří. *Přišel čas mluvit*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 8. 12. 1945, 1, 9, s. 1.

Kulturní politika se vymezuje vůči fašismu a vůči liberalismu. Nepojmenovává však, na rozdíl od Tvorby (marxismus-leninismus), přímo svá ideová východiska. Obsah je evidentně z pohledu propagovaných hodnot prosocialistický, ale nikoliv nezbytně prokomunistický. Kulturní politice v tomto období je cizí výrazný patos politicko-ideologického boje, který je vlastní Tvorbě. Články jsou psané živým, méně strohým či oficiálním dojmem působícím stylem. Je v nich patrná určitá avantgardní hravost. Často je užíváno ironie. Nalezneme řadu expresivnějších výrazů. Témata jsou rámována „prostě lidskými“ náměty, jako jsou kupříkladu milostné vztahy.

Formální podoba Kulturní politiky se od Tvorby zásadně liší. Součástí obsahu je řada stálých rubrik. Charakteristická je určitá interaktivní rovina – jsou otiskovány reakce a příspěvky čtenářů⁷⁹, krátké citáty z jiných tiskovin⁸⁰, vyjádření k aktuálním událostem⁸¹ a názorové polemiky. Výrazná je grafická stránka listu, kterou tvoří fotografie, karikatury, přetištěné plakáty, grafiky i malby⁸². Přítomna je řada krátkých příspěvků v rámečcích tvořených glosami, oznámeními, citáty či bonmoty. Nalezneme řadu článků rozčleněných do částí, které na sebe přímo nenasazují a jsou tvořeny několika málo větami. Zatímco Tvorba působí dojmem stroze seriózního tisku, je Kulturní politika více tabloidní.

⁷⁹ Rubriky *Jací jsme* a *Hrdinové vlídnosti*.

⁸⁰ Rubrika *A co říkáte tomuhle*.

⁸¹ Rubrika *Týdenní horlení*.

4. 1946: parlamentní volby a základy železné opony

4.1. Politická a společenská situace roku 1946

Do voleb roku 1946 zastávalo funkci nejvyššího legislativního orgánu *Prozatímní národní shromáždění*, vytvořené na základě nepřímé volby 28. října 1945. Vzhledem k tomu, že při jeho obsazení nebylo použito přímých a všeobecných voleb, je evidentní, že se nejednalo se o legislativním orgán sestavený na základě svobodné vůle občanů (voličů) a nebyl tedy nadán legitimitou pro demokratické uspořádání politického systému nutnou. Pro zachování základního demokratického principu bylo tedy nutné vytvořit orgán nový, vzešlý z aktu svobodných voleb.

Přesto, že podoba politického a stranického systému, vytvořeného po válce na základě systému Národní fronty, se z dnešního pohledu nedá označit za plně demokratickou, volby do tzv. *Ústavodárného národního shromáždění* roku 1946 proběhly podle demokratických standardů⁸³ a mohly se tak stát objektivním vyjádřením vůle obyvatelstva, jeho vztahu k poválečnému vývoji a ukazatelem jeho politických preferencí.

Termín voleb byl určen na 26. května 1946, měly tedy proběhnout přibližně po roce od začátku poválečné obnovy státu. Byly to poslední svobodné volby v Československu až do pádu komunismu. Další možnost svobodně vyjádřit svou politickou vůli získali občané až za dlouhých 44 let, tedy roku 1990.

V českých zemích měly možnost kandidovat pouze strany Národní fronty. Politické spektrum, z něhož mohl volič vybírat, bylo tedy zásadně omezeno. Nezdálo se však, že tato situace by šla výrazně proti vůli československých občanů. Průzkum provedený Československým ústavem pro výzkum veřejného mínění před volbami ukázal, že 57,5% občanů bylo se stávajícím počtem stran spokojeno, 34,2% by uvítalo snížení jejich počtu a pouze 5,6% respondentů uvedlo, že by měl být počet stran větší

⁸² Mimo jiné Toyen, Georges Braque či Maurice de Vlaminek.

⁸³ „Volby roku 1946 byly klasickými demokratickými volbami se vším všudy, a to i přesto, že proti posledním volbám došlo k podstatným společenským a politickým proměnám, jež se projeví i ve změně volebního zákona“ (Pehr 2005, 178).

(Pehr 2005, 182). Shoda na omezení počtu stran byla napříč celým politickým spektrem a byla podporována veřejností (Kaplan 1991, 29).

Zvláštností byl institut tzv. bílých lístků, který byl do systému voleb zaveden na základě iniciativy KSČ a částečně přes odpor ostatních stran kromě sociálních demokratů (Kaplan 1991, 37 a Pehr 2005, 179). Vhozením bílého lístku do urny volič deklaroval svůj nesouhlas s konceptem Národní fronty, potažmo tedy s podobou nového režimu a poválečným směřováním státu.

19. dubna 1946 byla zveřejněna vyhláška ministerstva vnitra o vypsání voleb. Následoval začátek předvolební kampaně určený na 25. dubna 1946 (Pehr 2005, 179), tedy pouhý měsíc před volbami, což se z dnešního pohledu jeví jako relativně krátký čas. Odpovídalo to však dobové situaci a podobě politického systému poválečného Československa, zejména z pohledu proklamovaných hodnot, blízkých určitému korporativnímu pojetí politického soupeření. Typickým výrazem těchto hodnot je dohoda přijatá Národní frontou 26. března 1946 o postupu předvolebního boje, obsahující ujednání o tom, že: *„předvolební agitaci strany povedou v duchu vládního programu a budou se vyslovovat pro ústavní zajištění společenských reforem; ponесou svorně odpovědnost za činnost vlády a po volbách budou pokračovat v NF; vystříhají se osobního osočování; porušení těchto dohod projednají předsedové stran“* (Kaplan 1991, 37).

Výsledek voleb (viz příloha č. 2) potvrdil dominanci KSČ a znamenal tedy neúspěch nekomunistických politických stran. Vítězem se KSČ stala v celostátním měřítku ziskem 37,94 % hlasů, což převedeno na mandáty znamenalo 114 poslaneckých postů v nově vytvořeném Ústavodárném shromáždění. Porážku zaznamenali komunisté na Slovensku, kde suverénně zvítězila Demokratická strana Slovenska, která byla brzy vystavena útokům KSČ (Kaplan 1991, 52–55).

Zklamáním se jevil zejména volební zisk Národních socialistů 18,29 % (55 mandátů). Přesto, že z voleb vyšla jako druhá nejsilnější strana, náskok komunistů byl značný. KSČ uspěla ve své snaze získat na svou stranu venkovské voliče, kteří byli před

válkou tradiční oporou *Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu*⁸⁴, která byla po válce zakázána (Kaplan 1991, 48).

Rok 1946 přinesl narůstající napětí v mezinárodním systému. Množily se vzájemné výpady mezi západním a východním blokem. Stalin ve svém projevu z 9. února 1946 ostře kritizoval Spojené státy a Velkou Británii. Zásadním momentem v dějinách začínající studené války byl projev Winstona Churchilla, který pronesl při přebírání čestného doktorátu na Westminster College v americkém Fultonu. Poprvé v něm použil termín „železná opona“. Churchill dále obvinil Sovětský svaz z totalitních praktik a z vměšování se do vnitřních záležitostí států střední a jihovýchodní Evropy (Nálevka 2003, 14).

4.2. Tvorba ve volebním roce 1946

Přes dohodu o postupu předvolebního boje z 26. března 1946 nalezneme v obsahu Tvorby prvky negativní předvolební kampaně. Častým momentem je dávání politických soupeřů do souvislosti s předválečnou agrární stranou. Ta je v Tvorbě, potažmo i v Kulturní politice, dlouhodobě opakovaně popisována výhradně jako viník „Mnichova“⁸⁵. Miroslav Kárný se ve svém článku *Podivné předvolební dohody* pokouší o nepřímou diskreditaci Národně socialistické strany, tedy největšího rivala KSČ v tehdejší československém stranickém systému, poukazováním na její domnělé aktuální spojení nejen s agrárníky, ale i předválečnými fašisty: „*Již dříve ovšem někteří bývalí vysocí agrární funkcionáři vstoupili do nár. soc. strany a v menší míře i do strany lidové. Tehdy však dochází k více méně oficiálním jednáním, v nichž jsou kladeny požadavky a stavěny podmínky. Ministr vnitra Václav Nosek v polovině března t. r. na II. Pražské krajské konferenci ve svém projevu uvedl, že dostává zprávy o jednání některých politických kruhů s agrárníky, stříbrňáky⁸⁶ a dokonce i vlajkaři⁸⁷. A že tyto*

⁸⁴ Dále jen *agrární strana*, jak byla před válkou obvykle zkráceně nazývána (Vodička 2003, 30).

⁸⁵ Srovnej s: „*Chybné by bylo však opakovat soudy, vzešlé ze situace po roce 1945 a zvláště po roce 1948, jež tvrdily, že agrární strana vedla zemi systematicky k fašismu. Komplex republikánské strany (a na něm závislá strana živnostenská), ještě mocnější než dříve, přes všechna kolísání svého konzervativního křídla naopak do „Mnichova“ garantoval demokratické uspořádání státu a připravoval ho na obranu před nacizmem. Měl nepochybně i zásluhu na tom, že české a slovenské střední vrstvy, jež z velké části byly pod jeho vlivem, nepropadly fašismu ani se nestaly jeho zálohou*“ (Kárník 2003, 495).

⁸⁶ Jiří Stříbrný byl jedním z „mužů 28. října“. Inklinoval k fašismu – se svou stranou *Strana radikálních slovanských socialistů* kandidoval do voleb roku 1929 společně s *Národní obcí fašistickou* Radoly Gajdy. Roku 1930 založil politickou stranu s názvem *Národní liga*, která přijímá program fašistického

*zprávy nelhaly, ukázalo se pak velmi brzy*⁸⁸. V negativních konotacích jsou v článku zmiňovány i Československá strana lidová a Demokratická strana Slovenska.

Z pohledu pozitivní předvolební kampaně, tedy z pohledu pozitivní propagace KSČ, je výrazným momentem přetisk *Májového poselství kulturních pracovníků českému lidu*. Jedná se o deklaráci, která byla podepsána přibližně 841⁸⁹, popřípadě 843⁹⁰ kulturně činnými osobami. Je zde jednoznačně deklarována podpora KSČ a poválečnému vývoji, založenému na Košickém vládním programu a systému Národní fronty. Svůj podpis připojila i řada umělců, jejichž ideologický postoj nevycházel přímo z komunismu, nebo byli dokonce v minulosti zastánci jiných ideologií (Kusák 1998, 174). Májové poselství vyšlo v Tvorbě ve vydání číslo 20 a s rozšířeným seznamem podporovatelů v následujícím vydání číslo 21.

Do obsahu přibyl nový prvek, kterým jsou tučně orámované úryvky z předvolebního svolání KSČ, kupříkladu: *„Jednoho však je zapotřebí: aby náš lid v počtu co nejhojnějším vyslovil svoji důvěru a vybavil nás silou a mocí, potřebnou pro prosazování a plnění jeho požadavků. Národní fronta zůstane zachována i po volbách. Ale uvnitř národní fronty musí být upevněn a ještě zvětšen vliv komunistické strany, aby byly národu udrženy a dále rozvíjeny všechny vymoženosti, vplynující z osvobozenéckého boje proti Němcům a zrádcům*⁹¹. Tvorba tak v tomto období příměji deklaruje své napojení na KSČ, pravděpodobně v souvislosti s předvolebním růstem důležitosti otevřeného politického stranictví: *„Komunistická strana i nadále bude a zůstane rozhodující politickou silou v naší republice*⁹².

Jako na určitou formu předvolebního boje lze nahlížet na tři články, které vyšly v Tvorbě v období volební kampaně ve třech po sobě jdoucích vydáních. Jejich autoři v

korporativního typu. Po válce, roku 1947, byl odsouzen k doživotnímu trestu vězení (Čapka 1998, 11 a 12).

⁸⁷ Vlajka byl název předválečného fašistického hnutí v Československu. Název Vlajka neslo rovněž periodiku, které bylo tímto hnutím vydáváno. (ODKAZ)

⁸⁸ KÁRNÝ, Miroslav. *Podivné předvolební dohody*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 8. 5. 1945, 15, 19, s. 3.

⁸⁹ Uvedeno v knize *České umění 1938-1989* (Ševčík, Morganová a Dušková 2001, 92).

⁹⁰ Uvádí Alexej Kusák (1998, 175).

⁹¹ *Z předvolebního svolání KSČ*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 22. 5. 1945, 15, 21, s. 6.

⁹² JINDRA, V. *Předvolební poznámky*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 29. 5. 1946, 15, 22, s. 15.

nich volají po snížení cen⁹³, což je v rámci volebních kampaní běžná praxe, v současné době označovaná jako předvolební populismus⁹⁴.

Z obsahu Tvorby ve volebním roce 1946 je oproti předcházejícímu zkoumanému období patrný nárůst konfrontačního stylu vůči nositelům nekomunistických idejí. Výrazným terčem kritiky se stává zejména tisk napojený na Lidovou stranu⁹⁵, na stranu Národně socialistickou⁹⁶ a tisk vydávaný Ferdinandem Peroutkou⁹⁷. Co se týče konkrétních osobností, které si Tvorba v tomto období vybírá ke svým polemickým příspěvkům, jedná často o Helenu Koželuhovou a zejména pak právě Ferdinanda Peroutku⁹⁸. Tvorba při této kritice používá i „názory čtenářů“. V kritickém článku s názvem *Ferdinand Peroutka dělá bilanci*, jehož autorem jsou „komunističtí dělníci z Titových závodů“⁹⁹, mimo jiné zde nalezneme: „Peroutka se v neděli postavil otevřeně do posice bojovníka za socialismus a za košický program. Ptáme se tedy, proč nevyrukoval Boží bojovník Peroutka, když Helena Koželuhová a druhové podkopávali Národní frontu patronisovanou prezidentem? Pročpak se mravní mučedník Peroutka nerozhořčil, když Svobodné slovo tisklo útoky na národní soudržnost a zákeřně snižovalo osvoboditelskou Rudou armádu? Proč se jeho velký hněv neobrátil proti zmetkům fašismu a vybíjí se jen a jen jedním velmi určitým směrem?“¹⁰⁰.

Tvorba i nadále otevřeně deklaruje příklon k T. G. Masarykovi a vytváří souvislost mezi jeho myšlenkovým odkazem a komunistickými ideály. Trochu paradoxně článkem *S kým je dnes Masaryk* brojí proti zneužívání jména prvního prezidenta ČSR nekomunistickým tiskem: „Dnes vykročil náš národ na cestu mezi nejpokrokovější národy světa. Jak zvrácená by byla myšlenka, chtít bojovat autoritou

⁹³ KAIGL, Vladimír. *Období drahoty*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 1. 5. 1945, 15, 18, s. 13; DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Na pořadu je snižování cen*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 8. 5. 1945, 15, 19, s. 10 a FUKÁTKO, J. *Budeme snižovat ceny*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 24. 4. 1946, 15, 17, s. 4.

⁹⁴ Pravdou však je, že komunisté snížení cen roku 1947 úspěšně v Ústavodárném národním shromáždění prosadili. Její motivací byla rovněž snaha prokázat úspěšnost dvouletého hospodářského plánu (tzv. dvouletky), již krátce po jeho vyhlášení (Kaplan 1991, 64 a 65).

⁹⁵ Deník *Lidová demokracie* a týdeník *Obzory*.

⁹⁶ Deník *Svobodné slovo* a týdeník *Svobodný zítřek*.

⁹⁷ Deník *Svobodné noviny* a týdeník *Dnešek*.

⁹⁸ Kupříkladu: HÁJEK, Jiří. *O umění kadeřiti holou pleš*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 29. 5. 1946, 15, 22, s. 13 a JINDRA, V. *Předvolební poznámky*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 29. 5. 1946, 15, 22, s. 15.

⁹⁹ Signováno Kolbeňacka. *Ferdinand Peroutka dělá bilanci*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 18. 9. 1946, 15, 38, s. 14.

*Masarykovou proti dílu pokroku*¹⁰¹, přičemž v tom samém článku ho využívá k propagaci vlastních idejí: „*My dnes například víme, protože nás tomu zkušenost naučila, že nestačí k uskutečnění opravdové, celé humanity jen humanitní prostředky. My, po zkušenostech se SSSR, se naučili zcela jinak cenit humanitní význam revoluce, humanitní význam komunismu. Nic se proto neprohřešujeme proti Masarykovi, užijeme-li tohoto nového poznání*“¹⁰². Vytvořit konotaci mezi komunismem a Masarykovými ideály je jednou z charakteristických snah Tvorby v člancích věnujících se ideologickému teoretizování: „*Masaryk je stejně jako Marx nebo Lenin realista lidské existence. Jeho humanismus vyrůstá ze skuteč. člověka tohoto času a prostoru*“¹⁰³.

Pozorovatelnou změnou je nárůst kritických článků vůči západním demokraciím (zejména proti USA a Velké Británii) a jejich představitelům: „*Bylo by velice užitečné, kdyby američtí a britští imperialisté studovali osud německého imperialismu, který ukazuje, co hrozí každému imperialismu, který připravuje útok na Sovětský svaz*“¹⁰⁴. Toto vysoce pravděpodobně souvisí s postupným vyhrocování konfliktu mezi východním a západním blokem a pevněji se formující „železnou oponou“ mezi nimi. V člancích Tvorby se začínají USA a Velká Británie objevovat jako nepřátelé či ohrožení Československa: „*Jádrem politiky západního bloku, ať se to autorům této koncepce líbí, či nikoliv, je nutnost, postavit imperialistické Německo znovu na nohy. (...) Uskutečnění plánu západního bloku by ohrozilo samostatnost všech států, které byly vydány anebo upadly pod hitlerovskou nadvládu*“¹⁰⁵. Zatímco v předcházejícím zkoumaném období se tématem karikujících kreseb stávali výhradně představitelé nacistického Německa, v první polovině roku 1946 přibývá kreseb zesměšňujících představitele někdejších západních spojenců z protihitlerovské koalice (viz příloha č. 3).

Ukázkovým příkladem náhledu Tvorby na mezinárodní ukotvení Československa je série článků napsaná Gustavem Barešem. Bareš v těchto textech

¹⁰⁰ Signováno Kolbeňáčka. *Ferdinand Peroutka dělá bilanci*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 18. 9. 1946, 15, 38, s. 14.

¹⁰¹ nesignováno. *S kým je dnes Masaryk*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 1. 5. 1946, 15, 18, s. 1.

¹⁰² nesignováno. *S kým je dnes Masaryk*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 1. 5. 1946, 15, 18, s. 1.

¹⁰³ GÖTZ, František. *V čem je Masaryk předchůdcem našeho socialistického humanismu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 29. 5. 1946, 15, 22, s. 10.

¹⁰⁴ SIMONE, André. *Od Roosevelta k Trumanovi*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 5. 6. 1945, 15, 23, s. 1.

¹⁰⁵ SIMONE, André. „*Západní blok*“ *nebezpečím pro Československo*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 17. 4. 1946, 15, 16, s. 2.

rozebírá z pohledu historického vývoje téma samostatnosti ČSR a její postavení v mezinárodních vztazích od založení republiky po tehdejší současnost¹⁰⁶. Vychází přitom ze schématického vzorce „zrádný, nejistý a reakcionářský západ“ versus „Sovětský svaz osvoboditel a záruka bezpečnosti vůči Německu“¹⁰⁷. Zejména je pozitivně zdůrazňována již zmíněná deklarace SSSR z dob války o obnovení Československa v jeho předválečných hranicích. Oproti předchozím článkům na toto téma (viz předchozí kapitola), je zde rozebrána i otázka ztráty Zakarpatské Ukrajiny. Jedná se však o manipulaci faktů a zjednodušení celého problému v souladu s propagandistickým záměrem: *(..) nesporná výhoda (rozuměj podstoupení Zakarpatské Ukrajiny Sovětskému - svazu pozn. autora) pro větší bezpečnost Československa, jestliže jsme se spojeneckým Sovětským svazem sousedy také jižně a západně od Karpat (..) sklízeli jsme zde plody agrární kolonizátorské politiky (..) Z toho vyplynulo jednomyslné rozhodnutí českých i slovenských stran Národní fronty a pak obapolná dohoda ČSR a SSSR o předání Karpatské Ukrajiny do svazku Ukrajinské SSR, kam historicky i etnograficky patří“¹⁰⁸.*

Teoreticko-ideologickým rozborům je věnována značná část obsahu Tvorby. Nalezneme řadu článků, pro něž jsou primárním tématem, i těch, které se jim věnují v druhém plánu. Je ovšem důležité zmínit, že sám pojem ideologie v nich není velmi užíván. Častěji je užíván pojem *theorie*¹⁰⁹ či filosofie. V článcích Tvorby v té době se nejčastěji setkáváme s propagací ideologické pozice KSČ v podobě, jak byla popsána v první kapitole, tedy jednak s rozbohem či obhajobou myšlenek tří autorů, kteří jsou charakterističtí pro oficiální ideologickou linii tehdejšího Sovětského svazu – K. Marxe,

¹⁰⁶ BAREŠ, Gustav. *Sovětský svaz a čsl. Státní samostatnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 6. 11. 1946, 15, 45, s. 6.

BAREŠ, Gustav. *Sovětský svaz a čsl. Státní samostatnost II*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 13.11. 1946, 15, 46, s. 6.

BAREŠ, Gustav. *Konec Mnichova: Sovětský svaz a čsl. Státní samostatnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 20. 11. 1946, 15, 47, s. 5.

¹⁰⁷ Zde je důležité zmínit, že orientace na SSSR v zahraniční politice nebyla zdaleka charakteristická jen pro KSČ. Jednalo se o moment, na němž se shodly všechny politické směry Národní fronty a rovněž prezident Edvard Beneš. Rozdíl byl však v jejich motivaci a v představě o konkrétní podobě tohoto vztahu (Kaplan 1991, 7).

¹⁰⁸ BAREŠ, Gustav. *Konec Mnichova: Sovětský svaz a čsl. Státní samostatnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 6. 11. 1946, 15, 47, s. 5. Srovnej s: KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948. I. část*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 153 s. ISBN 80-04-25699-6, str. 9 – 11.

¹⁰⁹ V rámci souhrnného obsahu vydání, jsou články věnující se ideologickým rozpravám zařazeny do kategorie s názvem *Theorie*.

V. I. Lenina a J. V. Stalina, a dále s ideologickými východisky typickými pro poválečné lidově demokratické Československo¹¹⁰.

Dominující jsou však témata spojená s marxismem-leninismem při zdůrazňování aktuálních špiček KSSS včele s J. V. Stalinem, tedy ideologická propagace Sovětského svazu: „*V Sovětském svazu existuje jen jedna strana – strana komunistická, která je vedoucí silou sovětské společnosti. V Sovětském svazu není vykořisťujících elementů. Jednotná a mohutná sovětská společnost sestává z dvou přátelských tříd, z dělníků a z rolníků a tudíž tam není místo pro existenci jiných stran. Zájmy pracujících jsou nejúplněji vyjádřeny stranou bolševiků, která požívá neochvějně autority širokých mas (..) Sovětská demokracie je pramenem nevyčerpatelné síly sovětského státu (..)*“¹¹¹. Citovaný článek je překladem textu sovětského autora. Téměř v něm nenalezneme argumentaci v rovině faktů. Je tvořen prostými konstatováními, která nejsou (nemohou být) vystavena v SSSR kritickým oponentním názorům z důvodů jednotné ideologické linie a totalitního charakteru politického režimu. Jedná se v podstatě o definici ideového zaštitění tehdejšího sovětského státního zřízení, jímž jeho politické elity legitimizovaly své postavení.

Přímý vklad J. V. Stalina do teorie a praxe socialismu, a tedy do ideologického (filozofického) rámce je jedním z hlavních témat citovaného textu. Z hlediska současných zvyklostí působí text spíše jako nekritická adorace než jako příspěvek k teoretickému vybavení KSSS, potažmo KSČ. To bylo v souladu s extrémně prosovětskou linií Tvorby. Zdá se, že Tvorba se tak podílí na vytváření „kultu Stalinovy osobnosti“, a to již před převratem v únoru 1948. XX. sjezd KSSS v roce 1956 tento „kult osobnosti“ odsoudil. Tvorba také.

V oslavném článku tehdejšího předního ideologa KSČ Arnošta Kolmana s příznačným názvem *Největší osobnost světové vědy: k 67. narozeninám generalissima J. V. Stalina* mimo jiné nalezneme: „*Za ním, za Stalinem, moudrým a neohroženým, jde oddaně lid do každého zápasu a vždy vítězí. Lid ví, že Stalin jako neporazitelný rek*

¹¹⁰ Kupříkladu: NEČÁSEK, František. *Klement Gottwald o naší cestě k socialismu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 6. 11. 1946, 15, 45, s. 1 a KÁRNÝ, M, *Ejhle demokracie aneb zlý duch z flašky*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 20. 2. 1946, 15, 8, s. 10.

¹¹¹ DOMNIČ, M. *Lenin a Stalin o demokracii*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 6. 11. 1946, 15, 45, s. 9.

*Tariel, oslavený starověkým básníkem, korunuje štěstím jeho strádání a boj. Lid ví, že Stalinovo učení uspíší příchod doby, kterou před sedmi sty lety s vysokého hřebenu Kavkazu vyhlíželo věštecké oko Rustaveliho, příchod té skvělé doby, kdy „zlo bude zničeno a na světě zůstane jen neomezené dobro“¹¹². Tímto odstavcem je zakončen článek adorující Stalinův ideologický příspěvek k sovětskému komunismu. Očividně se již velmi vzdaluje zdůrazňované vědeckosti marxismu-leninismu a svou, řekněme chiliastickou rovinou, se přibližuje pojetí ideologie ve smyslu víry (Macura 1992, 8). Ideologie se vzdaluje politické teorii a pouze legitimizuje vládu konkrétních politických elit prostřednictvím vytváření mýtů a neochvějných pravd, vyžadujících spíše uvěřit, než pochopit. Stalinovo ideologické teoretizování, převáděné tehdy v SSSR do politické praxe, je přitom nahlíženo jako vědecké: „Již Marx a Engels chtěli podat přísně vědecký, systematický, stručný a přístupný výklad materialistické dialektické metody a světového názoru, avšak neuskutečnili svůj úmysl, také Lenin jej zamýšlel a učinil k němu řadu poznámek, avšak teprve Stalin tento výklad podal“¹¹³. Užívání pojmu věda je zjevně způsobu ideové propagaci sovětských a československých komunistů bližší, nežli negativní konotací zatížený pojem *ideologie*.*

Kromě propagace idejí marxismu-leninismu (z pohledu tvorby by se tato ideologie dala označit jako marxismus-leninismus-stalinismus) zde nalezneme i příspěvky propagující socialistická ideová východiska lidově demokratického Československo pomocí výkladu vývoje dějin.

Pro oblast politického teoretizování je charakteristický rozbor pojmu demokracie. Tvorba zprostředkovává náhled na tento pojem z pohledu Leninových a Stalinových tezí, založených na socialistickém (marxistickém) úhlu pohledu. Pojem demokracie je zde redefinován. Je popsána dichotomie mezi demokracií z pohledu liberalismu a demokracií z pohledu socialismu: „*Lenin a Stalin žádají, aby chom demokracii posuzovali ne podle povrchu, nýbrž podle podstaty, ne podle formy, ale obsahu. Jakákoliv forma buržoazního státu, ať je to již konstituční monarchie, nebo demokratická republika, je ve skutečnosti formou diktatury vládnoucí třídy nad vykořisťovanou většinou obyvatelstva*“ . (...) *Demokracie předně tu (v Sovětském svazu –*

¹¹² KOLMAN, Arnošt. *Největší osobnost světové vědy: k 67. narozeninám generalissima J. V. Stalina*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 18. 12. 1946, 15, 51-52, s. 1.

pozn. autora) *slouží masám pracujících a přestává být demokracií pro bohaté. Sovětské zřízení, vytvořené dělnickou třídou v těsném spojení s rolníky, vyjadřuje vůli zdrcující většiny lidu*¹¹⁴. Pojem demokracie je zde oproti zastupitelské demokracii západních států nahrazen novým významem. Namísto rovnosti obyvatel na principu občanství, které jim garantuje (po uplatnění určitého cenzu) možnost podílet se na politickém procesu na základě volebního práva, je zde uveden princip mas a společenských tříd. Sovětské elity v čele státu jsou pak jaksi automaticky označovány jako „*vyjadřující vůli zdrcující většiny lidu*“¹¹⁵.

V případě tohoto článku se jedná čistě o obhajobu SSSR proti kritickým hlasům, že jeho politické zřízení postrádá demokratický prvek. Stejně tomu je i v případě trojice článků, které se věnují volbám v SSSR z 10. února 1946. Je v nich vyzdvihována demokratičnost sovětského politického systému, představování někteří noví poslanci Nejvyššího sovětu¹¹⁶, kritizována volební praxe západních liberálních demokracií¹¹⁷ a zdůrazňována Stalinova zásluha o podobu tehdejšího SSSR¹¹⁸. Dva z těchto tří textů charakterizují další rovinu obsahu Tvorby, kterou je častý přetisk článků sovětských autorů. Tvorba je tak přímo navázána na tehdejší sovětskou propagandu, kterou přenáší do československého prostředí.

Obhajobu demokratičnosti KSČ nalezneme v souvislosti s hlasy nekomunistických strana upozorňujících na totalitarizující tendence československých komunistů¹¹⁹. V tomto případě není použito argumentace ideologické, ale dochází k poukazování na demokratický charakter nadcházejících voleb a pozitivní roli KSČ při jednáních o jejich podobě. Konkrétně se jedná o návrh o možnosti projevit nesouhlas s linií Národní fronty pomocí bílých lístků. Motivací k tomuto návrhu však nebylo

¹¹³ KOLMAN, Arnošt. *Největší osobnost světové vědy: k 67. narozeninám generalissima J. V. Stalina*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 18. 12. 1946, 15, 51-52, s. 1.

¹¹⁴ DOMNIČ, M. *Lenin a Stalin o demokracii*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 6. 11. 1946, 15, 45, s. 9.

¹¹⁵ DOMNIČ, M. *Lenin a Stalin o demokracii*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 6. 11. 1946, 15, 45, s. 9.

¹¹⁶ U nich je zdůrazněn jejich dělnický (horník, kovák) či rolnický původ (kolchozník, traktoristka). Viz článek: nesignováno. *Poslanci sovětského lidu*. . Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 27. 2. 1946, 15, 9, s. 10.

¹¹⁷ GORJAKOV, I. *Volby podle sovětského a buržoazního práva*. . Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 27. 3. 1946, 15, 13, s. 5.

¹¹⁸ GORJAKOV, I. *Demokracie socialistická a buržoasní*. . Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 27. 2. 1946, 15, 9, s. 11.

zvýšení úrovně demokracie v ČSR, ale snaha o eliminaci hlasů bývalých voličů Agrární strany (Kaplan 1991, 36 a 37).

Předvolební období se do obsahu Tvorby promítlo výrazně. Zvětšuje se prostor věnovaný polemice s nekomunistickým tiskem napojeným na strany, které jsou ve volebním zápolení největší konkurencí KSČ. Dochází ke kritizování postupu stran, napadání jejich představitelů a novinářů píšících pro jim blízký tisk. S blížícím se termínem voleb se tato snaha stupňuje a nejvíce patrná je ode dne zahájení kampaně 25. dubna 1946.

Tvorba v tomto období neopouští témata, jimž se věnovala v období předcházejícím. Propagandisticky silně využívaným momentem nepřestává být Mnichovská dohoda a strach z Německa, a to převážně ve dvou rovinách. Jednak v rovině domácí politiky, kdy je jako jedna ze zásadních příčin Mnichova uváděna předválečná pravicová politická reprezentace, která je následně dávána do souvislosti se současnými nekomunistickými politickými stranami (viz výše). Dále pak rovina zahraniční politiky, v níž je Mnichovského traumatu využíváno k propagaci sepětí Československa se SSSR, v souvislosti se selháním západních demokracií a pozitivní úlohou Sovětského svazu v boji proti nacistickému Německu (viz příloha č. 4). Stále je patrná výrazná národní nota ve smyslu antagonismu vůči Němcům a příklonu k ideji slovanství, potažmo k SSSR. Souborné vydání patnáctého ročníku Tvorby je opatřeno obsahem, v němž jsou jednotlivé články seřazeny do skupin podle svého tématu¹²⁰. V tématickém okruhu SSSR nalezneme výčet třiceti tří článků. Představu o objemu příspěvků věnujících se SSSR to dává však jen značně nepřesnou. SSSR je velmi často zmiňován i v článcích zařazených do ostatních kategorií. Tvorba tak na jednu stranu podporuje národní vědomí, na druhou stranu však masivní propagací SSSR vizi československé specifičnosti oslabuje. Oproti předchozímu analyzovanému období nalezneme nové prvky, kterými jsou větší míra negativní reflexe západních mocností, nárůst polemického tónu s nekomunistickým tiskem a pochopitelně témata související s volbami. List se také otevřeněji identifikuje s KSČ a její politikou.

¹¹⁹ KÁRNÝ, M, *Ejhle demokracie aneb zlý duch z flašky*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 20. 2. 1946, 15, 8, s. 10

¹²⁰ Vnitřní politika, Hospodářství a znárodněný průmysl, Mezinárodní politika, SSSR, Slovanský svět, Studenti, školy, mládež, Věda a technika, Theorie, Kulturní problematika, Literatura, Verše, Divadlo, Film, Umění, Hudba a tanec a Reportáže, satiry, črty.

Došlo rovněž k proměně grafické stránky. Jednotlivá vydání Tvorby byla nově opatřena obálkou, na jejíž první straně nalezneme výrazný obrazový prvek (fotografie, kresba, malba či karikatura) a výčet nejvýraznějších článků daného vydání s uvedením jmen autorů. Tvorba již také není výhradně černobílá, ale využívá v grafice rovněž červenou barvu, i když výhradně jen na úvodní straně obálky.

4.3. Kulturní politika ve volebním roce 1946

K otázce voleb se vyjadřuje E. F. Burian v úvodníku vydání Kulturní politiky z 5. dubna 1946. V žádném případě v něm otevřeně nevyzývá k hlasování pro KSČ. Zdůrazňuje zejména z podoby tehdejšího státního uspořádání (na základě jednoty politických stran sdružených v Národní frontě a zaštitěných společným programem) vyplývající skutečnost, že volby nemají šanci změnit směřování poválečného Československa z pohledu vnitřní, ani zahraniční politiky: „*Tato země může prožít všelijaké osobní zvraty, může se všelijak přeskupit početnost hlasů jednotlivých stran, ale jedno se vůbec nemůže stát: nemůže se změnit ani vnitřní sociální politika Československa a nemůže se změnit ani zahraniční politika naší země*“¹²¹. Staví také, v souladu s duchem doby, „národní jednotu“ nad klasický demokratický proces založený na soupeření politických stran: „*A tato země, tato nádherná země, se svým jedinečným lidem, tato země nepotřebuje šalbu a klam, skrývající se do roztodivných stranických frází. Tato země má velký historický úkol, který bude muset splnit vzdor všemu politikaření, vzdor lidem, kteří ještě myslí postaru a navzdory maličkým nadějím zpátečnických snů*“¹²². V článku opět nezazní přímé definování ideologického pozadí pisatele, respektive listu. Dá se poznat až z druhého plánu textu, na základě užívaných výrazů jako kupříkladu: „*Volby a jejich výsledky nezmění nic na tom, že máme v Evropě svůj specifický úkol hrdé demokratické země, která svou politickou avantgardou předčí nejen malé evropské státy, ale i západní velmoci*“¹²³.

¹²¹ BURIAN, Emil František. úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 4. 1946, 1, 25, s. 1.

¹²² BURIAN, Emil František. úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 4. 1946, 1, 25, s. 1.

¹²³ BURIAN, Emil František. úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 4. 1946, 1, 25, s. 1.

V předcházející citaci je obsažen další prvek, který nalezneme ve srovnání s Tvorbou v Kulturní politice častěji. Jedná se o určité popisování ČSR v rovině její specifčnosti a jedinečnosti. Oproti vyhocenému nacionalismu Tvorby nalezneme v Kulturní politice i prvky řekněme lyrického vlastenectví, které je pak dáváno do souvislosti s poválečným politickým a společenským vývojem: *„Naše země je krásná, když táhne večer nad Mělníkem. Naše země je krásná, když hledíte s Petřína na rozkvetlý vrch ve Vltavě. Naše země je krásná po všech rovinách i po kopcích. Ale naše země je krásná především novým životem, který je v ní utvářen. (..) Jen trochu pozornosti, jen o něco více přilnout k této zemi a štěstí je na dosah ruky. Štěstí z vykonané práce, štěstí z naplněného života“¹²⁴.*

Kritika a negativní rámování nekomunistických stran, tedy Národně socialistické strany a Lidové strany¹²⁵, neprobíhá v takovém měřítku, jako je tomu v případě Tvorby. Přesto, že politické preference listu z pohledu nadcházejících voleb nejsou explicitně uvedeny, je možno je v obsahu Kulturní politiky nalézt. V pravidelné rubrice tvořené přetiskem dopisů čtenářů adresovaných redakci Kulturní politiky¹²⁶ nalezneme ironizující kritiku Lidové strany z pohledu způsobu získávání jejich členů: *„Páni pořadatelé přišli pozvat především matinku na večírek s divadelním programem Perly paní Serafínky a hned ji poprosili o dovolu, aby slečna dceruška mohla navštívit jejich schůze, kde prý si dívky povědí, co je za týden nového, srovnají si své kuchařské recepty – to v jiných stranách není – a seznámí se tam s hochy, kteří jsou dobrými partiiemi“¹²⁷.*

¹²⁴ BURIAN, Emil František. úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 12. 4. 1946, 1, 26, s. 1.

¹²⁵ Československá sociální demokracie měla oproti ostatním stranám s KSČ nadstandardní vztahy. Spojovalo je členství v tzv. socialistickém bloku, v němž byli jen sociální demokraté a komunisté. Ve straně byly dva proudy, z nichž jeden byl výrazně prokomunistický a druhý se spojení s KSČ bránil. Řada členů sociální demokracie byli záměrně infiltrováni komunisté. Sociální demokraté se v zásadních otázkách neodchylovali od postoje KSČ (Rupnik 2002, 231-234). *„Volební kampaň sociálně demokratické strany v roce 1946 byla namířena především proti lidové straně (považované za nepřímou pokračovatelku agrární pravice) a proti národně socialistické straně, které obě stále jasněji dávaly najevo nedůvěru vůči komunistům“* (Rupnik 2003, 232).

¹²⁶ Bohužel nemám možnost zjistit, zda se skutečně jednalo o příspěvky zasílané čtenáři, nebo je možné jejich autorství připsat redakci Kulturní politiky. Každopádně v případě, že se jedná o autentické texty z pera čtenářů, dochází k jejich redakční selekci, podle jí zvoleného klíče.

¹²⁷ Jiřina D., posluchačka filosofické fakulty, Praha XVI. *Jací jsme: A nakonec perly paní Serafínky*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 26. 4. 1946, 1, 28, s. 4.

Výrazným prvkem reflexe voleb v Kulturní politice je kritika podoby vedení kampaní, která se rozchází s obsahem dohody o předvolební agitaci (viz výše). V této souvislosti jsou pak jmenovitě kritizovány nekomunistické politické strany, opět však v článku tvořeném výhradně příspěvkem čtenářů a uvedené předmluvou tohoto znění: „*V těchto třech týdnech vyvrcholí boj mezi stranami Národní fronty. Je známá dohoda stran o vedení volebního boje, známe i stanovisko prezidenta republiky. Chtěli jsme znát názor českých lidí o provádění této volební dohody v praxi. Zeptali jsme se jich proto na jejich mínění, neptajíce se po jejich politické příslušnosti. Výsledek ankety napovídá mnoho o tom, jak volební agitace působí nejlépe na českého voliče, a dokazuje, že svým hlasem rozhodne pro ty, kteří je přesvědčí ne silou pomluv, nýbrž výsledky vykonané práce*“¹²⁸. V tomto článku jsou otištěny názory respondentů o délce jednoho odstavce, uvedené výčtem tisku, který daný respondent čte, a následované kritickým náhledem na předvolební agitaci. Jako první je uveden příspěvek signovaný jako V. M., úřednice: „*Čtu Právo lidu*¹²⁹, *Lidové noviny*¹³⁰ a *Váš týdeník*. Volební boj, tak jak je veden, se mi líbí i nelíbí. Nejsolidněji a nejklidněji argumentují sociální demokraté. To se mi líbí a to mi imponuje. Komunisté mají správnou taktiku: Ukazují co vykonali na konkrétních faktech. Na ostatní dvě strany se mě neptejte. Myslím, že osobní útoky nepatří do předvolebního boje. V případě Feirabendově to bylo zcela na místě. Celkově bych si však přála, aby volební boj byl veden slušněji; hlavně ne tolik křiku“¹³¹. Příspěvek signovaný J. K., mechanik: „*Komunisté měli v plánu vést volební kampaň slušně. Naše organizace nám v tomto smyslu dala přesný návod. Ale od té doby, co ostatní strany překroutily smysl naší připravované akce v Praze I. a V., přestali jsme se o ně starat a jdeme si vlastní cestou*“¹³². Z celkového počtu třinácti příspěvků se pouze jeden vyjadřuje kladně k předvolebnímu boji (signován jako J. M. zaměstnanec ČAT) a zároveň kritizuje útoky proti představitelům nekomunistické politiky Ladislavu Karlovi Feirabendovi, Eduardovi Janovi Fusekovi a Heleně Koželuhové. Působí však výrazně v menšině, čímž se zdá být snížena jeho relevance.

Kritiku předvolební agitace, jejíž forma se z pohledu Kulturní politiky zdá být narušující národní jednotu a přibližující se tak tomu, co autoři obsahu týdeníku označují

¹²⁸ nesignováno. *Tři týdny před volbami*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 10. 5. 1946, 1, 30, s. 3.

¹²⁹ Deník Československé sociální demokracie.

¹³⁰ Po válce vycházeli pod názvem Svobodné noviny pod vedením Ferdinanda Peroutky.

¹³¹ nesignováno. *Tři týdny před volbami*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 10. 5. 1946, 1, 30, s. 3.

¹³² nesignováno. *Tři týdny před volbami*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 10. 5. 1946, 1, 30, s. 3.

jako „politikaření“, nalezneme i v řadě dalších článků, zejména v úvodnicích E. F. Buriána¹³³. Přímá pozitivní propagace KSČ ve vydáních Kulturní politiky před volbami roku 1946 obsažena není.

O co umírněnější v deklarování politických preferencí je Kulturní politika v psaném textu, o to explicitněji se vyjadřuje graficky v podobě dvou karikatur, jež nalezneme na úvodních stranách dvou výtisků, vydaných bezprostředně před termínem voleb. Na první z nich¹³⁴ (viz příloha č. 5) vidíme trojici postarších obézních a obrýlených pánů s pravicemi zdviženými stylem připomínajícím nacistický pozdrav (hajlování). Saka těchto figur zdobí odznak Československé národně socialistické strany (viz příloha č. 6). Deklarují odmítavý postoj vůči pochodu mladých lidí, sdružených ve Svazu československé mládeže. Na druhé z nich¹³⁵ (viz příloha č. 7) je předvolební zápolení metaforicky znázorněno jako antické čtyřspřeží dobíhající do cíle, který je označen nápisem ČSR. V popředí je šipka směřující proti směru jízdy spřežení. Na šipce je slogan „S námi nezabloudíte“ vyobrazený na černém pozadí. Jedná se o slogan, s nímž do předvolebního boje vstupovali národní socialisté¹³⁶. Čtyřspřeží je pak tvořeno dvěma koňmi – z nichž jeden doskakuje s úsměvem do cíle a druhý ho těsně následuje, jedním oslem a jednou krávou (volem či býkem). Symbolika obsazení spřežení není již explicitně vysvětlena a je tak nechána na interpretaci čtenáři. Z pohledu komunistické levice se jasně jeví být prvním koněm KSČ, druhým koněm sociální demokracie a dvěma zvířaty vzadu, které se pohybu vpřed brání a výhružně se otáčejí na vozataje, jež je znázorněn v podobě dlouhovlasé dívky, jedoucí na voze označeném všemi čtyřmi čísly politických stran (symbol republiky), jsou pak dvě nekomunistické strany, tedy lidovci a národní socialisté. Metaforicky je znázorněn vývoj kupředu v souladu s marxismem a zpátečnictví (reakce) jako jeho narušovatel. Tento prvek socialistické ideologie souzněl s duchem poválečné obnovy republiky a její prosocialistickou orientací.

¹³³ Úvodníky ve dvou vydáních Kulturní politiky, které bezprostředně předcházejí termínu voleb (17. 5. 1946 a 24. 5. 1946).

¹³⁴ Vyšla na úvodní straně Kulturní politiky ze dne 17. 5. 1946. Jejím autorem je Antonín Pelc.

¹³⁵ Vyšla na úvodní straně Kulturní politiky ze dne 24. 5. 1946. Jejím autorem je rovněž Antonín Pelc.

¹³⁶ KSČ využívala slogan *Republice více práce, to je naše agitace*. Heslo lidovců, jediné české nesocialistické strany, znělo *Totalita bude bita*. Sociální demokraté specifické předvolební heslo neměli (Pehr 2005, 183).

V mezinárodní rovině stále nacházíme v Kulturní politice příspěvky zmiňující aspekty západních států, včetně USA a Velké Británie, v pozitivních souvislostech¹³⁷. Oproti Tvorbě nepovažují redaktori samotný fakt, že něco přichází ze západních kapitalistických liberálních demokracií, sám o sobě za dostatečný k apriornímu odsouzení. Kulturní politika má vyšší rozlišovací schopnost a v rámci jednotlivých států pozitivně poukazuje na některé aspekty, které vidí jako pozitivní, a negativně na ty, na které nahlíží negativně. Zejména v prvním pololetí roku 1946 tak nalezneme řadu článků, které se o Spojených státech amerických vyjadřují pozitivně: „*Pokrokoví Američané si tak začínají uvědomovat, že národ utlačující národní menšiny nemůže být sám svobodným národem, a divadlo přibližuje toto vědomí tisícům diváků dnes a denně. Politické a společenské problémy přestaly být doménou profesionálních politiků, jako tomu bylo ještě před čtrnácti lety, než začala Rooseveltova éra*“¹³⁸. Pozitivní rámování textů věnujících se v jakékoliv souvislosti západním kapitalistickým státům v Tvorbě téměř nenalezneme. Jako příklad negativního zobrazení USA v Kulturní politice mohu uvést článek Vladimíra Kaigla: „*(..) kapitalismus, který je všude už ve svém posledním, úpadkovém stadiu kapitalismu monopolistického. (..) Nejtypičtějším představitelem monopolistického kapitalismu jsou bezesporu Spojené státy*“¹³⁹. Stejně jako v Tvorbě, tak i v Kulturní politice dochází k výrazné kritice Winstona Churchilla¹⁴⁰ po jeho Fultonském projevu (viz příloha č. 8).

Zatímco Velkou Británií a Spojené státy nalezneme v pozitivních i negativních konotacích, Sovětský svaz se vyskytuje výhradně v souvislostech pozitivních. Jak už bylo řečeno v rozboru obsahu Kulturní politiky v předcházejícím období, nejedná se však o zbožšťující adoraci všeho sovětského. Články o SSSR jsou však obvykle pozitivně rámovány¹⁴¹. Deklarovaná pozice Kulturní politiky z pera jejího šéfredaktora víceméně koresponduje se zahraničněpolitickou orientací poválečného Československa,

¹³⁷ HONZÍK, K. *Český architekt v USA*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 12. 4. 1946, 1, 26, s. 6.

¹³⁸ BUDÍNOVÁ, Hana. *Broadway a politika*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 19. 4. 1946, 1, 27, s. 5.

¹³⁹ KAIGL, Vladimír. *Americký Betlém: ceny, ceny a zase ceny*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 9. 8. 1946, 1, 43, s. 5.

¹⁴⁰ Viz články: SCHRICH, Josef. *Hovořil Churchill*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 21. 6. 1946, 1, 36, s. 5, či SCHRICH, Josef. *Winston si mne ruce*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 28. 6. 1946, 1, 37, s. 5.

¹⁴¹ Viz kupříkladu články: ŠTEJN, Jiří. *Sovětská pětiletka*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 4. 1946, 1, 25, s. 3 a SNOW, Edgar. *Mateřství v SSSR*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 21. 6. 1946, 1, 36, s. 5.

tak jak byla dána vládním programem: „*Opakuji znovu: Sovětský svaz je náš spojenec a liberalistické demokracie pouze naši přátelé*“¹⁴².

Podobně jako v případě západních liberálních demokracií, i v případě Německa se Kulturní politika vyhýbá generalizaci typické pro Tvorbu. Německo, ačkoliv je také podrobena kritice, není nahlíženo striktně optikou kolektivní viny a v souvislosti s ním nalezneme i články zmiňující některé pozitivní momenty. Příkladem je stálá rubrika „Horlení týdne“ ve vydání z 5. dubna 1946. „Horlení týdne“ je psáno formou smyšlených příběhů, které pomocí užití metafory kriticky reflektují nějaký konkrétní společenský problém či aspekt způsobem konvenujícím ideovému zázemí Kulturní politiky. V tomto konkrétním čísle je z příběhu popisujícího návštěvu poválečného Německa jasně patrné, že pro autora Němec neznamena automaticky nacista a na domnělém rozhovoru s místní ženou pozitivně vyzvedává roli levicově orientovaných Němců: „„*Aha*“ říkám jí „*to jste tedy byli nějaká rudá rodina, co?*“ „*Bodejť, že byli*“ *na to paní. A pak mi vypravuje: „Však jsem taky byla třicet měsíců v Ravensbrücku. Taky s vašimi ženami!*“ *A ukazuje mi: na noze má ještě živou, otevřenou ránu*“¹⁴³. Celý text je pak primárně kritikou nedostatečného potrestání aktivních německých nacistů.

Reflexi druhé světové války se Kulturní politika věnuje znatelně méně nežli je tomu v případě Tvorby. Přesto nalezneme v obsahu článku zaměřené na toto téma. Zatímco Tvorba referuje o protektorátním odboji v Československu primárně v souvislosti s adorací konkrétních příslušníků komunistického odboje, Kulturní politika je v člancích zaměřených na odboj více obecná a zmiňuje i odboj nekomunistický. Odboj levicový je pak dáván lehce do popředí: „*(..) zejména socialistům marxistické orientace bylo jasné, že budou musit po období kritizované koaliční spolupráce a politické legality nastoupit jinou taktiku a připravit se v době dočasného vítězství reakce na práci v podzemí. Zkušenosti z ní a lidi pro ni připravené však měli toliko komunisté jako revoluční a opoziční strana*“¹⁴⁴. V tomto samém článku zazní rovněž věta, která by neměla s nejvyšší pravděpodobností možnost zaznít v obsahu Tvorby: „*Ale i komunistická strana měla dále problém přípravy nových kádrů ilegálních pracovníků,*

¹⁴² BURIAN, Emil František. úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 4. 1946, 1, 25, s. 1.

¹⁴³ signováno Enef. *Horlení týdne*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 4. 1946, 1, 25, s. 3.

¹⁴⁴ BĚHOUNEK, Václav. *Na kraj domácího odboje*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 12. 4. 1946, 1, 26, s. 4.

*když její řady utrpěly zradou četných konfidentů nebo odchodem vedoucích lidí za hranice*¹⁴⁵. Jakkoliv se nejedná o nějakou zásadní kritiku podzemní činnosti KSČ za války, přesto svým řečně otevřeným a přímým stylem kontrastuje s heroizujícím způsobem referování o komunistickém odboji tak, jak ho nalezneme v článcích Tvorby.

Co se týká vlny přihlašování se k odkazu T. G. Masaryka, nezůstává kulturní politika pozadu. V říjnových vydáních roku 1948, tedy v období výročí založení republiky, nalezneme obsáhlou sérii článků věnujících se dílu prvního československého prezidenta. Ve všech třech případech je Masarykovi věnována celá stránka, která je pokaždé tvořena jednak přepisem části jeho prací (*Hlavní zásady lidskosti*¹⁴⁶, *Co je socialismus a Duch a čin*¹⁴⁷), dále komentujícím článkem z pera Josefa Navrátila a konečně rámečkem otitulkovaným jako *Hlasy tisku*, v němž nalezneme krátké odstavce z článků věnujících se Masarykovi, které byly otištěny v jiných periodikách¹⁴⁸. Na každé této stránce nalezneme i fotografii obálky vydaných Masarykových prací s popisky, v nichž je oznámena cena výtisku a její dostupnost v distribuční síti. Všechny zmíněné Masarykovy studie, včetně knihy Emila Ludwiga *Duch a čin: rozmluvy s Masarykem*, vyšly v té době v nakladatelství Čin, tedy ve stejném nakladatelství, v němž vycházela i Kulturní politika.

Masarykovy spisy je možno vykládat v mnoha souvislostech a v souladu se zájmem či postojem čtenáře, kritika či společenskovědního (humanitního) myslitele. Masaryk sám se v uvedených textech nehlásí ke konkrétnímu existujícímu politicko-ideologickému směru, ale spíše ze své specifické pozice podává názory na jednotlivé aspekty života společnosti a jedince v ní. Pro účely této diplomové práce je přínosnější rozbor komentářových článků Josefa Navrátila, který se snaží dát dané části Masarykova díla do kontextu situace poválečného Československa.

V rozboru studie *Ideály humanitní* autor rámuje článek spíše ideovými výstupy specifickými pro poválečné lidově demokratické Československo, tedy té určité syntézy

¹⁴⁵ BĚHOUNEK, Václav. *Na kraj domácího odboje*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 12. 4. 1946, 1, 26, s. 4.

¹⁴⁶ Část Masarykovy publikace *Ideály humanitní*.

¹⁴⁷ V tomto případě se nejedná přímo o Masarykovo dílo, ale o knihu Emila Ludwiga, která je tvořena rozhovory autora s Masarykem.

¹⁴⁸ Pověětšinou se jedná o levicová, v některých případech regionální periodika - kupř. Lidová kultura, Práce, Rovnost (Brno) či Jiskra (Tábor).

národní (nacionální) ideje s ideou socialistickou: „(..) Masaryk se stal samou podstatou našeho národního a duchovního života. Ne snad v tom smyslu, že by byl ochráncem starých hodnot a záštitou před revolucí. Naopak, on je a dlouho ještě bude základem našeho revolučního programu při národním a státním budování. A čím bude naše demokracie lidovější a opravdovější, tím více nám všem bude právě Masaryk vůdcem a vodítkem“¹⁴⁹. Oproti tomu v článku věnovanému rozboru studie *Co je socialism?*¹⁵⁰ autor rámuje Masarykovu práci více socialisticky, a to z pohledu sovětského marxismu té doby: „*Trockij se na Masaryka pro jeho Otázku sociální velmi zlobil. Nesnášel, aby se někdo odvážil přemýšlet o správnosti marxistické filosofie, jak ji sám rozuměl. Kde je dnes Trockij? Jak falešné byly jeho názory proti tvůrčímu socialismu Stalinovu!*“¹⁵¹. Jak vidno, jako představitel sovětského marxismu negativně se vymezující vůči Masarykovi, je uveden Lev Davidovič Trockij, tedy člověk, který byl v rámci politických bojů mezi sovětskými revolucionáři, mezi „otci zakladateli“ SSSR, zavrhnut, ostrakizován a nakonec i na příkaz Stalina zavražděn. V rozboru Masarykovy Otázky sociální nalezneme zmínku o SSSR ještě dvakrát: „*Jsme první stát na západ od Sovětského svazu, který uskutečňuje socialistické hospodářské zřízení se souhlasem největší části všeho lidu klidně, programově, bez krve (..)*“¹⁵² a „*Bývalý sovětský velvyslanec v Praze Alexandrovskij navštívil na podzim 1938 soukromou knihovnu prezidenta Masaryka, která byla tehdy ještě na Hradě. Když se nakonec dostali do místnosti, kde byl úplný soubor Masarykových spisů ve všech vydáních, hned si všiml, že tam máme také ruský překlad Otázky sociální. „Tu knihu mi dáte. To je kniha, kterou jsem jako student kolportoval a pro ni jsem šel na Sibiř“*“¹⁵³.

Otevřené přihlášení se k marxismu-leninismu není v žádném případě charakteristickým rysem obsahu Kulturní politiky. Ideologický postoj bývá vyjadřován spíše negativním vymezováním se vůči liberalismu, fašismu, nacismu: „*Liberalismus, tato choroba lidské společnosti z druhé poloviny minulého století, se svou bludnou naukou o laissez faire, vedl k všeobecnému zmatku ve světě, k bezuzdnému vykořisťování*

¹⁴⁹ NAVRÁTIL, Josef. *Masarykovy Ideály humanitní*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 11. 10. 1946, 2, 4, s. 9.

¹⁵⁰ Vyšla v rámci širšího díla s názvem *Otázka sociální*.

¹⁵¹ NAVRÁTIL, Josef. *Masarykova Otázka sociální*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 1. 11. 1946, 2, 7, s. 9.

¹⁵² NAVRÁTIL, Josef. *Masarykova Otázka sociální*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 1. 11. 1946, 2, 7, s. 9.

¹⁵³ NAVRÁTIL, Josef. *Masarykova Otázka sociální*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 1. 11. 1946, 2, 7, s. 9.

*slabých silnými, k válce všech proti všem a byl pokrevním příbuzným fašismu a nacizmu*¹⁵⁴ a vůči kapitalismu: „*Bičem kapitalistického světa, který udržoval dělníky v otroctví, byla pohrůžka vyhazovem, neustálá nejistota dělníkova o příštím dni. Tímto způsobem lámal kapitalismus charaktery, snižoval mzdy v dobách krize a nezaměstnanosti*“¹⁵⁵. Charakterističtější je příklon k ideovým východiskům lidově-demokratického Československa s důrazem na socialistickou notu, ale bez toho, aby byla proklamována ideologická blízkost s tehdejšími Sovětským svazem: „*Na přesrok však už se chceme smát hlasitě a spontánně: navzdory škarohlídům, navzdory reakcionářům skrytým i zjevným, navzdory nepřátelům lidu. Znamená to ještě víc přitáhnout na všech úsecích výstavby hospodářské a kulturní, dát naší lidové demokracii pevnou ideologickou základnu, jejíž páteří bude vzorný národní průmysl, dát jí i jasnou ideovou perspektivu mířící k šťastnému socialistickému zítřku*“¹⁵⁶.

„*Zušlechťujme v tomto státě svobodu, pociťujme ji mezi sebou jako oddanost a službu, použijme ji jako nástroj k socialistickému naplnění demokracie. Avšak nedopusťme, aby v jejím jménu pokřikovali farizejové a licoměrníci! Dejme svobodě, morálce a lidské práci nové, socialistické ethos!*“¹⁵⁷.

Ideologická pozice Kulturní politiky se zdá být bližší lidově demokratické ideji tehdejšího Československa při jasně kladení důrazu na její socialistický rozměr.

¹⁵⁴ KNAPP, Viktor. *Obhájci zločinů*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 26. 5. 1946, 1, 28, s. 3.

¹⁵⁵ WEIL, Jiří. netitulovaný sloupek. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 3. 5. 1946, 1, 29, s. 8.

¹⁵⁶ DRDA, Jan. *5. květen živná krev našich dějin*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 3. 10. 1946, 1, 29, s. 1.

¹⁵⁷ DRDA, Jan. *5. květen živná krev našich dějin*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 3. 10. 1946, 1, 29, s. 1.

5. 1947: období krize Národní fronty a odmítnutí Marshallova plánu

5.1. Politická a společenská situace roku 1947

V politickém systému Československa přinesl rok 1947, zejména jeho druhá polovina, prohlubování krize Národní fronty. Přibývalo konfliktů mezi KSČ a nekomunistickými stranami. KSČ roku 1947 začala cílevědoměji uskutečňovat svůj záměr, jímž bylo uchopení neomezené moci v Československu a zavedení státního režimu podle vzoru Sovětského svazu (Rupnik 2002, 228).

Jednou z výrazných třecích ploch mezi stranami Národní fronty byla hospodářská politika. Ekonomická situace Československa musela čelit narůstajícím obtížím. Státem řízené hospodářství neprojevovalo očekávanou efektivitu a spolu s finančně náročnou sociální politikou vedlo k rozpočtovým nedostatkům (Rataj 2003, 53). Nedostatek financí ve státní rozpočtu se komunisté pokusili vyřešit zavedením tzv. milionářské daně. Milionářská daň se vztahovala na všechny občany, jejichž majetek hodnotou přesahoval milion československých korun. Byla prosazena KSČ za podpory Československé sociální demokracie a proti vůli všech ostatních stran Národní fronty. Pod heslem „Ať platí bohatí“ se KSČ podařilo přilákat na svou stranu značné množství dalších sympatizantů. Jednalo se o populistický krok, jehož efektivita byla malá, ale propagační potenciál značný (Rataj 2003, 53).

Leccos o budoucích událostech začátku příštího roku mohla již v té době napovědět role KSČ v tzv. slovenské krizi. Krize byla Komunistickou stranou Československa a Komunistickou stranou Slovenska uměle vyvolaná kampaň, jejímž cílem bylo posílení pozice komunistů na Slovensku a oslabení vlivu Demokratické strany Slovenska. „*Příčina oživení tzv. slovenského problému a podzimní slovenské politické krize nekořenila ve stavu společnosti a v objektivních obtížích. Byly pouze využity jako východisko politické krize. Skutečnou příčinou bylo komunistické úsilí změnit mocenskou strukturu na Slovensku, konkrétně odstranit vedoucí postavení demokratické strany, získané ve volbách, v mocenských orgánech a stranu rozštěpit*“ (Kaplan 1991, 130). Cílem bylo dosadit Komunistickou stranu Slovenska do čela slovenské společnosti a neumožnit Demokratické straně využít svůj volební výsledek

k posílení vlastní pozice. Kampaň komunistů na Slovensku vyvrcholila na podzim roku 1947 odhalením „protistátního spiknutí“. Jednalo se o akci řízenou vedoucími funkcionáři KSČ a KSS, která byla provedena komunisty ovládaným Sborem národní bezpečnosti (SNB). Cílem bylo buďto rozbít, nebo zakázat Demokratickou stranu Slovenska (Kaplan 1991, 133-134). Postupně proběhla série zatčení tzv. protistátních skupin, tedy lidí, kteří byli obviněni jako přívrženci fašistického Slovenského štátu. Byli nařčeni z „ludáctví“, tedy jako přívrženci Hlinkovy slovenské ľudové strany (HSLŠ), která byla v rámci Slovenského štátu klíčovým politickým uskupením. Ze spojení s „ludáky“ byli obviněni na základě provedených domovních prohlídek i vedoucí představitelé Demokratické strany Slovenska. Jako důvod jejího vítězství ve volbách pak bylo uvedeno právě napojení na bývalé představitele fašistického režimu, čímž byla zpochybněna legitimita silné politické pozice Demokratické strany na Slovensku (Kaplan 136 – 140).

Ve své snaze rozbít Demokratickou stranu, či alespoň zlikvidovat její silné postavení na Slovensku, komunisté neuspěli. Důsledkem jimi uměle vyvolané „Slovenské krize“ bylo prohloubení krize Národní fronty a zhoršení vztahů mezi českým a slovenským živlem v ČSR. Nekomunistické strany (kromě ČSSD) KSČ v jejich plánech nepodpořili, a pevněji se spojili, jako opozice vůči komunistům (Kaplan 1991, 142 a 143). KSČ v rámci kampaně proti Demokratické straně odhalila svůj nedemokratický charakter a ochotu použít nedemokratických prostředků k prosazení svých cílů. Využila Bezpečnost, která v některých případech dokonce vymohla falešné výpovědi svědků a obviněných užitím násilí, k diskreditaci svých politických odpůrců (Kaplan 1991, 141).

Další výraznou štěpící linii pro politické strany Národní fronty se stala zahraniční politika. Neshoda v zahraničně politických otázkách se nejvýrazněji projevila v souvislosti s odmítnutím Marshallova plánu. Československé hospodářství roku 1947 trpělo nedostatkem prostředků na modernizaci a stále menší obchodní aktivitou se západními ekonomikami, což bylo dáno přílišnou orientací zahraniční politiky na Sovětský svaz. Odborníci se v té době shodovali s většinou nekomunistických politiků na potřebě získat úvěr od západních ekonomicky vyspělých států a prohloubit ekonomickou spolupráci mezi nimi a Československem. Vidina možnosti získat takový úvěr, který by pomohl modernizaci průmyslu, se v té době zdála čím dál tím více

nepravděpodobná (Kaplan 1991, 82-83). V této situaci přišel 5. června 1947 státní tajemník USA George C. Marshall se svým plánem na obnovu válkou narušeného hospodářství evropských zemí pomocí finanční a materiální podpory od Spojených států..

Nabídku na tomto projektu participovat obdržely nejen evropské státy, ale i Sovětský svaz, a to v době, kdy již byla vyhlášena tzv. Trumanova doktrína o zadržování komunismu. Kromě roviny hospodářské měl Marshallův plán i výraznou rovinu mezinárodně-politickou, která spočívala především v soupeření mezi Spojenými státy a Sovětským svazem o vliv v Evropě. Na jedné straně se díky němu podařilo přibrzdit sovětskou expanzi, na straně druhé přispěl výrazně k prohloubení bipolární konfrontace (Nálevka 2000, 215).

V okamžiku, kdy Československo obdrželo nabídku participovat na Marshallově plánu, bylo první reakcí politiků KSČ a prokomunistického křídla ČSSD jeho odmítnutí. Kladně se k této nabídce stavěl ministr zahraničních věcí Jan Masaryk, prezident republiky Edvard Beneš a většina nekomunistických politiků (Kaplan 1991, 83, 84 a 86). Komunisté a sociální demokraté změnili své stanovisko v okamžiku, kdy jim představitelé SSSR oznámili svůj, z počátku poměrně kladný, přístup k možnosti se jednat se Spojenými státy zúčastnit. Tato jednání proběhla v Paříži na přelomu června a července roku 1947. Československo bylo jediným státem nacházejícím se ve sféře mocenského vlivu Sovětského svazu, který nabídku zúčastnit se jednání o Marshallově plánu přijal. Později se však ukázalo, že důvodem bylo špatné pochopení vůle SSSR ze strany československých politických představitelů. SSSR sám svou pozici ve vztahu k nabídce USA změnil a zaujal k ní negativní postoj. Jednání v Paříži se sovětské představitelé zúčastnili, ale záhy je se zamítavým stanoviskem opustili (Kaplan 1991, 82 - 86).

9. července 1947 proběhlo v Moskvě setkání československé vládní delegace se Stalinem. Delegaci tvořili předseda vlády Klement Gottwald, ministr zahraničí Jan Masaryk a ministr spravedlnosti Prokop Drtina. Stalin jasně oznámil své stanovisko k Marshallově plánu: *„jde o pokus zformovat západní blok a izolovat SSSR pomocí vidiny úvěrů, které omezí hospodářskou a politickou nezávislost účastníků“* (Kaplan 1991, 85). K dosavadnímu přístupu ČSR k nabídce Spojených států prohlásil: *„jde o*

průlom do fronty slovanských států a o čin namířený proti SSSR“ (Kaplan 1991, 85). Dále pohrozil zhoršením vztahů mezi Prahou a Moskvou v případě, že československá vláda bude i nadále v jednáních s USA pokračovat. Již následující den, tedy 10. července 1947, vláda ČSR svou účast na Marshallově plánu odmítla.

Důsledkem těchto událostí bylo tvrdé procitnutí ze snu o československé nezávislosti. Stalin otevřeně použil nátlakové metody a svým jednáním de facto deklaroval svou představu o Československu jako o státu podřízenému vůli Sovětského svazu. Tento projev sovětské dominance přinesl zásadní problém na domácí politické scéně. Ukázalo se, že jednotlivé strany Národní fronty měly značně rozdílnou představu o tom, jak má přátelství a spojení se SSSR vypadat. Proti výrazně prosovětskému přístupu KSČ, která byla přímo napojena na KSSS (Rupnik 2002, 224), stál postoj demokratických subjektů Národní fronty, které ztrátu nezávislosti republiky a jednostrannost její zahraničně politické orientace odmítaly.

5.2. Tvorba roku 1947

Rozkol v Národní frontě, tedy krize spolupráce politických stran a nový kurz KSČ namířený k dosažení dominance v československém politickém systému, se do obsahu Tvorby promítly nárůstem útočnosti článků. V souvislosti s katolictvím nacházíme častou kritiku jediné české strany, která se profilovala jako nesocialistická, tedy Československé strany lidové. V článku s názvem *Stránský, Firt, Ducháček, Tigrid – mluví dnes ve jménu katolicismus*¹⁵⁸ útočí autor na představitele lidovců a národních socialistů pomocí zpochybňování pevnosti jejich postojů, jak v rovině víry, tak v rovině politiky: „(..) Dr. Ivo Ducháček, který byl kdysi sociálním demokratem a v londýnské emigraci se sblížil nejdůvěrněji s národně socialistickou skupinou, rozhodl se po návratu domů vstoupit do lidové strany. A tu pracoval v politickém duchu, který opět nemá nic společného s náboženskou ideologií katolicismu, sleduje zcela laické, nenáboženské a nekřesťanské zájmy, zvláště v oboru zahraniční politiky“¹⁵⁹. Z textu

¹⁵⁸ signováno Acer. *Stránský, Firt, Ducháček, Tigrid – mluví dnes ve jménu katolicismus*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 8. 1. 1947, 16, 2, s. 16

¹⁵⁹ signováno Acer. *Stránský, Firt, Ducháček, Tigrid – mluví dnes ve jménu katolicismus*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 8. 1. 1947, 16, 2, s. 16.

tohoto článku je jasně patrná nechuť ke katolicismu v politické rovině¹⁶⁰: „*Nakonec dějiny dělají lidé, říká marxistické učení. A tito lidé tedy dělají z politického pozadí dnes ve jménu katolicismu nábožensko-církevní politiku*“¹⁶¹. Autor neprovádí kritiku náboženství jako takového, ale náboženství v rovině politické, tedy katolicismu jako politického názoru. Toto je velmi pochopitelné, katolický proud byl při faktické eliminaci politické pravice jediným výrazným konzistentním ideovým směrem vůči tehdy převládajícímu socialismu. Oproti lidoveckým politikům, jejichž upřímnost víry je v článku zpochybněna, staví autor svou představu role věřících v tehdejší společnosti, a to v podobě určité politicky pasivní úlohy: „*Dnes, kdy na stolci pražského arcibiskupa zasedl kněz, vyšlý z muk koncentračního tábora, a kdy všichni česky a vlastenecky cítící kněží a věřící katolické církve se dávají do práce na dvouletce, za jejíž zdar se modlí (..)*“¹⁶².

Jak již bylo řečeno, roku 1947 komunisté obrátili svou pozornost na Slovensko, kde se obávali silné Demokratické strany a zahájili kampaň, která měla za cíl Demokratickou stranu zničit a na Slovensku posílit postavení komunistů. Klíčovým politicko-propagandistickým momentem užívaným k oslabení Demokratické strany byl útok proti „*luďáctví*“, tedy napojení tehdejších slovenských nekomunistických politických představitelů na klerofašistické struktury z doby samostatného Slovenského štátu: „*Luďáctví, o němž se mělo v českých zemích zato, že je ve stádiu likvidace podle retribučních dekretů, vystoupilo v předvolebním boji v demokratické straně úplně svobodně a volně a rozehrálo volební propagandu podle starých osvědčených luďáckých method v plné šíři a na všechny rejstříky*“¹⁶³. V souladu se snažením tehdejší KSČ, zpochybňují články Tvorby postavení Demokratické strany na Slovensku. Ostrakizují ji poukazováním na její spojení s představiteli fašistického zřízení z doby války a umenšují význam jejího volebního zisku, který na Slovensku činil závratných 62%, tedy o téměř 22 % více, nežli získala KSČ v českých zemích. „*Obzvláště po*

¹⁶⁰ Vystoupení komunistů proti politickému katolicismu bylo jedním z ústředních motivů „*slovenské krize*“. Z počátku boje proti Demokratické straně se komunisté zaměřovali především proti představitelům politického katolicismu (Kaplan 1991, 134 a 140). Odhalení „*protistátního spiknutí*“ rovněž zahrnovalo obvinění z využívání podpory Vatikánu (Rupnik 2002, 230).

¹⁶¹ signováno Acer. *Stránský, Firt, Ducháče, Tigrid – mluví dnes ve jménu katolicismu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 8. 1. 1947, 16, 2, s. 16.

¹⁶² signováno Acer. *Stránský, Firt, Ducháče, Tigrid – mluví dnes ve jménu katolicismu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 8. 1. 1947, 16, 2, s. 16.

¹⁶³ VESELÝ, Jindřich. *Bude se řešit slovenský problém*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 25. 6. 1947, 16, 26, s. 1

loňských volbách, z nichž vyšla DS vskutku jako obnovená totalitní strana, jako již byla za HSLS za t. zv. Slovenského štátu, doznalo novolud'áctví rozmach a upevnění, že se politické ovzduší na Slovensku zdálo býti lidem upřímně oddaným ČSR prostě nedýchateľné“¹⁶⁴ „„Ako sme už povedali, náš statočný slovenský ľud je často málo počuť a jeho hlas býva zahlušovaný netočivým hurhajom protičeských a protisovietskych štváčov a politických demagógov, ktorí, oháňajúc sa svojim prechodným 62 percentným volebným výsledkom, pokúšajú sa skresliť v očiach českej verejnosti ozajstnú tvár i vôľu slovenského ľudu““¹⁶⁵.

Stranou kritických výpadů KSČ nezůstává ani Československá strana národně socialistická, tedy druhý nejsilnější subjekt stranického systému a z nejsilnější z nekomunistických stran. Takto Tvorba popisuje část personálního zázemí národních socialistů: „Orientaci hledali však také příslušníci rozbité reakce, reakčně smýšlející funkcionáři strany agrární, Národního sjednocení, úderníci šedých košil, gajdovci, stříbrňáci, vlajkaři, ochranu potřebovali zrádci, kolaboranti, nositelé svatováclavských orlic, Moravcovi kuratoristé a jiní horliví služebníci říše a politické uplatnění hledali bohatí kapitalisté, milionáři, velkostatkáři, velkoobchodníci a komisionáři, členové správních rad, šmelináři, prostě ti, kdo si zvykli dobře žít jako příživníci z poctivé práce pracujících“¹⁶⁶. V obsáhlém dvoustránkovém článku s titulkem *Kam půjde národně socialistická strana?*, mimo jiné nalezneme: „I Hitlerova strana se nazývala národně socialistickou (..) „národně socialistická politika záměrně oslabuje a podkopává spojenectví se Sovětským svazem a ostatními slovanskými státy. (..) zároveň s nepřátelstvím k Sovětskému svazu a slovanským státům jde ruku v ruce obdiv pro imperialistické válečné paliče, pro americké businessmeny, imperialisty a utlačovatele svobodných národů, kteří pomáhají na nohy imperialistickému Německu“¹⁶⁷. V daném článku je propagandisticky využita většina tehdejších zásadních ideových témat, která byla přítomna v československém politicko-ideologickém diskurzu: Mnichovská smlouva, předválečný fašismus, protektorátní období, kritika liberalismu, antiněmectví, pozitivní reflexe socialismu a SSSR či znárodnění. V každém tomto momentu je pak

¹⁶⁴ JINDRA, V. *Slovenská otázka se řeší*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 19. 11. 1947, 16, 47, s. 1.

¹⁶⁵ RAIS, Štefan. *Vôľa slovenského ľudu musí byť splnená*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 25. 6. 1947, 16, 26, s. 3.

¹⁶⁶ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Kam půjde národně socialistická strana?* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 22. 10. 1947, 16, 43, s. 2

ČSNS připisována snad nejvíce možná negativní úloha. V tomto textu nalezneme i smířlivý tón, který působí v rámci explicitních útoků jaksi nepatřičně. Po té, co celý odstavec autor věnuje dávání označení „národně socialistická“ do souvislosti se všemi možnými fašizujícími směry v Československu i v zahraničí, zakončí jej větou: „*Není proto důležité, jaký název která strana nese, záleží na tom, jaké zájmy zastupuje, jakou politiku dělá*“¹⁶⁸. Důvodem je zjevně snaha působit objektivním dojmem a zastínit prvoplánový účel článku, kterým je diskreditace ČSNS v očích veřejnosti pomocí útoku na ideologickou i prakticko-politickou rovinu činnosti této strany. Také se zjevně jedná o jakousi obranu proti možnému nařčení z narušování jednoty Národní fronty, tedy jednoho z základních principů lidově demokratického režimu.

V obsahu Tvorby se rovněž množí útoky v osobní rovině na nekomunistické žurnalisty a politiky. Charakteristickými terči jsou v té době Ferdinand Peroutka¹⁶⁹, ministr spravedlnosti Prokop Drtina¹⁷⁰ a představitel ČSNS a výrazný kritik poměrů v Sovětském svazu Jan Slavík¹⁷¹. Celkově se zvyšuje polemický a konfrontační tón s nekomunistickým tiskem.

V odstavci věnujícímu se situaci na Slovensku zazní v citované části slovo *totalitní*, které si v té době již našlo cestu i do komunistického slovníku. V souvislosti s tím, poté co jsem se v předchozí kapitole věnoval rozboru pojmu *demokracie*, na následujících řádcích rozeberu pojem *svoboda* tak, jak je nahlížen autory Tvorby v roce 1947. Obsah pojmu *svoboda* se stal jednou z nejvýraznějších štěpících linií mezi komunisty a nekomunistickými směry v období snahy komunistů o vytvoření jednotné kulturní organizace s názvem *Kulturní obec*. Centralistická snaha komunistů sjednotit kulturní sféru do jediné společné organizace byla do roku 1948 neúspěšná. Část nekomunistických umělců pojala, zjevně i pod dojmem persekucí některých autorů

¹⁶⁷ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Kam půjde národně socialistická strana?* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 22. 10. 1947, 16, 43, s. 2

¹⁶⁸ DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Kam půjde národně socialistická strana?* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 22. 10. 1947, 16, 43, s. 2

¹⁶⁹ Například: Signováno -M. G-. *Ferdinand Peroutka a „dílovedoucí Novák“*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 15. 1. 1947, 16, 3, s. 16 a KOLÁR, František J., bývalý nadporučík čs. obrněné brigády na západě. *Ferdinandu Peroutkovi*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 25. 2. 1947, 16, 9, s. 20.

¹⁷⁰ Kupříkladu: signováno -v.n.-. *Ministr spravedlnosti o nespravedlnosti*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 9. 7. 1947, 16, 28, s. 18 či Signováno Alek. *Ministerstvo spravedlnosti kryje odsouzené zrádce?* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 12. 2. 1947, 16, 7, s. 15.

v SSSR¹⁷², obavu o možnou ztrátu tvůrčí svobody a založila vlastní organizaci s názvem *Kulturní svaz* (Kusák 1998, 222).

Na úvodní straně *Tvorby* ze 7. května 1947 nalezneme přetištěný projev přednesený Ladislavem Štollem na ustavující valné hromadě Kulturní jednoty 27. dubna 1947. V tomto textu, nazvaném *Svoboda v pravdě*, se L. Štoll věnuje teoretickému rozboru pojmu *svoboda*. Jeho vnímání svobody ilustruje následující citovaný odstavec: „*My dnes uskutečňujeme vyšší typ svobody, svobody v pravdě, svobody jako vyšší zákonitosti a v tomto duchu jsme povinni střežit svobodu národa, svobodu každého jednotlivce, svobodu tvůrčí a kritické práce, svobodu projevu pravdy. To ovšem prakticky znamená, že musíme potírat všechno to, co tuto pravdu a svobodu ohrožuje*“¹⁷³. Pojmu *svoboda* tu L. Štoll přidává další dimenzi v podobě pojmu *pravda* (pravdivost). De facto postuluje existenci objektivně poznatelné pravdy, přičemž svobodu projevu ztotožňuje se „svobodou projevu pravdy“. Projev, který je odklonem od této pravdy, považuje za projev svobody nežádoucí. Rovněž uvádí, že i v humanitních vědách již byly nalezeny nezpochybnitelné axiomy, že tedy i v otázkách týkajících se společnosti je možné dosáhnout nezpochybnitelných pravd, přičemž jejich zpochybnění již je výrazem nežádoucí svobody. Jedná se o argumentačně komplikovanou a z pohledu logiky matoucí obhajobu nezpochybnitelnosti dogmat, která jsou označena za pravdivá. „*A tak jako pravdivost je objektivním měřítkem kvality lidského myšlení a jednání, tak je pravda i objektivním měřítkem svobody a demokracie. Jedině toto měřítko nám pomůže vybědnout ze subjektivistického, voluntaristického myšlenkového zmatku*“¹⁷⁴. Možnost vyslovit názor a pochybnost je tak omezena nutností neodchýlit se od pravdy, přičemž pravda může být často dána dogmaticky, tedy nezpochybnitelnými postuláty: „*Mezi taková axiomata patří i české poznání, že se náš národ může udržet jako národ jen na straně světového pokroku, že zdravou ideovou páteří našich dějin je husitská reformační, protipobělohorská tradice*“¹⁷⁵.

¹⁷¹ Kupříkladu: KÁRNÝ, M. *Slavík fixluje*. *Tvorba* : týdeník pro kulturu a politiku. 22. 1. 1947, 16, 4, s. 14 a nesignováno. „*Novoje Vremja*“ o J. Slavíkovi. *Tvorba* : týdeník pro kulturu a politiku (překlad a přetisk článku z listu *Novoje Vremja*). 16. 4. 1947, 16, 16, s. 13.

¹⁷² Jedná se o tzv. případ Achmatovové a Zoščenka. V rámci této kauzy, proběhnuvší v SSSR pod taktovkou Andreje Ždanova, prvního muže sovětské kulturní politiky, došlo k persekucím řady uměleckých autorů. Kromě již zmíněné básnířky Anny Achtomovové a humoristy Michaila Zoščena, byla perzekuována i řada dalších umělců, kupříkladu Boris Pasternak či Olga Bergolcová (Kusák 1998, 209). Velká řada komunistických autorů v ČSR vystoupila na obhajobu těchto procesů (Kusák 1998, 209 - 221)

¹⁷³ ŠTOLL, Ladislav. *Svoboda v pravdě*. *Tvorba* : týdeník pro kulturu a politiku. 7. 5. 1947, 16, 19, s. 1.

¹⁷⁴ ŠTOLL, Ladislav. *Svoboda v pravdě*. *Tvorba* : týdeník pro kulturu a politiku. 7. 5. 1947, 16, 19, s. 1.

¹⁷⁵ ŠTOLL, Ladislav. *Svoboda v pravdě*. *Tvorba* : týdeník pro kulturu a politiku. 7. 5. 1947, 16, 19, s. 1.

Krátce se autor v článku věnuje i rozboru pojmu totalita, a to v souladu se svou koncepcí „svoboda v pravdě“. „*Totalita je podrobení se lži. Totalita znamená, že se podrobujeme anebo že mlčíme k tvrzení, že dvě a dvě jsou tři. Ale totalita není, když jsme všichni zajedno v tom, že dvě a dvě jsou čtyři*“¹⁷⁶. Na příkladu exaktních počtů se však ztrácí pravý charakter tohoto postulátu, který se objeví až v situaci, kdy se jedná o aspekt komplikovanější, odvislý od názoru či úhlu pohledu. Je to patrné především na poslední větě předcházející citace. V okamžiku, kdy existuje celospolečenská (kolektivní) shoda na nějakém faktu, jedinec svobodu vyjádřit názor jiný ztrácí. Zdá se být očividné, že svoboda založená na komplikované a efemérní poznatelnosti pravdy je zrelativizováním tohoto pojmu v souladu s jeho následným možným zneužitím.

V předposlední citaci jsou zmíněny momenty národních dějin, jejichž zdůrazňování bylo součástí symbolické a ideové zakotvenosti KSČ v souvislosti s tehdejší vizí specificky národní cesty k socialismu, k níž se v období roku 1947 stále ještě hlásila (Kaplan 1991, 72). Je zde přítomna dějinná symbolika vývoje tak, jak byla vnímána československými komunisty. Jsou propagovány ty momenty (husitství, protireformace, pobělohorské období), které ideologie tehdejší KSČ vnímá jako zásadní na cestě vývoje Československa k socialismu. Tento vývoj byl popisován jako přirozený, idea socialismu pak jako vlastní české národní povaze (Kusák 1998, 152 – 154). „*Není takřka jediného kulturněpropagačního komunistického projevu, v němž by nebyla aspoň zmínka o husitství jako o ideovém zdroji československého komunismu*“ (Kusák 1998, 153).

Z pohledu rozboru pojmu svoboda nalezneme v Tvorbě řadu článků kriticky se vyjadřujících k tématu svobody slova v médiích liberálně demokratických států. V článku *Svoboda kapitalistického tisku* André Simone¹⁷⁷, v té době hlavní zahraničně politický komentátor Tvorby i Rudého práva, rozebírá výstupy analýzy mediální krajiny USA provedené roku 1947 *Americkou komisí pro svobodu tisku*. Upozorňuje na její zjištění v souvislosti s monopolistickými tendencemi v USA i Velké Británii.

¹⁷⁶ ŠTOLL, Ladislav. *Svoboda v pravdě*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 7. 5. 1947, 16, 19, s. 1.

¹⁷⁷ André Simone (vlastním jménem Otto Katz, 1985 – 1952) byl levicový novinář, který před válkou působil v Německu, SSSR a Francii. Během války nejprve narukoval do československé zahraniční armády ve Francii a roku 1941 odjel do Mexika, kde působil do konce války. Od roku 1946 byl členem

Zdůrazňuje skutečnosti, které se negativně promítají do obsahů médií, jako jsou vliv inzerentů, vulgarizace za účelem vyššího prodeje či vliv zájmových skupin, zejména ze světa obchodu a politiky.

V rovině mezinárodní politiky byla v té době nejvýraznější tato tři témata: Trumanova doktrína, Marshallův plán a obnova poválečného Německa. Politickému a společenskému vývoji v Německu věnuje Tvorba pozornost v několika svých článcích. Obvykle jsou založeny na kritice americké politiky v americké okupační zóně a naproti tomu vyzdvihování sovětské politiky v sovětské okupační zóně. V článku *Sovětská politika v Německu: Berlín v červnu* reflektuje André Simone vývoj obnovy postnacistického Německa v jednotlivých okupačních zónách: „*Sověťští činitelé ho však vedou s úmyslem zavést Německo do zájmové sféry všeobecného míru. Velkokapitál se snaží přitáhnout Německo do zájmové sféry třetí světové války*“¹⁷⁸. Dále pak zdůrazňuje demokratickou rovinu sovětské politiky v Německu¹⁷⁹: „*V sovětském pásmu je prováděn program demokratizace Německa, na kterém se usnesla Velká trojka na svých konferencích. Uskutečněním tohoto programu vykonává Sovětský svaz novou historickou službu všem mírumilovným národům. Jeho úsilí o demokratizaci Německa zasluhuje podpory všech demokratických států*“¹⁸⁰. V dalším článku, jehož autorem je rovněž André Simone, nalezneme pro srovnání kritiku politiky Spojených států v americké okupační zóně. Kritizuje zejména roli soukromého kapitálu a velkých amerických trustů. Článek dává do souvislosti obchodní zájmy velkých amerických korporací s nebezpečím nedostatečné denacifikace a potenciální hrozbou obnovy nacismu v Německu: „*Mnoho pokrokových činitelů americké vojenské vlády v Německu odstoupilo, protože nemohli přesvědčit své nadřízené, že kartely stály za Hitlerem a stojí i dnes za úsilím světové reakce otočit kolo vývoje zpět*“¹⁸¹.

ÚV KSČ. Roku 1952 byl z KSČ vyloučen a popraven v rámci procesu s Rudolfem Slánským (Knapík 2002, 213).

¹⁷⁸ Simone, André. *Sovětská politika v Německu: Berlín v červnu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 11. 6. 1947, 16, 24, s. 1.

¹⁷⁹ Sovětský svaz v souvislosti s Německem deklarativně propagoval principy občanské demokracie, přičemž si zachovával kontrolu nad všemi společenskými procesy. Ve své okupační zóně podpořil vytvoření silné socialistické strany sdružující komunisty a sociální demokraty v *Jednotnou socialistickou stranu Německa*, která vznikla již v dubnu 1946 a byla ideologicky zakotvena ve „*stalinské interpretaci marxismu*“. Sověti usilovali o sjednocené Německo, které by bylo pod kontrolou SSSR (Nálevka 2003, 30 – 37).

¹⁸⁰ Simone, André. *Sovětská politika v Německu: Berlín v červnu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 11. 6. 1947, 16, 24, s. 1.

¹⁸¹ Simone, André. *Americká okupační politika v Německu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 5. 2. 1947, 16, 6, s. 4.

Z obou článků je patrná dominantní linie obsahu Tvorby – naprostá dokonalost a neomylnost Sovětského svazu ve všech souvislostech, v nichž je zmiňován: „*V Sovětské okupační zóně bylo dokázáno, že odnacistování, demilitarizace a odzbrojení může být provedeno, aniž by tím byl znemožněn normální chod hospodářského života, sloužícího potřebám obyvatelstva. Bylo dokázáno, že odstranění junkerů, velkostatkářů, průmyslových a finančních magnátů nebrzdí výrobu, že reparační dávky mohou být odváděny a současně z běžné produkce může být životní úroveň pomalu a soustavně zlepšována*“¹⁸².

Dalším výrazným tématem tehdejší zahraniční politiky byl Marshallův plán a obhajoba jeho odmítnutí ze strany ČSR, SSSR a států spadajících do zájmové sféry Sovětského svazu: „*Sebeponížení a zmrzačující podmínky, anebo svépomoc na základě lidově demokratického režimu, to je volba, před kterou byla postavena celá Evropa při skončení války. Slovanské státy šly cestou lidové demokracie a tím cestou blahobytu*“¹⁸³. Marshallův plán je nahlížen jako strategie USA na ovládnutí světa¹⁸⁴, popřípadě jako narušování samostatnosti evropských států a ohrožení jejich hospodářství¹⁸⁵.

Masivní propagace SSSR pokračovala v tomto období v nezmenšené míře. Udržení obrazu Sovětského svazu jako „země zaslíbené“ bylo stále jedním ze základních propagandistických momentů Tvorby. Realita v Sovětském svazu se zdánlivě vůbec nelišila od ideálů, na nichž byla založena: „*Lidé v Sovětském svazu, to jsme viděli všude, hledí na práci s uvědomělým patriotismem a dovedou se čistě a spontánně radovat. Poněvadž množství a jakost práce je základnou jejich kolektivního i osobního blahobytu, vědí sovětské lidé, že mají štěstí ve své moci a nezávidějí si*“¹⁸⁶. Tvorba se i nadále podílela na vytváření Stalinova kultu: „*Národa (rozuměj gruzínského – pozn. autora) jehož velký syn, oděný v uniformu generalissima, na prospektech v iluminovaných moskevských ulicích, je přítomen slávě Moskvy, již dal*

¹⁸² Simone, André. *Americká okupační politika v Německu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 5. 2. 1947, 16, 6, s. 4.

¹⁸³ Simone, André. *Sebeponížení a krise – nebo lidová demokracie a blahobyt*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 9. 1947, 16, 36, s. 2.

¹⁸⁴ Simone, André. *Marshallův plán na světovou nadvládu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 24. 9. 1947, 16, 39, s. 2.

¹⁸⁵ Signováno –us. *Hospodářská krize v Anglii a Marshallův plán*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 12. 1947, 16, 49, s. 10 a Simone, André. *Od Marshallova plánu k francouzským obecním volbám*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 8. 10. 1947, 16, 41, s. 2.

¹⁸⁶ NEZVAL, Vítěslav. *Momentky ze Sovětského svazu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 15. 10. 1947, 16, 42, s. 7.

rekonstruovati a nedotčenou zachránil sovětskému lidu před invází německých vojsk“¹⁸⁷.

Ideologicky se Tvorba roku 1947 stále opírala jednak o představitele sovětského komunismu Lenina¹⁸⁸ (vit. příloha č. 9) a Stalina¹⁸⁹, a rovněž o dílo T. G. Masaryka¹⁹⁰. Tvorba stále ve svých článcích akcentovala „mnichovské trauma“¹⁹¹ a pokračovala v heroizaci komunistických představitelů protinacistického odboje¹⁹².

Do obsahu listu se v podobě nárůstu útočnosti a polemičnosti silně promítla prohlubující se krize Národní fronty a zostřování snahy KSČ o dosažení mocenské dominance ve státě. Vyhocení bipolární konfrontace se projevovalo narůstáním kritiky západních liberálních demokracií z pohledu jejich zahraniční politiky (Trumanova doktrína, Marshallův plán, obnova Německa), ale i vnitropolitických a společenských faktorů (nesvobodný tisk, všemocnost velkokapitálu, rasismus). Byl přživován stále přetrvávající strach československé společnosti z Německa, přičemž byla zdůrazňována snaha západních států (zejména USA a Velká Británie) o jeho obnovu, která by mohla znamenat potenciální ohrožení ČSR. Dominantním prvkem je stále propagace SSSR.

5.3. Kulturní politika roku 1947

Z pohledu domácí politiky nezaujímá Kulturní politika v tomto období, na rozdíl od Tvorby, vůči českým nekomunistickým stranám tak ostře konfrontační tón.

¹⁸⁷ NEZVAL, Vitěslav. *Momentky ze Sovětského svazu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 15. 10. 1947, 16, 42, s. 7.

¹⁸⁸ Kupříkladu článku: NEJEDLÝ, Zdeněk. *Živoucí dílo V. I. Lenina*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 22. 1. 1947, 16, 4, s. 1 a GERASIMOV, G. *Lenin o spravedlivých a nespravedlivých válkách*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 26. 3. 1947, 16, 13, s. 5..

¹⁸⁹ Viz články: BAREŠ, Gustav. *Co nám řekl Stalin*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 16. 4. 1947, 16, 16, s. 1 a KREIBICH, Karel. *Stalin o národnostní otázce a o vlastenecké válce r. 1918*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 16. 6. 1947, 16, 29, s. 7.

¹⁹⁰ Například: HÁJEK, Jiří. *TGM k dnešku*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 5. 3. 1947, 16, 10, s. 6 či GOTTWALD, Klement. *Masaryk k dnešku*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 17. 9. 1947, 16, 38, s. 1.

¹⁹¹ Mimo jiné: SIMONE, André. *Mnichov – druhé neopravené vydání?* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 1. 10. 1947, 16, 40, s. 1 a KREIBICH, Karel. *Nápadně časové hlasy kolem Mnichova*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 1. 10. 1947, 16, 40, s. 10.

¹⁹² Kupříkladu: PAVLÍK, B., BÍLÝ, J. *Náš odboj v prvních letech okupace*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 16. 4. 1947, 16, 16, s. 10 či PAVLÍK, B., BÍLÝ, J. *KSČ v době přepadení SSSR: Z dějin ilegální KSČ v době od 22. června 1941 do 27. května 1942*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 4. 6. 1947, 16, 23, s. 10.

Nalezneme několik kritických zmínek, nejedná se však o podobu cílené kampaně, jako je tomu v případě Tvorby.

Jedinou výraznou výjimkou byla situace na Slovensku, především v souvislosti s Demokratickou stranou (viz příloha č. 10). Psaním o této tématice se v Kulturní politice dlouhodobě zabýval slovenský novinář, odborový předák a člen KSČ Desider Benau¹⁹³. Jeho články svým vyzněním kopírovaly tehdejší politickou linii KSČ, potažmo KSS, která měla za cíl oslabit vliv Demokratické strany na Slovensku poukazováním na její propojení s „ľudáckými“ elitami Slovenského štátu. Situaci na Slovensku vykresluje ve dvou rovinách. První rovinou je slovenské obyvatelstvo (lid), které prezentuje jako podporující myšlenku čechoslovakismu a idejí, na nichž je nové lidově demokratické Československo postavené. Na druhé straně jsou pak politické elity, zejména představitelé DS, kteří podporují separatistické tendence a zcela neopustili klerofašistické ideje Slovenska z období války. Tyto elity pak ukazuje jako opoziční vůči pravé „vůli lidu“: „*Nuž, áno, väčšina Slovenska je proti výčinom ľudáckej reakcie. Ale vôľa väčšiny sa u nás nie vždy uplatňuje. Za štátnu jednotu, pokrok a hospodársku výstavbu nie sú len slovenskí komunisti a sociálni demokrati, ale aj prevažná časť stúpcov DS. No, títo poslední majú straníckou disciplínou viazané ruky*“¹⁹⁴. Je tím rovněž subjektivně umenšen volební výsledek Demokratické strany Slovenska, kdy byla tato strana podpořena šedesáti dvěma procenty odevzdaných hlasů slovenských voličů. Jak míra a otevřenost útoků na DS v průběhu času rostla (Kaplan 1991, 129 – 143) radikalizovaly se i příspěvky Dezidera Benaua na toto téma: „*Nikto si teda netrúfal povedať, že netreba prikročiť k radikálnej čistke v DS, v štátnom aparáte a hospodárskom a verejnom živote Slovenska vôbec. Ostrý a rýchly zásah je teda nevyhnutný. (...) Rafinovaným manévromaním a rozprávkami o bolševickom strašidle sa DS podarilo poslať na dovolenku sudcov, ktorí boli poverení odstrániť z politického a hospodárskeho života republiky fašistické a protištátne živly*“¹⁹⁵.

¹⁹³ Desider Benau (1905 – 1962) působil před válkou jako typograf a tajemník celoslovenského sekretariátu sociálnědemokratického *Odborového sdružení čechoslovenského*. Během války byl šéfredaktorem *Newyorského deníka*. Po válce vstoupil do KSČ a stal se členem a později ředitelem Ústřední propagační komise ÚRO. Rovněž působil jako ředitel nakladatelství *Práca* (Knapík 2002, 50).

¹⁹⁴ BENAÚ, Dezider. *Skutečná tvář Slovenska*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 25. 3. 1947, 2, 32, s. 1.

¹⁹⁵ BENAÚ, Dezider. *Politická aktivita na Slovensku*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 1. 8. 1947, 2, 46, s. 3.

Jak už bylo řečeno, výrazně kritickému a osobnímu (adresnému) tónu v rámci české politické scény, se Kulturní politika obecně v tomto období spíše vyhýbá. E. F. Burián však často ve svých úvodnicích kritizuje některé konkrétní momenty a události v československé politice, potažmo v československé společnosti, takovým způsobem, že dobovému čtenáři, který byl se situací obeznámen, musela být souvislost a z ní plynoucí politická preference autora jasná i bez uvedení konkrétních jmen či názvů aktérů. Například v úvodníku E. F. Buriána ve vydání Kulturní politiky z 1. srpna 1947 nalezneme: „*Nechutné termíny gestapismus a totalita zůstaly nám jako dědictví z protektorátu. Ti, kteří dodnes užívají těchto slov, libují si dosud v myšlení té neslavné doby*“¹⁹⁶. De facto se jedná o obranu KSČ vůči útokům nekomunistických politiků a novinářů, kteří nejsou v článku přímo jmenováni, ale vyplývají z kontextu tehdejšího veřejného diskurzu¹⁹⁷. Útokem proti samotnému užívání pojmu totalita je v druhém plánu bráněna KSČ před poukazováním na její protidemokratické (v liberálně-demokratickém smyslu toho slova) tendence: „*Proti komu se to odhalují někteří z neprozřetelných příslušníků pravice, když tisknou za každou svou polopravdou odpuzující slovo totalita?*“¹⁹⁸. V rámci rozboru pojmu totalita autor rovněž nepřímo rozebírá pro politickou filozofii kruciólní pojmy *svoboda* a *demokracie*: „*Zdalipak někdy napadlo ty, kteří bezduše omilají slovo totalita jen proto, že je dráždí vůdčí role komunistické strany, aby si srovnali metody monopolního kapitálu a té „dnes tak želané“ svobody s metodami t. zv. „totality dnešního systému“ svobody lidově demokratické? Je přece jen vážný rozdíl mezi autoritativním rozhodováním hospodářsky silné menšiny o celku a demokratickým rozhodováním celku o svém společenském, hospodářském i politickém životě. Proti čemu tedy štvou agenti nepravd a politikářské falše?*“¹⁹⁹. Jedná se o náhled optikou socialistické ideologie, která na liberální demokracii nahlíží jako na vládu bohatých nad chudými, vlastníků výrobních prostředků nad pracujícími, buržoazie nad proletariátem. Jako výrazně demokratičtější variantu pak nabízí socialistický koncept lidové demokracie, základní ideu tehdejšího politického systému Československa, který může být z pohledu liberálně-demokratického nahlížen jako nesplňující mnoho náležitostí pro zastupitelskou demokracii esenciálních, zejména tedy volnou soutěž politických stran a systém

¹⁹⁶ BURIÁN, Emil František. Úvodník. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 1. 8. 1947, 2, 46, s. 1.

¹⁹⁷ Heslo *Totalita bude bita* bylo předvolebním sloganem Československé strany lidové. Chtěla jím vyjádřit obavu z politického kurzu komunistů inspirovaného Sovětským svazem. Pojem totalita se tehdy stále více uplatňoval v politickém diskurzu, zejména v příspěvcích nekomunistických stran.

¹⁹⁸ BURIÁN, Emil František. úvodník. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 1. 8. 1947, 2, 46, s. 1.

opozice. Tímto způsobem autor hájí KSČ před kritickými hlasy obviňujícími komunisty ze snahy o dosažení mocenského monopolu a tedy likvidace demokratického pluralismu, které tyto tendence nazývají jako totalitní (totalitarizující).

Ideové pozadí Kulturní politiky je stále deklarativně zakotveno primárně v ideji československé „národní“ lidové demokracie: „V závěru chci jenom říci: programem lidově demokratické republiky je slušnost, věrnost v poctivém usilování o uskutečnění národního blahobytu. Ať si straníci kterékoliv politické strany uvědomí, že síla našeho národa spočívá v jednotě národní myšlenky. Jakékoliv zneužívání odpudivých nacistických termínů ve prospěch stranického boje je v pravdě jen trapným návratem do dob, kdy, které nás v minulých letech stály největší obětí“²⁰⁰. Obviňování komunistů z protidemokratických a svobodu ohrožujících tendencí je tedy v článku odmítnuto jako jdoucí proti jednotě národa, využívající kapitalistických a fašistických idejí oproti lidově demokratickému zřízení a z užívání nacistického slovníku.

Rozbor pojmu *svoboda* nalezneme v článku, jehož titulek *Liberté! Legalité!* parafrázuje známé heslo Velké francouzské revoluce. V tomto textu je přítomna kritika liberálního pojetí svobody z pohledu výkladu tehdy nedávných dějinných událostí: „Mnoho lidí se bojí, že utrpí svoboda, nebude-li kdokoliv smět provozovat těžký průmysl, noviny nebo školy. Říkají, že vždy lepší svobody více než méně a že je tedy třeba dáti více volnosti těm, kdož přispěli – ať už mimoděk nebo záměrně – k tomu, že jsme svobodu před devíti lety ztratili“²⁰¹. Obava z činnosti některých kruhů či osob, která by mohla narušit veřejný zájem, v tomto případě svobodu obyvatelstva, se stává obhajobou poválečného trendu směřujícího k větší kontrole společnosti ze strany státních i společenských organizací (znárodnění, byrokratizace), jehož hlavní hnací silou byla především KSČ²⁰².

Kulturní politika se i nadále drží ideje syntézy socialismu a národní jednoty v podobě poválečného lidově demokratického režimu. Ještě výrazněji nežli Tvorba se

¹⁹⁹ BURIÁN, Emil František. úvodník. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 1. 8. 1947, 2, 46, s. 1.

²⁰⁰ BURIÁN, Emil František. úvodník. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 1. 8. 1947, 2, 46, s. 1.

²⁰¹ LACINA, Václav. *Liberté! Legalité!*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 25. 4. 1947, 2, 32, s. 3.

²⁰² Ukázkovým příkladem je výše popsaná snaha KSČ vytvořit jednotnou kulturní organizaci, jejímiž členy by se stali všichni umělečtí tvůrci, teoretici a další osoby věnující se kultuře.

hlásí k odkazu T. G. Masaryka²⁰³. Nalezneme rovněž články věnující se dvěma výrazným osobnostem národního obrození Josefu Jungmannovi a Františku Palackému, jejichž myšlenky, respektive části jejich děl, jsou dávány do pozitivní souvislosti s tehdejší současností, zejména z pohledu slovanství: „*U nás, ale ještě více u jiných Slovanů je rozšířeno domnění, jako by iniciátorem myšlenky slovanské vzájemnosti, uvědomění slovanské síly byl teprve Kolár. Není to správné, Kolár byl vyvrcholením, nejmarkantnějším vyjádřením této myšlenky, ale živá byla u nás již dlouho předtím. A jestliže dnes tu a tam slyšíme reptání proti této koncepci, odpověděl těmto postranně protestujícím nezalcům našeho kulturního vývoje a jeho staletých tendencí sám Josef Jungmann: je to poštvání zlostných nebo hloupostí prožluklých nezdařilců*“²⁰⁴ a antiliberalismu: „*Pro Palackého byl liberalism už dávno filosofií nešťastnou*“²⁰⁵.

V posledním citovaném článku je přítomen další výrazný aspekt tehdejšího ideového boje, kterým byl výklad historie, zejména v souvislosti s národní ideou. Komunisté se tehdy snažili propagovat náhled na dějiny jako na proces formující český národ, ve smyslu jeho hodnot, směrem k socialistickému ideálu. Výklad dějin se stával propagandistickým nástrojem. Byl vytvářen mýtus o českém národu, jako o přirozeně inklinujícímu k socialistickým hodnotám. Výklady dějin nekonvenující tomuto pojetí pak byly tvrdě kritizovány a označovány za reakcionářské: „*Neměli bychom si však přece jen dát pozor na všechno, co rozrušuje naše ideály – nepozorovaně? Co je skutečnou reakcí, aniž si to vůbec uvědomujeme, aniž to hned poznáváme? I v nynější době přicházejí reakcionáři v rouše beránčím. Ti jsou nejnebezpečnější. Zvláště na univerzitě takový nějaký reakční tichošlápek s troškou seriosních vědomostí a s obratným perem může způsobit škody, které nemusíme ani umět odhadnout. (..) Na čí straně je pravda, pomohli nám rozhodnout už Němci, když odmítli Palackého i Masaryka, ale nezavrhli Pekaře*“²⁰⁶. V článku Václava Husy, věnujícím se reflexi sjezdu československých historiků z října roku 1947, je přítomen koncept užití dějin, jako vysvětlení přítomné situace. Dle autora článku jsou pro tehdejší historiografii

²⁰³ Články věnované přímo T. G. Masarykovi nalezneme ve vydáních kulturní politiky z roku 1947 z 28. 1., 11. 4., 25. 4., 2. 5., 12. 9., 19. 9. (tři články), 10. 10., 17. 10. a 28. 11.

²⁰⁴ BRAMBORA, Josef. *Málo známý Jungmann*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 1. 8. 1947, 2, 46, s. 4.

²⁰⁵ NAVRÁTIL, Josef. *Palackého idea národa českého*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 28. 2. 1947, 2, 24, s. 9. Článek věnující se stejnojmenné práci T. G. Masaryka.

²⁰⁶ NAVRÁTIL, Josef. *Palackého idea národa českého*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 28. 2. 1947, 2, 24, s. 9. Článek věnující se stejnojmenné práci T. G. Masaryka.

zásadní tato témata: „(..) vývoj vztahu mezi Čechy a Slováky v minulosti, naše postavení mezi východem a západem, ruská revoluce a Slovanstvo, vývoj české národní společnosti a české demokracie, dialektický materialismus ve výkladu dějin, zápas o české dějiny mezi Čechy a Němci, revise názorů na Josefa Pekaře“²⁰⁷. Jedná se tedy o kategorie, které byly pro ideologii poválečného Československa zásadní a komunisty tehdy silně využívány k propagaci socialistických idejí. Požadavky, které autor na tehdejší historiografii klade, jsou, při znalosti levicového diskurzu Československa té doby, evidentní:

- Myšlenka čechoslovakismu, užívaná jako nástroj propagace sdílení idejí poválečného lidově demokratického státu nejen v českých zemích, ale i na Slovensku²⁰⁸.
- Slovanství jako argument příklonu ČSR ke slovanským národům, primárně Sovětskému svazu, potažmo tedy základním idejím jeho státního zřízení. Idea slovanství je pak podporována antagonismem k Němcům.
- Náhled na dějiny optikou dialektického materialismus, tedy marxistické koncepce dějin.

Zajímavostí je kladné či neutrální referování o organizacích, které se brzy staly ideovými protivníky KSČ, tedy o organizaci skautské a organizaci sokolské. Kulturní politika věnuje článek účasti českých skautů na mezinárodním skautském setkání (jamboree) ve francouzské obci Moisson²⁰⁹. Zmínku o této akci jsem v Tvorbě nenalezl, ale přibližně měsíc po vydání tohoto článku otiskuje Tvorba dvoustránkový text, věnující se návštěvě představitelů československých mládežnických organizací v SSSR. V tomto případě však kromě skautů (v článku zmiňováni výhradně pod českým ekvivalentem junák) byli přítomni i pionýři a členové Svazu československé mládeže. Článek, psaný v patetickém stylu charakteristickém pro tehdejší příspěvky

²⁰⁷ HUSA, Václav. *Po sjezdu*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 17. 10. 1947, 3, 4, s. 1.

²⁰⁸ Je důležité si uvědomit, že odmítnutí idejí lidově demokratického Československa se v druhém plánu rovnalo zpochybnění vládního programu, potažmo tedy Národní fronty, která byla garantem jeho naplňování. V Národní frontě se KSČ stávala čím dál více dominující politickou silou a to vzhledem k postavení ve vládě, v Národním shromáždění i z pohledu provádění mimoparlamentní politiky (viz úvodní část této kapitoly). Vliv komunistů na Slovensku byl oproti českým zemím výrazně menší, snaha o „nápravu“ ze strany KSČ je jedním z charakteristických rysů její politiky v roce 1947.

²⁰⁹ CHYSKÝ, Jiří. *Naši skauti viděli kus Francie*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 9. 1947, 2, 51, s. 5.

komunistických spisovatelů²¹⁰, je pak především propagací SSSR rámovanou atributy radosti a mládeže: „*Ještě pár obrovských novostaveb v nahé barvě cihel, poslední sádroví pionýři s trubkou a praporkem, ještě veliká mozaika vztyčená na samém konci města a na pokraji polí, vousaté tváře Marxe a Engelse, kteří tu symbolicky střeží vstup do hlavního města*“. (..) „*Pan poslanec usedl na brokátovou lavičku a udeřil několik akordů. Hymna pionýrů zazvučela vesele a radostně se svým refrémem, plným odhodlané energie. O vstávání se sluněčkem, práci pro všechny denní čas, s příkazem „nikakdá, nikakdá něskučaj““!*

Kromě článku o československých skautech²¹¹ nalezneme v Kulturní politice i článek o další organizaci, která se v budoucnu stala ideovým odpůrcem komunistického režimu – Sokol. Článek *Dějiny sokolské idey* pozitivně referuje o stejnojmenné knize Alberta Pražáka, jehož koncepce národních dějin byla v jiných článcích Kulturní politiky kritizována (viz výše). Mimo jiné v něm nalezneme: „*Ale nejkrásnější a nejpodmanivější jsou ty strany, kde se píše o Sokolstvu v roce 1938, o tehdejších sletu jako manifestaci národní odhodlanosti a svornosti*“²¹². Na podzim roku 1948 proběhl v Praze XI. všesokolský slet, který se stal poslední velkou manifestací protestu proti únorovému komunistickému převratu. Na podobě nově nastoupeného kurzu komunistického režimu však již nic nezměnil.

Výklad mezinárodně politické situace je v té době velmi podobný Tvorbě. Je kritizována politika Spojených států v okupovaném Německu upozorněním na její nedostatečnou účinnost z pohledu denacifikace: „*O denacifikaci kolují přímo vtipy a každý přizná, že jde spíše o renacifikaci v těch případech, kdy si dělníci a odborové organizace vynutili odstranění průmyslových kapitánů, dříve velmi oddaných nacistů*“²¹³. Na program hospodářské obnovy, motivované snahou vytvořit v Evropě v budoucnu protiváhu Sovětskému svazu, je pak nahlíženo jako na obnovení silného Německa, které by potenciálně mohlo znovu představovat hrozbu: „*Neměli bychom zapomenout Churchillových slov, že „Německo máte buď u nohou nebo u krku“*“.

²¹⁰ V tomto případě Jarmila Glazarová.

²¹¹ Existence skautské organizace *Junák* byla narušena již roku 1948, kdy došlo k násilnému začlenění do organizační struktury Svazu československé mládeže. V roce 1950 pak byl *Junák* zrušen zcela a nahrazen výchovnou organizací *Pionýr*. Řada Skautů se v padesátých letech účastnila protikomunistického odboje a byla za to odsouzena k tvrdým trestům. Viz: <http://www.skaut.org/skauting.cr.php>, náhled 23. 4. 2010.

²¹² BRAMBORA, Josef. *Dějiny sokolské idey*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 2. 5. 1947, 2, 33, s. 8.

²¹³ FALTYS, Fr. *Americké Německo*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 10. 10. 1947, 3, 1, s. 5.

Velmoc, která by se snažila v budoucnu použít Německa pro své cíle, zcela jistě najde za 25, 50, nebo 100 let Německo u krku. Nebezpečí nové německé útočnosti je reálné, jen opustí-li velmoci jednotu a začnou pěstovat teorie „hole proti druhé straně“²¹⁴.

Rozdílem v referování o západních kapitalistických státech je vyšší míra reflexe domácí politiky těchto zemí. Nejvíce je to patrné na příkladu Spojených států. Kulturní politika předkládá koncept, který by se dal popsat jako „dobrá“ a „špatná“ Amerika. Na jedné straně je dobrá Amerika, Amerika označovaná jako pokroková, tedy Amerika reprezentovaná především bývalým prezidentem Rooseveltem a bývalým viceprezidentem Henry Wallacem²¹⁵. Na druhé straně je „špatná“ Amerika, reprezentovaná prezidentem Harry Trumanem a tehdejšími tvůrci zahraniční politiky USA z politické sféry (George Marshall, Arthur Vandenberg, John Foster Dulles) i z akademické sféry (Walter Lipmann): *„Slabost druhé Ameriky, té lidové, té skutečné demokratické, dlouho záležela v tom, že její hlas nebyl slyšet pro samé řvání fašistických kongresníků a kapitalistických majitelů novin a rozhlasu. Jejím mluvčím se stal Roosevelt – a pak byl z Ameriky slyšet hlas zcela jiný. Roosevelt je dva roky mrtev – a z Ameriky opět nebylo slyšet nic, než pány Rankiny, Vandenbergy, Dullesy a Hearsty“²¹⁶*. Štěpící linii se zdá být vztah dotyčných představitelů USA k zahraniční politice vůči Sovětskému svazu: *„Lippmanův vliv proti americko-sovětské dohodě nebyl z nejmenších. Lippmann pak odvážně žádá, aby tato zkrachovalá politika obklíčení SSSR byla revidována, ale myslí-li čtenář, že změnil svůj názor a je ochoten následovat Henry Wallace, jenž před půl rokem žádal důkladnou revisi americko-sovětského poměru v zájmu světového míru, pak se mýlí“²¹⁷*. Negativní vymezování se vůči Sovětskému svazu je chápáno jako válečná touha hnaná přirozeností kapitalismu. Na základě projevu prezidenta Trumana, jehož část je v článku citována: *„Je jedna věc, které si Američané cení více než míru. Je to svoboda náboženská, svoboda slova a svoboda podnikání. Pravda je, že první dvě svobody jsou spojeny s třetí...Naše oddanost svobodě podnikání...je neoddělitelnou součástí Ameriky“²¹⁸*, autor vyvozuje závěr, že: *„Prezidentova slova, že si Amerika cení kapitalistického podnikání více než míru, jsou*

²¹⁴ POLLAK, Stephen W. *Německá hůl*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 4. 3. 1947, 2, 29, s. 3.

²¹⁵ Původně člen Demokratické strany (USA). Později kandidoval za Pokrokovou stranu (Progressive Party) do prezidentských voleb USA. Byl propagátorem vstřícnější politiky Spojených států vůči Sovětskému svazu. Viz: http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_A._Wallace, náhled 23. 4. 2010.

²¹⁶ BUDÍN, Stanislav. *Hlas Ameriky*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 23. 5. 1947, 2, 36, s. 1.

²¹⁷ POLLAK, Stephen W. *Hlas Ameriky?*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 7. 3. 1947, 16, 25, s. 3.

²¹⁸ POLLAK, Stephen W. *Hlas Ameriky?*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 7. 3. 1947, 16, 25, s. 3.

na pováženou. Jak se srovnává s prohlášením, že cílem americké politiky je zajištění míru, když se pět dní před konferencí, na níž mají být položeny základy míru, prohlašuje, že mír je méně důležitý, než obrana systému, který se nedá ubránit? “²¹⁹.

Zajímavá je interpretace Trumanova projevu. Ten v ní, jak je z tohoto útržku patrné, de facto rezonuje symbolické ideové zázemí USA, charakteristické ústavními svobodami zakotvenými v ústavě Spojených států, a případnou ochotu tyto „základní ideové kameny“ americké státnosti bránit v ozbrojeném konfliktu. Podobné deklarace, navázané na legitimizující ideové a symbolické systémy politických režimů, je možné v průběhu dějin nalézt v oficiálních proslovech státníků poměrně běžně. Autor článku však Trumanův projev interpretuje skrze tehdejší socialistickou optiku, používá kategorie charakteristické pro socialistický diskurz. Obraz válečného štváře připraveného k užití násilí k obraně kapitalismu, zde stojí proti obrazu politika reprezentujícího ideje a hodnotový systém státního zřízení, jehož je představitelem.

Ve vztahu k Sovětskému svazu Kulturní politika ve svém obsahu nikterak nevybočuje z koncepce předcházejících období. Nenalezneme zde články prvoplánově zaměřené jen na propagaci SSSR a jeho představitelů, zároveň však vztah k Sovětskému svazu je evidentně kladný. Zprávy o něm jsou rámovány pozitivně, přičemž jakýkoliv kritický tón chybí.

²¹⁹ POLLAK, Stephen W. *Hlas Ameriky?*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 7. 3. 1947, 2, 25, s. 3.

6. 1948: komunistický převrat a konec limitované demokracie v Československu

6.1. Politická a společenská situace na začátku roku 1948

Začátek roku 1948 se v Československu nesl ve znamení eskalace politického napětí. Nekomunistická část politické sféry se snažila zamezit KSČ v prosazení jejích požadavků a záměrů. Klíčovými vnitropolitickými tématy byly v té době zejména snaha o dohodu na podobě nové ústavy, nadcházející parlamentní volby a prorůstání moci komunistů do struktur složek Bezpečnosti (Kaplan 1991, 143 – 145). Právě snaha o další posílení vlivu KSČ v orgánech Bezpečnosti, kterou již delší dobu využívala k prosazování svých politických cílů (Kaplan 1991, 99 – 142), se stala bezprostřední rozbuškou únorových událostí v politickém systému Československa.

Bez vědomí vlády zbavil na začátku února ministr vnitra Václav Nosek (KSČ) osm pražských obvodních velitelů SNB, kteří nebyli členy KSČ, svých úřadů. Dále pak podal návrh na personální obměnu na těchto pozicích, která spočívala v nahrazení odvolaných velitelů komunisty. Proti tomuto kroku, který by ještě více dostal SNB pod kontrolu komunistů, vystoupili představitelé demokratických stran ve vládě. 13. února 1948 se vláda usnesla, že rozhodnutí ministra Noska je chybné a nakázala mu ho zrušit. Václav Nosek však na rozhodnutí vlády nereagoval a od svého kroku neustoupil.

V přímé reakci na nedemokratické postupy KSČ na ministerstvu vnitra se ministři tří nekomunistických stran rozhodli podat hromadnou demisi ve vládě. Jejich cílem bylo vyvolat pád vlády, což by vedlo k nutnosti vypsaní předčasných parlamentních voleb, od nichž si demokratické strany slibovaly posílení vlastních pozic a umenšení vlivu KSČ (Kaplan 1991, 150). Tato taktika jim však nevyšla a naopak, komunistům se podařilo využít demisi nekomunistických stran k dosažení svého cíle – monopolního mocenského postavení v ČSR.

Demise nekomunistických ministrů vlády se ukázala jako velmi neúčelná strategie. Zásadním problémem byl fakt, že se nepodařilo získat pro tento plán všechny ministry za sociální demokracii a ministry bez stranické příslušnosti. Z dvaceti šesti

členů vlády podalo demisi pouze dvanáct ministrů²²⁰, což byl nedostatečný počet k tomu, aby k pádu vlády došlo. Nastala tedy situace, kdy vedení stran odstoupivších ministrů nechalo boj o zachování demokracie v Československu na prezidentu Benešovi, který musel provést rozhodnutí, zda jejich demisi přijme či nikoliv. Beneš byl vystaven masivnímu tlaku komunistů a rovněž tlaku ze strany Sovětského svazu, kdy mu bylo Stalinem naznačeno, že jsou jeho jednotky, dislokované v při hranicích s Maďarskem, připraveny komunistický převrat podpořit (Kaplan 1991, 149 a Rataj 2003, 62). 25. února 1948 Beneš demisi nekomunistických ministrů přijal a na jejich místa jmenoval komunisty v souladu s návrhem Klementa Gottwalda. Vláda byla nově tvořena jedenácti komunisty, čtyřmi sociálními demokraty, dvěma nestraníky, dvěma lidovci, dvěma socialisty, jedním sociálním demokratem a jedním příslušníkem strany svobody (Rataj 2003, 57).

KSČ se v rámci únorového převratu uchýlila k řadě neparlamentních a nedemokratických taktik. Jednalo se zejména o „mobilizaci mas“ a užití represivních složek. Důležitou úlohu sehrálo Revoluční odborové hnutí (ROH) – mobilizace mas vyústila k vytvoření jakéhosi „lidového parlamentu“ ze sjezdu závodních rad a rolníků, kterým se komunistům podařilo vyřadit ze hry parlament legitimní. Komunisté uvedli do bojové pohotovosti velkou část členů strany, organizovali masová shromáždění: „21. února premiér a předseda KSČ promluvil na přeplněném Staroměstském náměstí k 80 000 svých stoupenců. Odmítl do budoucna jakoukoliv vládní spolupráci s ministry, kteří podali demisi. Vyzval k protiústavnímu násilnickému postupu, k vytváření revolučních akčních výborů Národní fronty“ (Rataj 2003, 60). Akční výbory Národní fronty se staly v nastolování mocenského monopolu KSČ klíčovými. Brzy začaly provádět tzv. „očistu“, tedy de facto perzekuce politických oponentů: „Spolu se závodními radami za asistence Bezpečnosti ještě před vyřešením vládní krize obsazovaly národní výbory, úřady, sekretariáty nekomunistických stran, školy, společenské organizace, kulturní instituce, parlament, ministerstva atd.“ (Rataj 2003, 60). „Očistnými“ zásahy akčních výborů NF se KSČ podařilo odstranit řadu představitelů nekomunistické opozice z důležitých postů v klíčových institucích či organizacích a nahradit je komunisty či jejich sympatizanty.

²²⁰ Za Československou sociální demokracii to byli ministři P. Zenkl, J. Stránský, P. Drtina, H. Ribka. Za Československou stranu lidovou J. Šrámek, F. Hála, A. Procházka a J. Kopecký. Za Demokratickou

Komunisté také výrazně přitvrdili ve své propagandistické činnosti, a to jednak v rovině zvýšeného propagandistického úsilí a dále v rovině represivních opatření vůči nekomunistickým médiím. Opoziční tisk se stal jedním z klíčových cílů akčních výborů, které se zmocnily jeho tiskáren i redakcí. KSČ se podařilo ovládnout rozhlas, skrze nějž šířila svou propagandu, založenou na výkladu probíhajících událostí v souladu se svým záměrem (Rupnik 2002, 242).

Nekomunistický tisk byl rovněž vystaven perzekucím ze strany SNB, která začala uplatňovat cenzurní opatření spočívající v zabavení aktuálních vydání. Tímto způsobem došlo, mimo jiných, k zabavení vydání z 25. února u *Svobodného slova*, *Naší svobody*, *Týdnu v obrazech* a *Vývoj z 25. února*. Do 6. března 1948 zastavil SNB 65 časopisů, mezi nimiž byla i klíčová periodika nekomunistického politického proudu – *Dnešek*, *Obzory*, *Vývoj* či *Svobodný zítřek*. Cenzurován byl také zahraniční tisk (Žáček 2008, 52 a 53).

Do průběhu únorových událostí se citelně promítla rovněž mezinárodně politická situace. V souladu s probíhající sovětizací států ležících ve sféře vlivu SSSR ve východní a střední Evropě a politikou podpory místních komunistických stran v jejich snaze o dosažení monopolního postavení, vystoupili v době probíhajícího převratu představitelé Sovětského svazu na podporu KSČ. Prostřednictvím náměstka ministerstva zahraničí Valeriana Zorina, tlumočil Stalin podporu Gottwaldovi a nabídl mu, v případě nutnosti, že SSSR může podpořit akce komunistů vojensky, což Gottwald v té době nepotřeboval a jeho nabídku odmítl (Rupnik 2002, 244).

6.2. Tvorba na začátku roku 1948

Již před převratovými dny února 1948 nalezneme sérii článků v tvrdě konfrontačním tónu, které jsou koncipovány jako útoky vůči nekomunistickým politickým stranám. Výrazným terčem jsou zejména národní socialisté, především pak ministr spravedlnosti Prokop Drtina, tedy nekomunistický politik v čele významného ministerstva, které se tehdy mohlo stát protiváhou komunistům v jejich úspěšné snaze o

stranu S. Kočvara, I. Pietor, J. Lichner a M. Franek. 25. února se k nim připojil V. Majer, jako jediný reprezentant Československé sociální demokracie.

ovládnutí ministerstva vnitra, potažmo tedy aparátu Bezpečnosti. „*Intenzita souboje dvou nejmocnějších institucí - Bezpečnosti a justice - se stupňovala*“ (Kaplan 1991, 148).

Těsně před vyhocením politické situace v druhé polovině února roku 1948 vyšel v Tvorbě články Gustava Bareše, sepsaný evidentně na podporu aktuální politické snahy KSČ. Jedná se, co do obsahu i formy, o reprezentativní přehlídku propagandistického snažení komunistů v poválečném třiletí. Téměř žádná z politicko-ideologických karet užívaných v tomto období komunisty v souvislosti s politickou situací v ČSR nezůstala opomenuta. Přítomno je překrucování tehdejší reality dění v československé společnosti a politice skrze ideologickou optiku, tedy matení pomocí užívání pojmů ideologického slovníku. Jsou zde, evidentně v rozporu s realitou, popisovány záměry KSČ a prostředky, které k jejich prosazení hodlá užít. Z těchto důvodů si tento článek zaslouží hlubší rozbor.

Gustav Bareš nejprve reaguje na hlasy nekomunistického tisku a nekomunistických politiků, varující před již dlouho se projevujícími snahami KSČ o ovládnutí veškeré moci ve státě pomocí mimoparlamentních praktik: „*Národně socialistický tisk prozrazuje bez ostychu, oč mu jde. Dopovídá to, co ministr Drtina ve své parlamentní řeči o t. zv. atentátu jen nakousl. Až v nepřičetné protikomunistické nenávisti, která připomíná vrcholné efekty pane Goebbelse a pana Moravce, se pokouší komunistům nasadit psí hlavu, že oni jsou prý atentátníci, spiklenci, pučisté*“²²¹. Jedná se o emotivní odmítnutí role komunistů v množících se uměle vyvolaných politických kauzách, majících za cíl diskreditovat nekomunistické síly v zemi²²². Vystoupení proti evidentně nedemokratickým praktikám KSČ pak definuje v termínech antikomunismu a obviňuje je z užívání praktik nacistické propagandy.

²²¹ BAREŠ, Gustav. *Kde je Catilina?*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 11. 2. 1948, 17, 6, s. 3.

²²² Jedná se o aféru kolem generálního tajemníka ČSNS doc. Vladimíra Krajiny, který byl obviněn z kolaborace na základě zfalšovaných výpovědí K. H. Franka. Dále o tzv. krčmářskou aféru, kdy byl proveden inscenovaný pokus o atentát pomocí dopisních bomb adresovaných Prokopu Drtinovi, Petru Zenklovi (oba ministři za ČSNS) a Janu Masarykovi. Pokus o diskreditaci představitelů ČSNS proběhl rovněž v rámci tzv. mosteckého případu, kdy byli Prokop Drtina, Petr Zenkl a Vladimír Krajina obviněni z údajné špionáže a přípravy protistátního převratu. Nejvýraznější aférou pak bylo tzv. protistátní spiknutí na Slovensku, kterému jsem se věnoval v předchozí kapitole. Všechny tyto uměle vyvolané kauzy proběhly v režii komunistů za asistence bezpečnostních složek ministerstva vnitra (Rataj 2003, 57).

Gustav Bareš v tomto článku dále popírá touhu komunistů provést státní převrat: „Vysvětlete tedy dobrým lidem: když komunisté nebyli spiklenci ani jako opoziční strana, jaký zájem by měli na spiklencství jako největší vládní strana, jako strana ministerského předsedy? Co je spiknutí? Je to úklad, jehož cílem je svržení vlády, změna režimu. Chtějí komunisté svrhnout režim, který vyrostl z košického vládního programu, jehož autory jsou oni sami? Chtějí odstranit vládu, v jejímž čele je Klement Gottwald? Když kromě toho již dnes se mohou opírat o 40 % voličů, a když jsou přesvědčeni, že v nadcházejících volbách jim vysloví důvěru nadpoloviční většina národa“²²³. Tvorba tedy jen několik dní před začátkem komunistického převratu v ČSR stále deklaruje vůli KSČ dojít k vytouženému dominantnímu postavení v politickém systému parlamentní cestou skrze získání nadpoloviční většiny hlasů v chystaných demokratických volbách²²⁴. Sázka na proběhnutí svobodných voleb byla rovněž jedním z klíčových momentů strategie demokratických stran v jejich snaze zabránit KSČ dosáhnou mocenského monopolu, ale jak se později ukázalo, jednalo se v té době již o chiméru²²⁵. Pravdou je, že ke svržení vlády nedošlo a systém Národní fronty byl zachován. Jednalo se však o kontinuitu spíše formální. Tzv. „obrozená Národní fronta“ již nebyla co do složení, ani co do způsobu svého fungování, stejným orgánem jako v letech předcházejících. Stranický systém byl sice formálně zachován, ale reálná moc se koncentrovala do rukou jedné strany, Komunistické strany Československa.

V článku je přítomna základní propagační tematika KSČ, která byla užívána k získání podpory co nejširších vrstev domácího obyvatelstva. Jednalo se o akcent na sociální problémy deklarovaním jistoty práce a tedy hmotného zajištění, který se ve srovnání s propagační strategií nekomunistických sil, založené na varování před ohrožením demokracie a svobody, ukázal jako účinnější (Rupnik 2002, 238 a Kaplan 1991, 147). Hlasy představitelů demokratického proudu, varující před možnou komunistickou totalitou, jsou popisovány jak štvavé a nesmyslné: „*Už tenkrát* (před

²²³ BAREŠ, Gustav. *Kde je Catilina?*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 11. 2. 1948, 17, 6, s. 3.

²²⁴ Komunisté v té době s proběhnutím voleb, i přes protesty části radikálního křídla KSČ, stále ještě počítali. Rozhodnutí využít únorovou politickou krizi k dosažení monopolu padlo až 20. února 1948 (Kaplan 1991, 149 a 151).

²²⁵ Volby na jaře (30. května) roku 1948 nakonec opravdu proběhly. Nejednalo se však již o volby svobodné, tedy dodržující základní demokratické principy. Byla vytvořena jednotná kandidátka Národní fronty, přičemž volič měl pouze na výběr, zda tuto kandidátku podpoří, či nikoliv. Neexistovala tedy možnost výběru z nejméně dvou konkurujících si politických subjektů. Byla zrušena povinnost tajného hlasování, což často volbu posouvalo do roviny manifestovaného souhlasu. Docházelo také k manipulaci s výsledky voleb. Pro jednotnou kandidátku NF hlasovalo v Čechách 87,12 % a na Slovensku 84,91 % voličů (Rataj 2003, 78).

volbami roku 1946 – pozn. autora) *se psalo, křičelo a naznačovalo, že prý „komunisté něco chystají“, když vyhrají volby. Pan Peroutka tehdy psal, že to, co komunisté dělají, proti tomu se nedá nic namítat, ale oni prý mají v rezervě ještě jiný, „tajný program“, který vytáhnou až po volbách, když vyhrají. Ministr Ripka prohlásil, že komunisté chtějí po volbách zavést diktaturu a že volbou národních socialistů má být zachráněna demokracie. Dr. Feirabend volal, že jde o české chaloupky, jež prý komunisté chtějí po volbách sebrat, a že prý jde o to, zda se vůbec u nás kdy ještě bude volit. Vzpomeňte si jen, jakými hrůzami strašili a jak ďábelsky malovali, co se stane, když komunisté vyhrají: že bude konec demokracie, že rolníci přijdou o ty chaloupky, živnostníci o dílny a krámy, že dr. Beneš nebude zvolen prezidentem, že nastane konec čs. samostatnosti, že poteče krev a že vůbec vraždění neviňátek bylo idylou proti tomu, co se bude dít“²²⁶. Přesto, že pounorový vývoj dal těmto varováním povětšinou za pravdu, v období těsně před únorovým převratem se pro většinu obyvatel důležitějším politickým tématem zdálo být hmotné zajištění. KSČ tedy poukazuje na svou pozitivní roli v poválečné sociální politice, jako kontrastující s předvolebními obavami nekomunistických politiků a novinářů: „Vždyť – co se stalo po vítězství komunistů? Nic z toho, co prorokovali slepi mládenci. Byl klid, republika se ubírala dále cestou, kterou si vytkla v květnu čtyřicátého pátého roku. Na návrh komunistů byl přijat zákon o dvouletém plánu a dvouletka pak byla úspěšně plněna. Na jaře roku 1947 bylo provedeno snížení cen. Rolníkům a živnostníkům nejenže nebyl zkřiven vlas na hlavě, ale když přišla neúroda, byly zavedeny mimořádné příplatky k výkupním cenám obilí. Za Gottwaldovy vlády byla odvrácena hladová katastrofa z neúrody a zabezpečena výživa. Rolníci dostali další tisíce hektarů půdy z revize pozemkové reformy a dostanou další“²²⁷.*

Kritické hlasy nejsou označeny za irelevantní pouze z pohledu argumentační roviny, kterou sám autor nahlíží jako rovinu faktů – „*Taková jsou fakta. Z nich vyplývá jen jedno, že komunistům jde o práci, o upevnění dnešního lidově demokratického režimu, o posílení republiky*“²²⁸ - ale i v rovině politicko ideologické, kdy jsou opět spojovány s politickými směry, společenskými třídami a sociálními skupinami, které jsou nahlíženy jako původci všeho zla ve společnosti: „*Jsou to bývalí velkokapitalisté, velkoakcionáři, bankéři, velkostatkářská šlechta, velkoobchodníci, milionáři, šmelináři.*

²²⁶ BAREŠ, Gustav. *Kde je Catilina?*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 11. 2. 1948, 17, 6, s. 3.

²²⁷ BAREŠ, Gustav. *Kde je Catilina?*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 11. 2. 1948, 17, 6, s. 3.

²²⁸ BAREŠ, Gustav. *Kde je Catilina?*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 11. 2. 1948, 17, 6, s. 3.

K nim třeba připočíst odstavené zkompromitované politické veličiny – na Slovensku ľudácké zrádné předáky a v českých zemích reakční agrární vůdce, bývalé „národně sjednocené“, Gajdovce, vlajkaře, aj., i ty, co jsou v kriminálech (přes to, že o jejich dobré stravování tolik pečuje p. ministr Drtina), i ty, kteří uklouzli spravedlivému odsouzení“²²⁹. Tyto kruhy jsou dále dány do souvislosti s německým nacismem a symbolem amerického militarismu – jadernou bombou: „O čem se mluví v těchto kruzích? Přirozeně, že ne o budovatelském nadšení; nepěje se tam chvála na brigády, ani se nemluví o zdaru národních podniků. Zato se tam dští síra nenávisti na novou republiku, svolává se na ni mor, atomová puma, volá se po nějakém novém Hitlerovi (při čemž se želí odchodu nebožtíka Hitlera: „za protektorátu to bývalo lepší“!). Kdyby bylo možno utopit komunisty na lžici vody, spěchali by skoupit všechny lžice. Litují, že Němci víc těch komunistů nepobili“²³⁰. Autor užívá k emocionálnímu působení na čtenáře největší negativní symboly té doby. Takto popsání „škůdci republiky“ jsou, dle výkladu autora článku, napojeni na nekomunistické politické síly ve státě a jejich kritika komunistů pramení výhradně z jejich vlastních nekalých motivů: „Z těchto kruhů, usilujících o zvrat poměrů, vychází nenávist a zášť, štvání, protikomunistické pomluvy a intriky. A ke komu obracejí tito lidé své naděje? Především k národním socialistům, ke slovenským demokratům, k lidové straně“²³¹.

V článku je patrné užívání jazyka tehdejšími komunistickými ideology k vytváření významového a symbolického prostoru politiky, který je na své nejvyšší rovině založen na dichotomii „pokrokové síly (pokrok)“ versus „reakční síly (reakce)“, kdy „pokrokové síly (pokrok)“ jsou nahlíženy jako „čiré dobro“, a naopak „reakční síly (reakce)“ jako „čiré zlo“. Tato dichotomie se pak stává základním politicko-propagandistickým nástrojem tehdejších komunistů. Jeho hlubšímu rozboru se budu věnovat v závěru své diplomové práce.

3. března 1948 vyšel na titulní straně Tvorby další článek Gustava Bareše, který je tentokrát zaměřen přímo na reflexi událostí, které proběhly v druhé polovině února v československém politickém systému, potažmo v československé společnosti obecně. Snahu nekomunistických politiků zastavit KSČ na její cestě k získání monopolního

²²⁹ BAREŠ, Gustav. *Kde je Catilina?*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 11. 2. 1948, 17, 6, s. 3.

²³⁰ BAREŠ, Gustav. *Kde je Catilina?*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 11. 2. 1948, 17, 6, s. 3.

²³¹ BAREŠ, Gustav. *Kde je Catilina?*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 11. 2. 1948, 17, 6, s. 3.

mocenského postavení pomocí demise ministrů demokratických stran, hodnotí jako: „protistátní spiknutí“, „protidemokratický, protiústavní státní převrat“, „cesta velezrady“ či „velezrádný akt“²³², dalo by se tedy říci, že oproti dnes přijímanému historickému výkladu právě opačně²³³.

K motivaci nekomunistických ministrů k tomuto kroku autor článku uvádí: „Ti, kteří se několik měsíců oháněli demokracií, chtěli připravit našemu lidu „demokracii“ podle řeckého, španělského nebo francouzského vzoru, patentovaní hlasatelé „humanity“ chtěli ukázat našemu lidu krvavou pěst. A není také pochyb, co je za smyslem tohoto pokusu: jsou to zájmy deklasované buržoazie a velkostatkářů, kteří se chtěli postupně znovu zmocnit svého majetku a posadit se jako pijavice znovu na národ“²³⁴. V této citaci je obsaženo základní vyznění článku. Autor únorovou krizi (únorový mocenský převrat) vykládá v rovině antagonismu nekomunistických sil a „lidu“, nikoliv tedy jako souboj mezi KSČ a nekomunistickými stranami²³⁵: „A právě tím si dovedeme vysvětlit rozhořčení a zlobu, jaká se nyní zmocnila prostých pracujících lidí. (..) Můžeme si tedy snadno vysvětlit zlobu našeho lidu, když uviděl, jak si někteří páni myslí, že je možno takto šálit donekonečna a jak považují národ za hlupáky. (..) Tak hrozivé nebezpečí bylo tedy odvráceno díky jednotě a pohotovosti našeho lidu (..) Tak velké a významné je tedy vítězství lidu, které zločinné plány zmařilo“²³⁶. Gustav Bareš se snaží vytvořit dojem, že hlavním cílem nekomunistických stran byl útok proti veřejnosti (lidu). Úspěch KSČ eliminovat snahu nekomunistických ministrů je prezentován jako vítězství lidu. Je zde přítomen moment, kdy komunisté dávají sebe sama do pozice reprezentantů většiny veřejnosti (lidu), tedy jako politického subjektu nadaného legitimitou pramenící z lidu, a to bez toho, aby byla nějakým způsobem, kupříkladu svobodnými volbami, objektivně vyjádřena. Nekomunistické strany jsou pak automaticky uváděny jako nepřítel lidu, jejich konání tedy pozbývá

²³² BAREŠ, Gustav. *Spravedlnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 3. 1948, 17, 9, s. 1.

²³³ Srovnej s: „Odstoupivší ministři vsadili proti komunistické škále aktivit od jednání, petic, veřejných manifestací a demonstrací až po násilnosti na zákulisní kabinetní řešení krize v duchu prvorepubliková politické praxe“ (Rataj 2003, 59). V té době stále platila prvorepubliková ústava. Odstoupivší ministři se neodchýlili od běžné praxe politického systému první republiky, přičemž v té době tato strategie za protiústavní považována nebyla. Rovněž je z dnešního pohledu vnímán akt nekomunistických stran jako obrana demokracie před komunisty, oproti výkladu Tvorby, kdy se komunisté snaží zabránit státnímu převratu iniciovanému nekomunistickými stranami.

²³⁴ BAREŠ, Gustav. *Spravedlnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 3. 1948, 17, 9, s. 1.

²³⁵ Srovnej s: „Porážka umírněných stran ofenzivou komunistické strany nebyla způsobena vzepětím „lidových mas“, jak tvrdila komunistická propaganda“ (Rupnik 2002, 242).

²³⁶ BAREŠ, Gustav. *Spravedlnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 3. 1948, 17, 9, s. 1.

jakoukoliv legitimitu. Souvisí to rovněž s úspěšnou snahou KSČ o mobilizaci mas, zejména odborů a členů strany, která mohla vytvořit zdání zásadní podpory většiny národa. Jak se ukázalo, účinnost boje KSČ o veřejné mínění, respektive o reálné podpoření politiky přicházející z mimoparlamentní sféry, byla výrazně vyšší, nežli tomu bylo v případě nekomunistických sil (Kaplan 1991, 143 a 154). Bylo to pravděpodobně dáno větší propagandistickou úspěšností, větším vlivem v byrokratizovaných mimoparlamentních uskupeních (společenských masových organizacích) a větší a aktivnější členskou základnou strany.

V druhé antagonické rovině, která je přítomna v článku Gustava Bareše, proti sobě stojí nekomunističtí politici a lidově demokratický režim v Československu (spolu se všemi jeho charakteristikami a atributy – vládní program, jednota národa apod.): *„Necelý rok po květnu však národní socialisté rozbili jednotu mládeže, nařídili vystupování svých členů ze Svazu české mládeže a svou organizaci pak vedli v duchu nepřičetné nenávisti k lidově demokratickému režimu“* (..) *Po ustavení Gottwaldovy vlády v r. 1946 všechny strany schválily a podepsaly budovatelský vládní program. Avšak dřívější předseda národních socialistů dr. Zenkl nedávno otevřeně prohlásil: „Nesudte nás podle toho, co jsme udělali, ale čemu jsme zabránili.“ Sami se tedy chlubili, že vidí svou zásluhu nikoliv v uskutečňování vládního programu, ale v jeho sabotování, brzdění, znemožňování“*²³⁷. Je očividně přítomna snaha ukázat, že motivací nekomunistických sil je útok na zájmy národa (lidu), zájmy republiky a snaha o rozbití československého lidově demokratického režimu²³⁸. Motivací tedy v žádném případě není snaha zastavit KSČ v jejím směřování k monopolizaci moci. Bezprostřední motiv k rozhodnutí nekomunistických ministrů vyvolat pád vlády a tím předčasné volby, kterým bylo ovládnutí Sboru státní bezpečnosti komunisty a její následné využívání k mimoparlamentnímu prosazování záměrů KSČ, je nahlížen jako pouhá záminka: *„I okolnost, že k vyvolání vládní krize byla volena tak malicherná příčina jako spor o 8 důstojníků SNB – je mnohomluvná. Pro takové příčiny normálně vlády nepadají. Šlo tu*

²³⁷ BAREŠ, Gustav. *Spravedlnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 3. 1948, 17, 9, s. 1.

²³⁸ Srovnej s: *„Napjaté politické poměry na počátku roku 1948 byly výsledkem mnohem hlubšího a určujícího procesu – krize lidově demokratického režimu. Základní principy, na kterých byl budován a mohl fungovat, byly rozrušeny či opuštěny. Narušení a destabilizaci režimu zapříčinilo v první řadě komunistické úsilí o mocenský monopol“* (Kaplan 1991, 147).

*spíše o záminku, najít za každou cenu důvod k vyvolání vládní krise, aby mohl tak být dán signál k rozvinutí dalekosáhlejšího plánu*²³⁹.

Článek podporuje „očistné“ procesy, které v té době nastaly (viz příloha č. 11). Jednalo se de facto o další dosazování komunistů a komunistických sympatizantů na klíčové posty ve významných politických i společenských organizacích. Očista pak není prováděna pod taktovkou KSČ, ale jejím hlavním iniciátorem je opět lid: *„Oči prostých lidí v tyto dny ztvrdly, ale jejich ruka se nechvěje. Nikomu se, to je pravda, neděje žádné násilí, ale očista pokračuje rozhodně, a jak je zřejmo, bude také tak dokončena. (..) Viděli jsme, kam až může vést zaslepená zášť zpátečnických rozvratníků. Lid nechce ještě jednou opakovat temné dny úzkosti a nejistoty, nechce dopustit, aby republika mohla znovu být uvržena do nebezpečí. A proto lid i ve chvíli slavného vítězství zůstává při vši radosti ostražitý a vážný. Volá po spravedlivém soudu národa, po důsledné očistě*²⁴⁰. Jako měřítko, které by mělo být v rámci očistných procesů klíčové, pak není uveden vztah ke KSČ, ale k republice: *„V době, jež uplynula od osvobození, každý už ukázal, zdali chce pro republiku poctivě pracovat nebo zdali chce práci poctivých lidí mařit. To je jediné spravedlivé měřítko pro provádění očisty, které zajišťuje republiku před novým ohrožením a které současně umožní všem slušným lidem, všem lidem dobré vůle, účastnit se budovatelské práce*²⁴¹.

KSČ je tedy stavěna jaksí do pozadí, do určité pasivní role, a zaštitěna vůlí lidu a kladnou motivací (dobro pro republiku) svého konání. Nejvyšší hodnotou je vztah ke státnímu zřízení. Z pohledu Tvorby nekomunistické strany zradily lidově demokratické zřízení poválečného Československa, zatímco jediná KSČ se stala garantem jeho správného vývoje. Brzké uchopení neomezené vlády KSČ v ČSR pak vypadá jako důsledek politického vývoje, nikoliv tedy jako dosažení dlouhodobě plánovaného cíle.

Ani v období začátku roku 1948 Tvorba ve svém obsahu nevynechává články věnující se reflexi druhé světové války a mezinárodní politice. V souladu se svými tehdejšími propagandistickými záměry je podřizuje rovině antagonismu mezi východním blokem, velmocensky reprezentovaným SSSR, a západním blokem, jehož

²³⁹ BAREŠ, Gustav. *Spravedlnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 3. 1948, 17, 9, s. 1.

²⁴⁰ BAREŠ, Gustav. *Spravedlnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 3. 1948, 17, 9, s. 1.

²⁴¹ BAREŠ, Gustav. *Spravedlnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 3. 1948, 17, 9, s. 1.

jádrem byla velmocenská pozice USA. V Tvorbě v té době vyšla série článků věnujících se roli USA a SSSR ve druhé světové válce. Reflexe tehdy nedávných událostí, tedy především velkého a emocionálně nabitého tématu druhé světové války, je jedním ze zásadních komunistických propagandistických nástrojů.

Již krátce po skončení druhé světové války Tvorba výrazně poukazovala na kruciólní úlohu SSSR v boji proti nacistickému Německu, přičemž příspěvek Západu spíše bagatelizovala (viz Tvorba roku 1945). Přesto však byla ochotna připustit jistou pozitivní roli, kterou západní spojenci v době války sehráli. Začátek roku 1948 však přináší v obsahu Tvorby, z pohledu reflexe druhé světové války za účelem pozitivní propagace SSSR a vyvolání protizápadních postojů, novou kvalitu. Vysoká míra adorace úlohy SSSR výrazněji kontrastuje s úplným odmítnutím někdejších západních spojenců, zejména USA. Výklad nedávných dějin se stává prvkem ideologického souboje mezi komunistickými a demokratickými silami v ČSR. V článku *Kdo osvobodil Prahu*, který je přetiskem otevřeného dopisu sovětských důstojníků vyjadřujícího se k diskusi o osvobození Prahy, která tehdy v československém tisku probíhala, nalezneme převedení tohoto tématu do roviny ideologického boje probíhajícího na úrovni domácí i mezinárodní politiky. Polemické příspěvky nekomunistického tisku k tématu ukončení války v Československu jsou nahlíženy jako projev propagandy západních kapitalistických států: „*Je to předně americký plán na zotročení Evropy. Za druhé je to snaha amerických imperialistů rozvést třetí světovou válku, aby zvítězila reakce a aby bylo dosaženo nových mnohamiliardových zisků*“. (..) „*Právě takovou provokační diskusi, rozvířenou prodejnými psavci na objednávku ze zahraničí, je také smutně proslulá diskuse na thema „Kdo osvobodil Prahu“*“. (..) „*Kořistnické protilidové výpočty jsou základem t. zv. západní (čti: americké) orientace reakčních kruhů dnešního Československa*“²⁴².

Příspěvky, s nimiž do veřejné sféry vstupovala nekomunistická periodika, jsou označeny jako prozápadní a západem financovaná propaganda. Politicko-ideologické rozvržení v tehdejší Československu je redukováno na komunisty na jedné straně a reakcionáře a přísluhovače západního imperialistického kapitalismu na straně druhé. Nejedná se již pouze o polemiku s nesouhlasnými názory či idejemi, ale snahu o

²⁴² ROGANOV, V. N.; OSTAPČUK, P. I.; DUBOVNIK, A. F., JERMOLIN, P. G. *Kdo osvobodil Prahu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 21. 1. 1948, 17, 3, s. 5.

apriorní vyřazení jejich autorů z veřejného diskurzu. Snaha o naprostou diskreditaci a ostrakizaci nekomunistických autorů tvoří celou první polovinu tohoto článku. Až ve druhé polovině pak přicházejí autoři článku, tedy oficiálně skupina důstojníků sovětské armády, s jistou polemickou notou, která je vztažena přímo k samotnému tématu ukončení války v Praze. V této části pak dochází, za pomoci užití propagandistického jazyka, k hrubé manipulaci s historickými fakty a souvislostmi. Veškerou vinu na rozhodnutí představitelů Spojených států neporušit dohodu o demarkační linii a nepodpořit květnové povstání v Praze svalují autoři na USA, při vyzdvihování role sovětské Rudé armády: „*Byl to znamenitý pochodový manévr sovětských vojsk směrem ke Praze. Stalinovi vojáci překonali všechny tyto překážky statečně a dovedně. A jak by také nespěchali, jestliže povstání v Praze tonulo v krvi. Kdo mohl otálet s pomocí, máje možnost ji poskytnout? Běda! Vychází najevo, že byli i takoví*“²⁴³. Jako motivaci k rozhodnutí USA pražské povstání nepodpořit, zpochybňují sovětští důstojníci vůli dodržet demarkační linii danou spojeneckými dohodami. Jako pravý důvod pak uvádějí vědomí představitelů USA, že: „*pražské povstání rozpoutali nejlepší lidé Československa, neuplatní vlastenci, lidé pokrokového, demokratického tábora v čele s komunisty, to jest lidé, kteří se v případě vítězství povstání mohli postavit v cestu zahraničním zájemcům o československý majetek, mohli se postavit jako zvolení zástupci československého lidu ke kormidlu moci. To nevyhovovalo věrolomným „přátelům“ a proto měli zájem na tom, aby Němci vyhladili pražské zbourěnce*“²⁴⁴. Jedná se o evidentně o text, který byl sepsán za účelem propagandy ve prospěch SSSR a KSČ. Je zde zveličena role komunistů oproti dalším odbojovým složkám účastnících se Pražského povstání. O touze Američanů, aby došlo v rámci Pražského povstání k vyhlazení elit tehdejšího Československa, se dá s úspěchem pochybovat. V tomto článku jsou obsaženy očividně úmyslné manipulace s historickými fakty, mizivá úroveň argumentační kvality, tvrdě nenávislný tón vůči ideovým odpůrcům, čistě politicky propagandistické užití jazyka (za přítomnosti politicko-ideologického slovníku) a výrazná emocionální rovina textu.

²⁴³ ROGANOV, V. N.; OSTAPČUK, P. I.; DUBOVNIK, A. F., JERMOLIN, P. G. *Kdo osvobodil Prahu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 21. 1. 1948, 17, 3, s. 5.

²⁴⁴ ROGANOV, V. N.; OSTAPČUK, P. I.; DUBOVNIK, A. F., JERMOLIN, P. G. *Kdo osvobodil Prahu*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 21. 1. 1948, 17, 3, s. 5.

Stejně zdůvodnění proč armáda Spojených států nepodpořila silou Pražské povstání, nalezneme i v článku českého autora: „Důvod, proč Američané Praze nepomohli, nebyl v tom, že si netroufali porušit linii, která byla v té době již stejně překročena, nýbrž v tom, že vypuklo v Praze lidové povstání. Bojkot lidového pokrokového hnutí byl na straně západních mocností systémem a Praha není jediným příkladem, kde byly pokrokové demokratické živly tím či oním způsobem vyřazeny, nechány na holičkách anebo dokonce vydány na pospas fašistům. Demarkační čára byla jen pokryteckou záminkou“²⁴⁵. Snahu zdůraznit kladnou roli SSSR²⁴⁶ a malou²⁴⁷ či přímo negativní²⁴⁸ úlohu západních spojenců nalezneme i v řadě dalších článků.

V souborném vydání *Tvorby* z roku 1948 nalezneme zajímavý posun v názvech kategorií, do nichž jsou články rozčleněny v rámci indexu, kterým je každé souborné vydání ročníku opatřeno. Články věnující se politickým teoriím byly v předchozích dvou vydáních zařazeny do kategorie nazvané *Theorie*. Tato kategorie byla v případě vydání roku 1948 přejmenována na *Strana a ideologie*. Z tohoto terminologického posunu je čitelná nová situace v Československu. Není již potřeba uvádět název strany, ani ji jinak blíže specifikovat. Výraz „strana“ ve veřejném diskurzu získává význam jasně daný, tedy KSČ, coby vedoucí politická síla komunistického režimu v ČSR a mezi loutkovými stranami „obrozené Národní fronty“ jediné relevantní mocenské uskupení. Ideologické příspěvky pak jsou pak dány do souvislosti se „stranou“, která se v budoucnu stane jejich jediným relevantním arbitrem na základě „generální linie strany“.

6.3. Kulturní politika na začátku roku 1948

Únorové události roku 1948 jsou v Kulturní politice, stejně jako v *Tvorbě*, zdůrazněny jako zásadní dějinný okamžik: „*Den 22. února 1948 je datum, které se*

²⁴⁵ BÍLÝ, J. *Proč nepřišli Američané na pomoc Praze..* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 18. 2. 1948, 17, 7, s. 7.

²⁴⁶ Kupříkladu série vzpomínkových článků československých důstojníků bojujících na východní frontě: K LAPÁLEK, Karel. *Naše bojová cesta s Rudou armádou.* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 25. 2. 1948, 17, 8, s. 6, RYTÍŘ, Otakar. *Sovětské dělostřelectvo ve Veliké vlastenecké válce.* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 25. 2. 1948, 17, 8, s. 6 a SELNER, Jaroslav. *Sovětské vítězství.* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 25. 2. 1948, 17, 8, s. 7.

²⁴⁷ HRADSKÝ, Jan. *Kdo vyhrál válku?.* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 25. 2. 1948, 17, 8, s. 5.

²⁴⁸ SLAVÍK, Václav. *Proč nás bombardovali?.* Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 25. 2. 1948, 17, 8, s. 4.

*dostalo do historie českého a slovenského národa právě tak jako 5. květen 1945*²⁴⁹.
*„Velikost minulých dnů bude změřena národními dějinami jako významný mezník, únor 1948 bude mít čestné místo v učebnicích dějepisu“*²⁵⁰.

Kulturní politika se s Tvorbou shoduje rovněž ve zdůrazňování role „lidu“ jako klíčového momentu: „22. února pracující lid českých zemí a Slovenska vepsal do této stránky svou těžkou a poctivou rukou dějinný fakt“²⁵¹; „Náš lid dokázal v posledních dnech takovou disciplinovanost, že otřásl míněním celého světa“²⁵². V souvislosti s vyzdvihováním úlohy lidu, se již v té době v úvodníku E. F. Buriana projevuje budoucí vyhrocená militarizace veřejného života, velmi dobře patrná v rétorice v oblasti kultury a médií (Kusák 1998, 371 a Macura 2008, 36 - 47): „Bud’to budou (kulturní pracovníci – pozn. autora) chtít dál nerozhodně naslouchat škůdcům republiky a vymlouvat se na složitost své činnosti, která jim prozatím prý nedovolovala projevit jasně svou příslušnost, nebo se přihlásí jako řadoví vojáci na kulturní frontě do řad pracujícího lidu, bojujícího o lidově demokratický režim a o socialistickou budoucnost“²⁵³.

I v dalším výkladu dobových událostí se Kulturní politika s náhledem Tvorby shoduje. Akce nekomunistických stran směřující ke snaze zabránit komunistům získat neomezenou moc ve státě, a tím i možnost prosadit svou vizi organizace společnosti, je nahlížena jako útok proti lidově demokratickému zřízení ČSR. Garantem kontinuity poválečného vývoje se nadále stávají pouze komunistické strany²⁵⁴ s Československou sociální demokracií, v níž v té době již komunisté prosadili svůj vliv: „*Kromě obou komunistických stran byla to v těchto těžkých dnech pouze čs. sociální demokracie,*

²⁴⁹ BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 27. 2. 1947, 3, 23, s. 1.

²⁵⁰ BAREŠ, Gustav. *Spravedlnost*. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 3. 1948, 17, 9, s. 1.

²⁵¹ BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 27. 2. 1947, 3, 23, s. 1.

²⁵² BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 3. 1947, 3, 24, s. 1.

²⁵³ BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 27. 2. 1947, 3, 23, s. 1.

²⁵⁴ De facto tedy KSČ. Politické vedení KSS se nacházelo v Praze v předsednictvu ÚV KSČ a v rámci československých komunistů měla KSČ hlavní slovo (Kaplan 1991, 44 a 45).

kteřá zachovala věrnost lidově demokratické republice a košickému vládnímu programu ²⁵⁵.

Z pohledu Kulturní politiky se v případě únorových událostí nejedná o sérii záměrných kroků komunistů, směřujících k odstranění limitované demokratické plurality v Československu, ale pozice neomezeného panství KSČ v ČSR se stává v podstatě neplánovanou událostí, danou reakčností zbylých členů Národní fronty a nezbytností zachovat lidově demokratický režim. Nejde tedy o promyšlený plán založený na dlouhodobé vizi komunistů, ale o odpověď na snahu reakce rozbít republiku.: *„(..) dvě z českých stran, o jejichž oddanosti lidové demokracii nemůže být pochyby, přebírají na sebe hlavní tíhu úkolu, zachrániti tuto demokracii a s ní i republiku ze smrtelného nebezpečí, do kterého je zavlekli nezodpovědní hazardéři, kteří na svých místech ve vládě, na nichž měli míti na paměti blaho všeho lidu, neviděli nic jiného než v lepším případě, volební výsledky své strany, v případě horším pak jen zájmy bývalé vládnoucí třídy, ne-li zájmy, jejichž nositelé jsou mimo hranice tohoto státu* ²⁵⁶. KSČ (spolu s ČSSD) tak z pohledu Kulturní politiky nepřebírá veškerou moc ve státě, ale *„hlavní tíhu úkolu“*. Je zdůrazňováno mezinárodní pozadí vystoupení nekomunistických stran ve smyslu negativní role západních států. Oproti tomu role sovětské reprezentace v období února roku 1948, která do událostí v ČSR výrazně zasáhla, není ani jedenkrát zmíněna v Kulturní politice, ani v Tvorbě.

Z předchozí citace je také patrný rozdíl mezi motivací komunistických a nekomunistických sil, s níž do únorových událostí vstupovaly. Snaha komunistů je legitimizovaná vystupováním v zájmu lidu, v zájmu republiky, řekněme v zájmu obecného blaha. Oproti tomu motivace nekomunistických sil je čistě sobecká a jejich úsilí jde proti zájmům státu: *„Ohrožení jednoty, snaha izolovat, ba potřít komunisty, vnější i vnitřní zrada, vůle vypáčit nás ze spolenectví se Sovětským svazem, touha zastavit a zvrátit znárodnění – to byl drzý a pošetilý úmysl reakce, ať už zjevně nepřátelské, nebo důmyslně maskované* ²⁵⁷.

²⁵⁵ FOUSTKA, Radim N. *Cesta sociální demokracie*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 27. 2. 1947, 3, 23, s. 3.

²⁵⁶ FOUSTKA, Radim N. *Cesta sociální demokracie*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 27. 2. 1947, 3, 23, s. 3.

²⁵⁷ BĚHOUNEK, Václav. *Co určuje vývoj*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 3. 1947, 3, 24, s. 3.

V Kulturní politice z 5. února 1948 nalezneme i tvrdé odsouzení jediného veřejného vystoupení protestujícího proti komunistickému státnímu převratu, kterým byla demonstrace studentů na Pražském hradě. Účastníci studentského pochodu jsou zde vykresleni jako oběť propagandy reakčních kruhů: „*Vyptával jsem se zevrubně a vskutku tito čeští studenti a studentky mluvili přesně tak, jak píše v posledních dnech západní kapitalistický a imperialistický tisk, mluvčí osnovatelů nové světové krvavé lázně, kteří nám už teď připravují sudeťáky k návratu do naší republiky. Nemusíme se šířit o tom, že je to ideologicky, politicky, mravně a kulturně i z hlediska soudnosti a nejobyčejnější rozumnosti strašlivá odporná žumpa*“²⁵⁸. Autor článku podává vystoupení mládeže téměř apokalyptickým náhledem: „*A když teď vidím tyhle mladé lidi, uvědomuji si s úžasem tu hlubinu žumpy, do které byli sraženi. Což oni také mají hrdé sebevědomí z pevné víry, že věc Zenklů a Drtinů nakonec zvítězí? Došli tak daleko, že nosí hlavu vzhůru z přesvědčení, že politika zrady národa je svatá? Byli tak strašně svedeni a jsou tak strašně zkaženi, že v zajetí pokroucených ideálů věří, že národ musí být opětovně pokořen blyštivě civilizovaným imperialismem, aby se tito jejich Krajínové a Klátilové vrátili do čela a ke korytům?*“²⁵⁹ Vínou za situaci, kdy došlo k vyjádření názoru oponujícímu linii komunistické politiky, pak autor dává především ideovým oponentům komunistického tisku z řad nekomunistických periodik²⁶⁰. Autor na dvou místech článku volá po ideologicko-politické převýchově mládeže, respektive studentů s nekomunistickým smýšlením: „*Řekneme-li svedená mládež, říkáme si tím už také to, že se dá věc snadno napravit poučením, výchovou k pravdě (..) Školy a rodiny, Svaz české mládeže, Svaz studentstva, studentstvo v ROH, všechny osvětové korporace, instituce a spolky, všechen tisk, prostě všechno je třeba mobilisovat k trpělivé a houževnaté práci na záchraně jisté části českého studentstva*“²⁶¹. Článek kontrastuje se spíše umírněným projevem Kulturní politiky z předcházejícího období. Jsou v něm obsaženy ostré jmenovitě adresné útoky, nezpochybnitelná neochvějnost pisatelovy pravdy a minimum věcné argumentace. Je z něho výrazně cítit duch následující periody, kdy došlo k faktické likvidaci opozičních názorů a komunistická ideologie, tedy ideologie, jejíž nositelkou byla Komunistická strana Československa, byla označena za nezpochybnitelnou pravdu a její oponenti pak tvrdě pronásledováni a

²⁵⁸ ŠŤASTNÝ, A. J. *Kdo je svůdce*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 3. 1947, 3, 24, s. 3.

²⁵⁹ ŠŤASTNÝ, A. J. *Kdo je svůdce*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 3. 1947, 3, 24, s. 3.

²⁶⁰ Jmenovitě uvádí Kritický měsíčník, Vývoj, Obzory, Svobodný zítřek, Svobodné slovo, Svobodné noviny, Lidovou demokracii a Dnešek. Z konkrétních novinářů jmenuje jen Ferdinanda Peroutku.

perzekuování. Období, kdy již nebylo primární motivací komunistických představitelů získat většinu veřejnosti na svou stranu z důvodu podpory vlastního snažení o dosažení autoritativního monopartismu, ale o (pře)výchovu obyvatelstva (Kusák 1998, 229 – 230). Období, kdy již nebyly komunistické ideje, jimiž byla zaštitěna politika KSČ, vystaveny nutnosti soutěžit ve veřejné sféře s opozičními názory, ale staly se v rámci něj nezpochybnitelnými dogmaty.

V člancích Kulturní politiky, reflektujících únorový převrat roku 1948, je důležitá rovina zdůrazňování zachování kontinuity poválečného vývoje. Komunisti nebyli, v souladu s viděním Kulturní politiky, těmi, kdo provedl výraznou změnu v politickém systému ČSR. Byli naopak garanty pokračování poválečného režimu. Změny, které tehdy po únoru 1948 nastávaly, byly nazvány „očistnými procesy“. E. F. Burián ve svém úvodníku z Kulturní politiky z 5. března 1948 volá po pokračování očisty veřejného života: „*Vyčistili jsme svůj Augiášův chlév. Ještě čistíme. A budeme čistit. Ve všech oborech naší národní práce, nejpřísněji tam, kde jde o nejodpovědnější úkoly, přísně tam, kde jde o úkoly podružnějšího rázu*“²⁶².

V souladu s kolektivismem, který byl jedním z výrazných ideových východisek poválečného československého režimu, je důležitá vize práce pro národ, práce pro kolektiv. Z pohledu E. F. Buriana sám národní kolektiv pak rozhoduje o tom, kdo získá možnost prokázat svou užitečnost a ideovou věrnost. Ve skutečnosti to byly akční výbory²⁶³, které „očistu“ veřejného života prováděly v praxi. Akční výbory, dle autora tvořené těmi, „*kterým národ důvěřuje, kteří si dosud zachovali tak čistý štít, že jim může být prokázána čest, aby v akčních výborech posuzovali spolehlivost nebo nespolehlivost našich veřejných pracovníků*“²⁶⁴, se stávají posuzovatelem vhodnosti, či nevhodnosti dané osoby nadále zastávat svou funkci. Coby klíčová měřítko jsou v Kulturní politice uvedeny zejména politicko-ideologická pozice, označovaná jako „uvědomělost“: „*Je-li někdo v jakémkoliv důležitém i méně důležitém podniku prokazatelně neuvědomělý nebo reakční propagandou svedený, na důležitém místě, pak není nic lehčího, než dáti mu*

²⁶¹ ŠTASTNÝ, A. J. *Kdo je svůdce*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 3. 1947, 3, 24, s. 3.

²⁶² BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 3. 1947, 3, 24, s. 1.

²⁶³ Srovnej s: „*Akční výbory NF fakticky během pěti dní převzaly moc v zemi a prováděly „očistu“, tzn. nastolily mocenský monopol KSČ*“ (Kaplan 1991, 152).

²⁶⁴ BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 3. 1947, 3, 24, s. 1.

obezřetně možnost na podružnějším místě, aby svým celým chováním a svou pracovní energií ukázal, jakých výkonů je schopen pod spolehlivým, národně uvědomělým vedením“²⁶⁵, a „práce pro národ“, tedy nakolik daný člověk pracoval v zájmu národního kolektivu, v zájmu republiky, v zájmu lidově demokratického režimu, v zájmu lidu: „V niektorých stranách sa dostáva do popredia a nahor skôr ten, čo mal širšie lakte, jako ten, čo skromne, bez kriku a reklamy pracoval v zaujme národa. Vo svojej prvej vláde mal Gottwald celý rad takýchto nehodných ľudí. Neprevzali ministerský rezort, aby v ňom upevňovali ľudovú demokraciu, aby v ňom slúžili národu a republike“²⁶⁶. Existence Národní fronty i vlády pokračuje dále, ale projdou očistou a stávají se z nich „obrozená Národní fronta“ a „obrozená vláda“. Obrození lidově demokratického Československa, tedy „očištění od reakce“, které de facto spočívalo v dosazení komunistů na klíčové pozice, je z pohledu Kulturní politiky i Tvorby hlavním přínosem února 1948.

Jak už zaznělo v článku věnujícímu se demonstraci studentů, nově nacházíme v obsahu zdůrazněný prvek převýchovy. Podle tohoto náhledu je jedinec spíše pasivním subjektem ideologického působení (propagandy), což koresponduje s tehdejšími náhledem na média jako „všemocná“. Je tedy nutno ho uchránit před působením ideologicky opoziční propagandy a užitím propagandy vlastní vytvořit či přetvořit jeho ideovou pozici: „*Jsou-li ruce nemocné, je třeba je tak ošetřit, aby mohly pracovat. Je-li mozek nemocný, musíme se snažit, aby dostal takovou léčbu, aby byl schopen co nejrychleji myslet pro blaho lidu a vývoj našeho národního ducha*“²⁶⁷. Zastávání opozičního názoru je ukázáno jako nemoc, tedy něco nekonvenujícího nějakému objektivnímu stavu normality. Je tedy nutná jeho léčba spočívající ve snaze o přeměnu jeho názorů v souladu s ideovým pozadím lidově demokratického režimu v čele s KSČ.

Z dnešního pohledu přijímaný výklad únorových událostí 1948, jako rozhodujícího momentu snahy KSČ o získání neomezeného panství v politickém systému tehdejšího Československa, příkře kontrastuje s náhledem tehdejšího levicového tisku. Dle obsahu Kulturní politiky, stejně jako Tvorby, se na začátku roku

²⁶⁵ BURIAN, Emil František. Úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 3. 1947, 3, 24, s. 1.

²⁶⁶ BENAÚ, Desider. *Obrozený parlamentarismus*. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 3. 1947, 3, 24, s. 3.

1948 podařilo lidu uhájit poválečný československý lidově demokratický režim proti silám domácí reakce, která byla podporována reakcí zahraniční. Na jedné straně stojí vůle lidu pokračovat v společensko-politickém vývoji poválečné republiky, na straně druhé pak vůle reakce zničit výdobytky tohoto systému, odstranit socialismus a navrátit moc a hospodářskou sílu předválečným buržoazním kruhům. Jediným relevantním garantem poválečného lidově demokratického režimu se stává KSČ a částečně jí ovládaná ČSSD. Opoziční hlasy jsou vyloučeny z veřejného diskurzu. Volání po „jednotě národa“, další klíčové ideje lidově demokratického režimu, v podstatě nedovoluje vystoupit proti komunistické politice. Politika KSČ je ztotožněna s vůlí lidu, s vůlí národa. Zatímco z dnešního pohledu je únor 1948 vnímán jako ukončení limitované demokracie a nástup komunistické totality, z pohledu tehdejších levicových, respektive prokomunistických kulturně-politických týdeníků, se jedná o konec vlivu reakce na lidově demokratický režim a pokračování tohoto režimu v jeho ideální (obrozené) podobě.

²⁶⁷ BURIAN, Emil František. úvodník vydání (bez titulku). Kulturní politika : nezávislý týdeník. 5. 3. 1947, 3, 24, s. 1.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se přiblížil způsob, jakým politicky angažovaný tisk, konkrétně kulturně-politické týdeníky blízké tehdejší KSČ, vstupoval do veřejné sféry Československa v období let 1945–1948. Jednalo se z pohledu dějin republiky o relativně krátkou, přesto velmi zajímavou, periodu. Po ukončení druhé světové války se občané ČSR, ve dvacátém století již poněkolikáté, ocitli v politicky a společensky zcela proměněných podmínkách.

Po období rakousko-uherské monarchie, ukončené první světovou válkou, došlo roku 1918 ke vzniku samostatného Československého státu. Po pádu monarchie vznikla republika založená na principech parlamentní demokracie. Tzv. první republika vydržela do roku 1938, kdy byla 30. září podepsána Mnichovská dohoda, která de facto ukončila existenci samostatného Československa, a začalo období nazývané druhá republika, charakteristické eskalací vzestupu krajní pravice. K zániku druhé republiky došlo na jaře roku 1939 odtržením Slovenska a obsazením českých zemí nacistickým Německem. Z českých zemí byl zřízen protektorát třetí říše (Protektorát Čechy a Morava), zatímco na Slovensku vznikl klerofašistický Slovenský štát. Druhá světová válka skončila na československém území v květnu roku 1945. Obyvatelstvo státu mělo za sebou dlouhých šest let života v nejbrutálnější formě totalitní diktatury. Tehdy čtyřicetiletý obyvatel Československa ve svém životě již zažil monarchii, parlamentní demokracii, autoritářský i totalitní stát. Prožil dvě největší války v dějinách lidstva. Prošel zkušeností velké hospodářské krize a viděl, respektive mohl vidět sociální problémy, se kterými se část československé společnosti potýkala. Období let 1945 – 1948 bylo dalším zásadním zlomovým momentem v dějinách státu.

5. dubna 1945 byl na základě dohody mezi londýnským a moskevským exilem přijat tzv. Košický vládní program. Jednalo se o plán obnovy státu a rovněž o určení podoby režimu, na němž mělo být obnovené Československo založeno. Košický vládní program definoval podstatu tohoto režimu, institucionální podobu politického systému a přinesl nové základní hodnoty společnosti. Režim byl nazván *lidově demokratický* a byl postaven primárně na idejích socialismu a principu národní jednoty. Situace Československa se změnila nejen z pohledu domácí, ale také z pohledu mezinárodní

politiky. Nová situace v mezinárodním systému, založená na bipolární konfrontaci dvou velmocí, tedy USA a SSSR, byla pro ČSR a její budoucí vývoj klíčová.

Již v okamžiku obnovení Československa roku 1945 byla budoucnost republiky do velké míry určena, přesto ne ještě zcela pevně dána. Poválečné období se jeví jako přechodné a o budoucí podobu státu se utkaly jednotlivé politické směry. I přes původní požadavek spolupráce a jednoty, vycházející z určitého korporativního nastavení lidově demokratického režimu, se stále více prohlubovaly rozdíly mezi jednotlivými politickými proudy. Lidově demokratický režim odmítl opoziční princip, přičemž opozice však přirozeně existovala, dána odlišnými představami a idejemi jednotlivých politických směrů. Jednoznačně nejsilnějším politickému subjektu tehdejší ČSR, Komunistické straně Československa, se v únoru roku 1948 podařilo prosadit svou vizi, která spočívala v likvidaci všech vůči ní alternativních směrů a dosažení neomezeného panství ve státě.

Politický boj probíhal rovněž v rovině tisku, respektive v rovině propagace idejí a stanovisek jednotlivých politických směrů. Princip vztahu žurnalistiky a politiky byl v té době, ve srovnání se současností, výrazně rozdílný. Nejcharakterističtějším typem periodik byly stranické tiskoviny. Každá strana disponovala nejen svým vlastním celostátním deníkem, ale rovněž dalšími typy tiskovin, mimo jiné i kulturně-politickými týdeníky. Takovým periodikem byl i týdeník Tvorba, vydávaný Ústředním výborem Komunistické strany Československa. Možností vydávat periodický tisk disponovali pouze politické strany a organizace sdružené v Národní frontě, nikoliv tedy jednotlivci či soukromé subjekty. Princip nezávislého tiskového média byl tedy tomuto období cizí. Existovali však i výjimky. Jednou z těchto výjimek byla i Kulturní politika, která se sama profilovala jako nezávislý týdeník a její vydávání nebylo přímo zaštitěno žádným politickým subjektem. Přesto, že se Kulturní politika ve svém obsahu snažila tento dojem vzbudit, nejednalo se o nezávislost v pravém slova smyslu. Její politická orientace byla zřejmá, apriorně daná a v každé další fázi zkoumaného období více čitelná.

Rozdílnost mezi Tvorbou a Kulturní politikou je rovněž patrná v personálním zázemí. Páteří redakce Tvorby byli přední komunističtí ideologové, propagandisté a vysoce postavení členové KSČ (Gustav Bareš, Ladislav Štoll, Jiří Taufer). Oproti tomu

Kulturní politika se více opírala o představitele předválečné umělecké avantgardy (E. F. Burian, A. Hoffmeister) či příslušníky kulturní levicové inteligence (P. Eisner, A. J. Liehm). Tento fakt je myslím z obsahu obou periodik velmi dobře patrný, přesto bych ho nerad přeceňoval a stavěl do pozice určujícího principu.

Výrazný rozdíl nalezneme v cílech, které oba týdeníky v prvních vydáních v začátku své existence (Kulturní politika), respektive obnovené činnosti (Tvorba), prostřednictvím svých šéfredaktorů deklarovaly. S. K. Neumann v prvním poválečném vydání Tvorby určil jako její cíle boj proti fašismu, nacismu a reakci, obranu a propagaci SSSR a propagaci marxisticko-stalinské nauky. Oproti tomu E. F. Burián viděl jako úkol Kulturní politiky, ve vztahu k domácímu prostředí, vyjadřovat se kriticky k otázkám všedního dne, k životu společnosti a jednotlivce v ní. Z pohledu mezinárodní roviny pak přijímat inspiraci z východu i ze západu. Ani jeden z listů explicitně nedefinoval svůj vztah ke KSČ.

Uvedené tři nejvýraznější rozdíly, tedy vydavatelské zázemí, personální složení redakce a deklarovaná motivace vlastní činnosti, měly na podobu obsahu výrazný vliv a byly v některých kategoriích (mezinárodní politika, ideová východiska) patrné, přestože ne ve stejné kvalitě, po celou dobu tří poválečných let. Oproti tomu v kategorii podpora aktuálních politických postojů KSČ se oba listy v průběhu času ve svém obsahu přibližovaly, až v únoru roku 1948 dosáhly v podstatě úplné shody.

Ve své práci jsem se primárně, ale nikoliv výhradně, snažil analyzovat propagaci komunistických idejí na příkladech textů věnujících se oblasti politiky domácí (především ve vztahu k politice KSČ) a mezinárodní (zejména ve vztahu k antagonismu mezi Východem a Západem). Tyto kategorie jsou vzájemně výrazně provázány. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl nezohlednit je ve struktuře práce, kupříkladu vytvořením podkapitol věnovaných jednotlivým okruhům odděleně. Konkrétní analyzované texty mohou obsahovat všechny tyto roviny. Zde v závěru se přesto pokusím extrahovat z analýzy v hlavní části práce prvky těchto jednotlivých kategorií a rozebrat je zde zvlášť, byť v souvislostech.

Z pohledu mezinárodní politiky přinesl konec druhé světové války bipolární uspořádání mezinárodního systému. Nejvýraznějšími aktéry se staly Spojené státy na jedné straně a Sovětský svaz na straně druhé. Spojené státy byly založeny na liberální demokracii v rovině politické a kapitalismu v rovině hospodářské. Ideologickým základem Sovětského svazu byla ideologie socialistická, respektive marxismus-leninismus-stalinismus, a plánované hospodářství.

Jedním z nejvýraznějších, ne-li přímo nejvíce určujícím prvkem Tvorby byla propagace Sovětského svazu. Autoři obsahu se de facto stali apologety tehdejšího SSSR. V týdeníku nalezneme velké množství článků věnovaných SSSR jako svému hlavnímu tématu. Toto je z pohledu propagandistické strategie vysoce logický krok. Sovětský svaz byl tehdy jedinou zemí pevně založenou na socialistické, respektive komunistické, ideologii. Byl jediným reálným příkladem společnosti fungující na těch idejích, které chtěla KSČ prosadit jako určující i v ČSR. Udržení pozitivního obrazu Sovětského svazu v československé společnosti bylo tedy pro KSČ navýsost žádoucí. SSSR je často propagován v podobě reflexe druhé světové války. Je zdůrazňována jeho zásadní úloha v porážce nacistického Německa. V každém následujícím zkoumaném období je SSSR více posunován do pozice téměř jediného vítěze války. Příspěvek spojenců je nejprve nevýrazně zmiňován, postupně bagatelizován, až nakonec posunut do polohy, kdy je na něj poukazováno spíše jako na negativní. Velké množství článků je určeno i domácí společenské situaci v SSSR v rovině politické, ideologické i sociální. Řada článků oslavuje státní doktrínu SSSR založenou na ideologii marxismu-leninismu a příspěvku J. V. Stalina k ní. Je obhajována demokratičnost a prvek svobody politického systému SSSR. Dochází k adoraci představitelů sovětského komunismu V. I. Lenina a především J. V. Stalina. Tvorba dlouhodobě pěstuje Stalinův kult, který místy posouvá až do jakési mytologické, až nadpozemské roviny. Primárně je propagována nutnost přiblížení Československa Sovětskému svazu – zdůrazňování sdíleného slovanství, záruky bezpečnosti vůči potenciální hrozbě Německa, osvobození Československa, spojenecká smlouva (v kontextu „mnichovské zrady“ západoevropských států) apod. Tato linie je de facto kopíí obrazu tehdejší pozice KSČ, jejíž špičky byly výrazně prosovětsky zaměřeny. Nejen, že si přály prohloubit napojení ČSR na Sovětský svaz, ale rovněž plánovaly aplikovat v Československém prostředí

státní doktrínu podle vzoru SSSR²⁶⁸. S postupně sílícím antagonismem mezi východním a západním blokem se přijímání SSSR a odmítání USA (a Velké Británie) stále více posouvá do extrémnějších poloh.

Kulturní politika zastává v rovině mezinárodní politiky odlišnou pozici. Je více internacionalistická a ve svém obsahu zohledňuje jak vlivy východní (sovětské), tak západní. Zejména na začátku zkoumaného období, tedy krátce po ukončení války a v první polovině roku 1946, se v obsahu nachází řada textů, které referují o USA v pozitivních konotacích. Nalezneme rovněž články, které jsou vůči USA kritické, zejména v souvislosti s kapitalismem a zahraničně-politickou orientací. Kritického tónu vůči USA s postupem času přibývá. V Kulturní politice nenalezneme články primárně zaměřené na propagaci Sovětského svazu, jako je tomu v případě Tvorby. Je-li však v textech Sovětský svaz zmiňován, je vždy pozitivně rámován. Stejně jako v Tvorbě, ani v kulturní politice nenalezneme žádný kritický náhled na SSSR v žádném jeho aspektu. Kulturní politika se programově propagaci Sovětského svazu, ani státní doktríny, na němž byl v té době založen, nevěnuje. Propaguje však zahraničně-politickou orientaci ČSR směrem na Sovětský svaz, což však v té době nebylo výsadou pouze komunistů, ale jednalo o dlouhodobou strategii, založenou na vzájemné dohodě všech stran Národní fronty a vycházející z Košického vládního programu.

Propagační snažení Tvorby v domácí politice víceméně využívá náladu ve společnosti k propagaci politiky a ideových východisek KSČ. Tvorba je výrazně a deklarativně nacionalistická a antiněmecká. Oslavuje proces znárodnování a podporuje odsun německého obyvatelstva. Důraz klade především na sociální rovinu z pohledu hmotného zajištění obyvatelstva. Od předvolebního období roku 1946 se v Tvorbě objevuje výrazná antagonická rovina směrem k opozičním politickým směrům, zejména nekomunistickým stranám a nekomunistickému tisku. Tento antagonismus roste v každém dalším zkoumaném období, až se dostane do roviny kampaní namířených proti názorovým oponentům. Tvorba viditelně vystupuje na podporu politiky KSČ z pohledu jejích aktuálních potřeb, plynoucích z konkrétních událostí (kampaň proti Demokratické straně v souvislosti s „protistátním spiknutím na Slovensku“, únorový

²⁶⁸ Jedná se o zjištění, které vychází z prozkoumané sekundární literatury. Touha KSČ přetvořit podobu státního režimu směrem k jeho podobě v SSSR v Tvorbě není nikdy explicitně zmíněna. Tento fakt je

převrat v roce 1948, odmítnutí Marshallova plánu, snižování cen apod.). K propagaci komunismu používá, stejně jako je tomu v případě propagace SSSR v mezinárodní rovině, reflexi druhé světové války. Vytváří heroizující obrazy padlých komunistických odbojářů (obvykle příslušníků komunistické inteligence, žurnalistů), z nichž postupně nejvýrazněji vykrytalizuje kult Julia Fučíka. Tvorba ve svém obsahu velmi často zmiňuje Mnichovskou dohodu. Přisouzením negativní úlohy v tomto neslavném momentu dějin státu svým ideovým odpůrcům vytváří jejich nepříznivý obraz.

Z pohledu domácí politiky se Kulturní politika hlásí především ke strategii poválečného budování republiky, založeného na lidově demokratickém režimu. Nesnaží se propagovat marxismus-leninismus, ani stalinské ideje²⁶⁹. Výrazně se ztotožňuje se základními ideovými prvky nového režimu, tedy národní jednotou (velmi otevřeně) a socialismem (ne vždy zcela otevřeně). Přesto, že je Kulturní politika z ideologického hlediska ve svém obsahu výrazně zaměřena na domácí prostředí a jeho specifika, přičemž často operuje s termíny „národ“ či „národní jednotu“, nejedná se o vyhrocený nacionalismus, který je charakterističtější spíše pro Tvorbu. Vizi jednoty národa pak podává z různých úhlů pohledu. Charakteristickým prvkem je snaha o definování pozitivních a negativních hodnot společnosti (národa) a jednotlivců v ní obsažených. Dalším úhlem pohledu je vnímání nutnosti určitých očistných procesů, které by národ zbavily, z pohledu Kulturní politiky nežádoucích, osob či skupin. Roku 1945 se toto projevuje častým zmiňováním retribučních procesů v oblasti kultury. Později (zejména v únoru 1948) se pak jedná o očistu od „reakce“ v podobě nekomunisticky smýšlejících osob. Tímto se dostáváme do roviny podpory politiky KSČ. Od začátku svého vydávání se Kulturní politika snažila udržet obraz určité nezávislosti, až nestrannosti. Deklarovala dodržování jednoty Národní fronty a odmítala politické soupeření („politikaření“), které odsuzovala jako narušující „práci pro národ“ a projev sobeckého individualismu. Z prvních vydání skutečně nebyla pozice blízká KSČ velmi znát. Postupem času však list své sympatie ke komunistům projevovat stále otevřeněji. Zpočátku spíše v latentní rovině. Podpora byla z textů patrná až v druhém plánu, čtenář k ní docházel na základě znalosti souvislostí. Výrazněji se podpora KSČ projeví až před volbami 1946, kdy jsou

zcela v souladu s propagační strategií KSČ, která po celé zkoumané období přímo nedefinovala základní stavební kámen své politiky – neomezená moc ve státě podle vzoru SSSR.

²⁶⁹ Je-li však zmíněn marxismus-leninismus či jméno J. V. Stalina, tak pokaždé v pozitivním zarámování. Jedná se o podobný princip jako v případě SSSR obecně. Nejde o systematickou masivní propagaci, ale zároveň je znát pozitivní vztah k těmto skutečnostem.

nekomunistické strany (kromě ČSSD) v textech rámovány spíše negativně, oproti KSČ a ČSSD, které z předvolebních textů vycházejí obvykle pozitivněji. Z pohledu politických preferencí je pak Kulturní politika otevřenější v otištěných politických karikaturách, jejichž autorem je nejčastěji levicově zaměřený výtvarník Antonín Pelc. S tím, jak se situace v domácí a mezinárodní politice postupně vyhrcoje, je z obsahu Kulturní politiky stále více znát příklon ke KSČ. Kulturní politika pokrývá některá témata zcela v souladu s oficiální politickou (propagandistickou) linií KSČ. Jedná se zejména o situaci na Slovensku, Marshallův plán a nejméně výrazně pak únorový převrat roce 1948, kde se už náhled Kulturní politiky dostává do naprosté shody s výkladem KSČ. Již od začátku své existence se Kulturní politika výrazně zapojuje do polemiky s nekomunistickým tiskem. Až od února roku 1948 však nenalezneme programovou snahu o ostrakizaci těchto názorových proudů. Postupně se objevuje i kritika nekomunistických stran Národní fronty. S výjimkou Demokratické strany, která se roku 1947 stala terčem otevřených útoků v podobě série článků z pera Dezidera Benaua, se nejednalo o tak výrazný antagonismus, jako v případě Tvorby. Toto se změnilo opět únorem 1948, kdy Kulturní politika zaútočila již explicitně a jmenovitě proti nekomunistické opozici, coby „reakčním žvlům“, snažícím se rozbít lidově demokratický režim.

Na následujících řádcích se pokusím ilustrovat formu propagace (propagandy) komunistických idejí tak, jak byla přítomna v obsahu zkoumaných periodik, více charakteristicky v Tvorbě. Argumentační rovina a pokrývání všech témat byly podřízeny jednomu základnímu výkladovému principu. Jedná se na nejvyšší rovině o dichotomii mezi „pokrokem“ a „reakcí“. Pokrok symbolizuje rovinu absolutního dobra, rovinu nezpochybnitelně pozitivní. Oproti tomu reakce je symbolem absolutního zla, tedy rovina nezpochybnitelně negativní. Neexistují prvky černobílé, neexistují motivy vymykající se této dichotomii. Tento princip formálně vychází z marxistického pojetí logiky dějin, tedy dialektického (historického) materialismu. V něm jsou dějiny vnímány jako postupný vývoj, kdy se po jednotlivých krocích společnost přibližuje svému ideálnímu uspořádání, kterým je vývojově nejvyšší fáze socialismu – komunismus. Všechny faktory, které tomuto vývoji napomáhají, jsou vnímány jako síly pokroku, přičemž všechny ty, které tomuto vývoji brání, jsou nahlíženy jako reakční.

Z pohledu zkoumaných týdeníků je možno říci, že je-li nějaký aspekt (dějinná událost, osoba, společenská třída, idea, politický krok, stát, myšlenkový proud apod.) zařazen do jedné z těchto kategorií, je tím již předem dáno vyznění textu, v němž je o něm referováno. Typickým příkladem spadajícím do kategorie pokroku je Sovětský svaz. Jeho pozice je nezpochybnitelná, kritika kterékoliv s ním spojeného aspektu není možná. Vše s ním spojené je nahlíženo jako a priori správné. Použité argumenty jsou hledány pouze k dokreslení předem daného výsledku analýzy či komentáře. Do stejné kategorie spadá i J. V. Stalin. Každý jeho krok, každé jeho rozhodnutí, každá jím vyřčená idea je správná. Dobrým příkladem je T. G. Masaryk, k jehož odkazu se obě periodika pozitivně hlásí, a to ve všech zkoumaných obdobích. V okamžiku, kdy je T. G. Masaryk „přijat“ mezi síly pokroku, není již kritický tón možný. Přitom je evidentní, že spousta okolností spojených s Masarykovým životem a dílem (světonázorem) nemůže komunistům konvenovat. Tato situace je pak řešena následovně. Jedná-li se o okolnosti, které je možné přejít mlčením, stane se tak. Jedná-li se o momenty příliš výrazné, popřípadě téma ve veřejném prostoru výrazně akcentované²⁷⁰, dochází k jejich omluvení, či vysvětlení v souladu s propagační potřebou. Odmítnutí marxismu-leninismu T. G. Masarykem je vysvětleno neznalostí společenského vývoje po jeho smrti. Části jeho textů jsou pak dávány do pozitivní souvislosti s (jím odmítnutým) marxismem-leninismem.

Typickým představitelem reakce je kupříkladu předválečná pravice symbolizovaná agrární stranou. Vše s ní spojené bude vždy a priori hodnocené negativně. O aspektech zařazených v rovině reakce již není možná zmínka v pozitivním významu. Nenajdeme nikdy analýzu typu „co udělala agrární strana v období první republiky špatně a co dobře“. Referování o agrární straně je vždy jen negativní. Negativní jsou i atributy s ní spojené – chamtivost, politikaření, fašizující tendence, v případě obrazové části pak obezita, stáří či výraz v tváři ukazující negativní emoce (zloba, ješitnost, strach, závist).

²⁷⁰ V té době ještě pochopitelně neměli komunisté monopol na podobu a obsah veřejné sféry. Museli tedy čelit kritickým hlasům a polemice s nekomunistickým tiskem. Příkladem je převzetí Zakarpatské Ukrajiny Sovětským svazem, které zůstane při analýze zahraniční politiky ČSR ve vztahu k SSSR (garance obnovy státu v předválečných hranicích) v článku v Tvorbě roku 1945 nezminěno. Až v reakci na kritické hlasy je tento podstatný aspekt zmíněn v dalším článku Tvorby věnujícím se podobnému tématu v období roku 1946.

Zařazování do kategorií *reakce* či *pokrok* nebylo náhodné a vycházelo z aktuálních politických a propagačních potřeb. Bylo primárně propagandistickým nástrojem. Výrazná byla emocionální rovina argumentace – využívání strachu, nenávisti, frustrace, hrdosti, touhy po jistotě či materiální touhy. Důležitým propagandistickým nástrojem bylo vytváření souvislostí s některým aspektem, který byl očividně nositelem výrazného negativního emocionálního podbarvení – v té době především Mnichovská dohoda a nacistické Německo a jeho symboly (Hitler, Goebbels). Využívána byla nálada společnosti – nenávist k Německu, únava z války, touha po šťastné budoucnosti či nacionalismus. Dále bylo využíváno atributů, které jsou nositeli pozitivních (mládí, radost, budoucnost, mír), či negativních (stáří, válka, hlad, smrt, sobectví) emocí.

Klasickým příkladem je propagace SSSR v Tvorbě. V souvislosti s antiněmeckým cítěním a nárůstem nacionalismu Tvorba propagovala koncept slovanství. Slovanství se stalo argumentem příklonu k SSSR. V souvislosti s Mnichovskou dohodou byl propagován SSSR, jako ten co nezdědil, ten co dal ČSR záruky, ten co byl proti Mnichovu a ten co ČSR nakonec nezištně osvobodil. V souvislosti s mezinárodní situací byl Sovětský svaz ukazován jako ten, který chce mír, oproti představitelům USA, jejichž nejvyšší touhou je válka. Referování o vnitřní situaci SSSR bylo rámováno atributy štěstí, radosti, všeobecné spokojenosti, svobody, klidu a bezproblémovosti. Ti, co se vyjadřovali k SSSR svazu kriticky, byli dáváni do souvislosti s vypuknutím druhé světové války („příčinou druhé světové války byl antikomunismus“) a byla jim připisována touha rozpoutat třetí světovou válku (touha po válce, po smrti, krvi).

Kritici SSSR, popřípadě libovolně zaměnitelně jiné osoby (kritici politiky KSČ, představitelé opozičních politických směrů, představitelé západních kapitalistických států), jdoucí proti politickým a propagandistickým cílům KSČ, byli dáváni do souvislosti s některými charakteristickými představiteli reakce – velkokapitalisté, velkoakcionáři, bankéři, velkostatkářská šlechta, velkoobchodníci, milionáři, šmelináři, luďáci, agráři či předváleční fašisté. Tito byli dále dáni do souvislosti se symboly čerstvě přestálých hrůz a ponížení v podobě druhé světové války – nacistickým Německem a jeho představiteli. Souvislosti jsou často jen v rovině rétorické, nemusí se jednat o dokazování skutečného spojení či ideové blízkosti. Stačí připodobnění (jejich

praxe připomíná goebbelsovskou propagandu; zdá se, že pan poslanec by byl rád, kdyby se vrátili protektorátní časy) popřípadě prosté konstatování bez hlubší argumentace (liberalismus byl kořenem nacismu; cílem reakce je pokoření lidu), na němž je pak založena argumentace další (protože je jisté, že liberalismus je kořenem nacismu, není možné dnes v Československu dovolit existenci žádných projevů zrádného liberalismu).

V souladu s propagandistickým zájmem byly rovněž účelově využívány manipulace s fakty (v některých případech účelové nepravdy) a překrucování historických souvislostí. S únorovými událostmi se obsah obou periodik radikalizoval a polemický tón byl změněn na tvrdě útočný. Argumentační rovina ztratila poslední zbytky logické kvality a byla definitivně přeměněna na propagaci dogmatu. Opoziční názory byly označeny za nebezpečné a vyžadující nekompromisní vymícení, a to jak v případě Tvorby, tak v případě Kulturní politiky. Namísto sázky na souboj v rovině argumentace bylo rozhodnuto opoziční hlasy umlčet. Komunisté byli dosazeni do pozice jediného relevantního názorového proudu, do pozice jediného garanta lidově demokratického režimu.

Cílem mé práce byla především analýza projevů politické angažovanosti kulturně-politických týdeníků Tvorba a Kulturní politika, tedy periodik, která do veřejné sféry poválečného lidově demokratického Československa vstupovala z pozic blízkých KSČ. Snažil jsem se analyzovat způsob jejich propagačního úsilí zejména v oblasti politických idejí. Zaměřoval jsem se na obsahovou stránku (konkrétní propagované ideje) i formální stránku (způsob propagace těchto idejí). Důležitou rovinou byla snaha vystihnout souvislost s aktuální politickou situací v domácí i zahraniční politice, čímž je dána podoba struktury této analýzy.

Resumé

Zkoumané období dějin Československa bylo charakteristické celkovým posunem společnosti blíže k idejím socialismu. Klíčovou událostí bylo podepsání Košického vládního programu 5. dubna 1945. Jednalo se o dohodu mezi londýnskými a moskevskými představiteli exilu z doby války. Košický vládní program určil podobu politického režimu v obnoveném Československu a vytyčil základní principy rekonstrukce státu. Nový režim byl nazván *lidově demokratický* a vycházel z idejí, které byly blízké ideologii socialismu. Důležitý byl rovněž akcent na princip národní jednoty. Základním institucionálním prvkem politického systému se stala nově vytvořená Národní fronta. Politickou činnost směly nadále vyvíjet pouze subjekty sdružené v Národní frontě, přičemž z ní byli zcela vyloučeni všichni představitelé čistě pravicové politiky.

Po válce bylo rozhodnuto, že nebude umožněno vydávání periodického tisku za účelem zisku. Z tohoto důvodu nebylo povoleno vydávat tisk jednotlivcům či nezávislým subjektům, ale pouze politickým stranám a organizacím sdruženým v Národní frontě. Bylo však možné získat i výjimku. Takovým příkladem byla Kulturní politika. Týdeník Tvorba byl vydáván přímo ústředním výborem Komunistické strany Československa.

Tvorba ve svém obsahu výrazně tíhla k propagaci Sovětského svazu a ideologii marxismu-leninismu, při zdůrazňování ideového příspěvku tehdejšího vůdce SSSR J. V. Stalina. Ve všech zkoumaných obdobích Tvorba ve svém obsahu striktně kopírovala politickou linii KSČ. Z pohledu domácí politiky se hlásila k procesu znárodnování, odsunu německého obyvatelstva a kladla důraz na sociální otázky. Svými texty podporovala kroky KSČ, které měly za cíl dosažení monopolního mocenského postavení v Československu. Kulturní politika se více držela jako své základní ideové linie principů lidově demokratického uspořádání Československa – socialismu a národní jednoty. Nepropagovala SSSR a marxismus-leninismus v té míře jako Tvorba. Kulturní politika se snažila profilovat jako nezávislá, ale v každém následujícím zkoumaném období se více přibližovala podpoře politiky KSČ. V únoru pak již nepokrytě vystoupila na podporu převratu směřujícího k dosažení KSČ do pozice hegemona v Československu.

Summary

A characteristic moment in the period of Czechoslovak history observed in this thesis was the general shift in political preferences towards socialistic ideas. The key event was the signing of an agreement called the Košice government program (*Košický vládní program*) on the 5th April 1945. The *Košický vládní program* established the form of the political regime in restored Czechoslovakia and defined the fundamental principles of the reconstruction of the state. The new regime was named the *people's democratic regime*, and its basic principles were close to the ideology of socialism. A very important characteristic was also the strong emphasis on the idea of national unity. A fundamental institutional object of the political system became the newly created National Front (*Národní fronta*). In then Czechoslovakia, only those subjects who were members of the National Front could take part in the political process. All political representatives of prewar rights, in the sense of political ideology, were excluded from politics and ostracized. Right after the Second World War it was decided to prohibit the publishing of periodicals for profit. This was the reason why private persons and independent organizations were not allowed to publish periodicals. Only political parties and organizations that were associated with the National Front could publish their own periodicals, but it was possible to gain exemption, as the weekly magazine *Kulturní politika* did. The weekly magazine *Tvorba* was published directly by the central committee of the Communist Party of Czechoslovakia (*KSČ*).

Strong elements in *Tvorba*'s content were the propagation of the Soviet Union and the ideology of Marxism-Leninism with accentuation on the contributions of then Soviet leader J. V. Stalin. With regard to domestic policies, *Tvorba* supported the process of nationalization and the expulsion of Germans from Czechoslovakia and also accentuated welfare topics. In all observed time periods, *Tvorba* strictly copied the policy of the *KSČ* and all of the steps that it took in order to gain absolute power within the Czechoslovak political system. The basic ideology of *Kulturní politika* was close to the essential principals of the new people's democratic regime, i.e., socialism and national unity. *Kulturní politika* tried to make a picture of itself as an independent medium but was actually getting closer and closer to the main policy of the *KSČ*. In February 1948 *Kulturní politika* openly supported the coup d'etat by the *KSČ* that lead directly to the *KSČ*'s position of hegemony in Czechoslovakia.

Použitá literatura

BAUER, Michal. *Ideologie a paměť : literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století*. Vyd. 1. Jinočany : H & H, 2003. 359 s. ISBN 80-7319-028-1.

BEDNAŘÍK, Petr. *Český tisk v letech 1945-1948*. In KONČELÍK, Jakub, et al. *Rozvoj české společnosti v Evropské unii : Část III, Média*. Praha : Matfyzpress , 2004. s. 132-144.

BURIÁNEK, František. *F. X. Šalda*. In BLAŽÍČEK, Přemysl, et al. *Dějiny české literatury. [Díl] 4. : Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Praha : Victoria Publishing, 1995. s. 96 - 108. ISBN 80-85865-48-3.

CABADA, Ladislav. *Politický systém první Československé republiky*. In CABADA, Ladislav; VODIČKA, Karel. *Politický systém České republiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2003. s. 15- 45. ISBN 80-7178-718-3.

ČAPKA, František. *Politické strany první republiky*. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 1998. 31 s. ISBN 80-7204-102-9.

DOKOUPIL, Blahoslav. *Slovník českých literárních časopisů, periodických literárních sborníků a almanachů*. Brno : Host, 2002. 334 s. ISBN 80-7294-041-4.

DRÁPALA, Milan. *Na ztracené vartě Západu : antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*. Praha : Prostor, 2000. 682 s. ISBN 80-7260-046-X.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 362 s. ISBN 978-80-7380-137-3.

JANOUSEK, Pavel, et al. *Dějiny české literatury 1945-1989. I., 1945-1948*. Praha : Academia, 2007. 431 s. ISBN 978-80-200-1527-3.

JANOUSEK, Pavel, et al. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl I., A-L*. Vyd. 1. Praha : Brána, 1995. 549 s.

Diplomová práce

JANOŮŠEK, Pavel, et al. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945. Díl 2, M-Ž*. Vyd. 1. Praha : Brána, 1998. 791 s.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1945-1948. 1. část*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 153 s. ISBN 80-04-25699-6.

KALINOVÁ, Lenka. *Východiska, očekávání a realita poválečné doby : k dějinám české společnosti v letech 1945-1948*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. 119 s. ISBN 80-7285-043-1.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938) : D. 3, O přežití a o život (1936-1938)*. 1. vyd. . Praha : Libri, 2003. 803 s. ISBN 80-7277-119-1.

KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953 : biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů...* Praha : Libri, 2002. 278 s. ISBN 80-7277-093-4.

KUSÁK, Alexej. *Kultura a politika v Československu 1945-1956*. Praha : Torst, 1998. 663 s. ISBN 80-7215-055-3.

KŘIVÁNKOVÁ, Alena; VÁTRAL, Jozef. *Dějiny československé žurnalistiky. 4. díl : Český a slovenský tisk v letech 1944-1987*. 1. vyd. Praha : Novinář, 1989. 223 s.

MACURA, Vladimír. *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. Praha : Academia, 2008. 351 s. ISBN 978-80-200-1669-0.

MACURA, Vladimír. *Šťastný věk : symboly, emblémy a mýty 1948-89*. 1.vyd. Praha : Pražská imaginace, 1992. 126 s. ISBN 80-7110-100-1.

NÁLEVKA, Vladimír. *Studená válka*. Vyd. 1. Praha : Triton, 2003. 234 s. ISBN 80-7254-327-X.

Diplomová práce

NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století. (I.)*. Vyd. 1. Praha : A. Skřivan, 2000. 271 s. ISBN 80-902261-4-0.

PEHR, Michal. KSC a volby 1946. In KÁRNÍK, Zdeněk; KOPEČEK, Michal. *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Svazek V.*. 1. vyd. Praha : Dokořán : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. s. 177 – 193. ISBN 80-7363-033-8.

RATAJ, Jan. *KSC a Československo I. (1945-1960)*. Vyd. 1. Praha : Oeconomica, 2003. 199 s. ISBN 80-245-0642-4.

RUPNIK, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa : od počátků do převzetí moci*. Praha : Academia, 2002. 284 s. ISBN 80-200-0957-4.

ŠARADÍN, Pavel. *Historické proměny pojmu ideologie*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 131 s. ISBN 80-85959-94-1.

ŠEVČÍK, Jiří; DUŠKOVÁ, Dagmar; MORGANOVÁ, Pavlína. *České umění 1938-1989 : programy, kritické texty, dokumenty*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2001. 520 s. ISBN 80-200-0930-2.

VODIČKA, Karel. Politický systém komunistického Československa. In CABADA, Ladislav; VODIČKA, Karel. *Politický systém České republiky*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2003. s. 45 - 94. ISBN 80-7178-718-3.

ŽÁČEK, Pavel. Únor 1948 a bezpečnostní složky. In KLAUS, Václav; DEJMEK, Jindřich; LOUŽEK, Marek. *Únor 1948 : šedesát let poté*. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2008. s. 41 - 54. ISBN 978-80-86547-01-5.

Tisk

Kulturní politika : nezávislý týdeník 1945 – 1948

Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku 1945 – 1948

Internetové zdroje

Portál veřejné správy České republiky [online]. 2003 - 2010 [cit. 2010-04-15]. 11/1946 Sb. o otištění smlouvy mezi ČSR a SSSR o přátelství a pomoci (1943). Dostupné z WWW:

<http://www.portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_1=11/1946&PC_8411_ps=10>.

Skaut.org [online]. 2003 [cit. 2010-05-04]. Historie českého skautingu. Dostupné z WWW: <<http://www.skaut.org/skauting.cr.php>>.

Ústav pro studium totalitních režimů [online]. 2008 [cit. 2010-04-20]. Julius Fučík (1903–1943) a jeho Reportáž, psaná na oprátce. Dostupné z WWW : <<http://www.ustrcr.cz/cs/julius-fucik-1903-1943-a-jeho-reportaz-psana-na-opratce>>.

Wikipedia : the free encyclopedia [online]. 2001, 5. 5. 2010 [cit. 2010-04-21]. Henry A. Wallace. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_A._Wallace>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Pan Čacký (obrázky)

Příloha č. 2: Výsledky voleb do Ústavodárného shromáždění 1946 (tabulka)

Příloha č. 3: Karikatura Winstona Churchilla (obrázek)

Příloha č. 4: Obraz Rudé armády za druhé světové války (obrázek)

Příloha č. 5: Karikatura představitelů Československé strany národně socialistické (obrázek)

Příloha č. 6: Znak československé strany národně socialistické (obrázek)

Příloha č. 7: Karikatura předvolebního boje (obrázek)

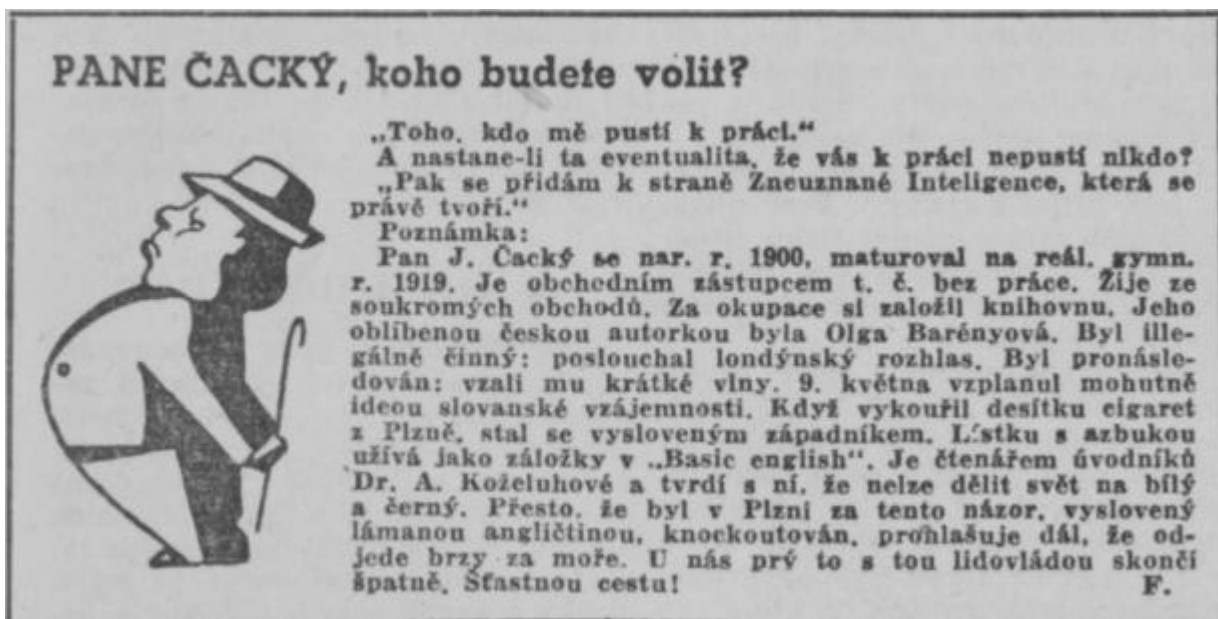
Příloha č. 8: Karikatura Winstona Churchilla v Kulturní politice (obrázek)

Příloha č. 9: Úvodní strana obálky Tvorby s V. I. Leninem (obrázek)

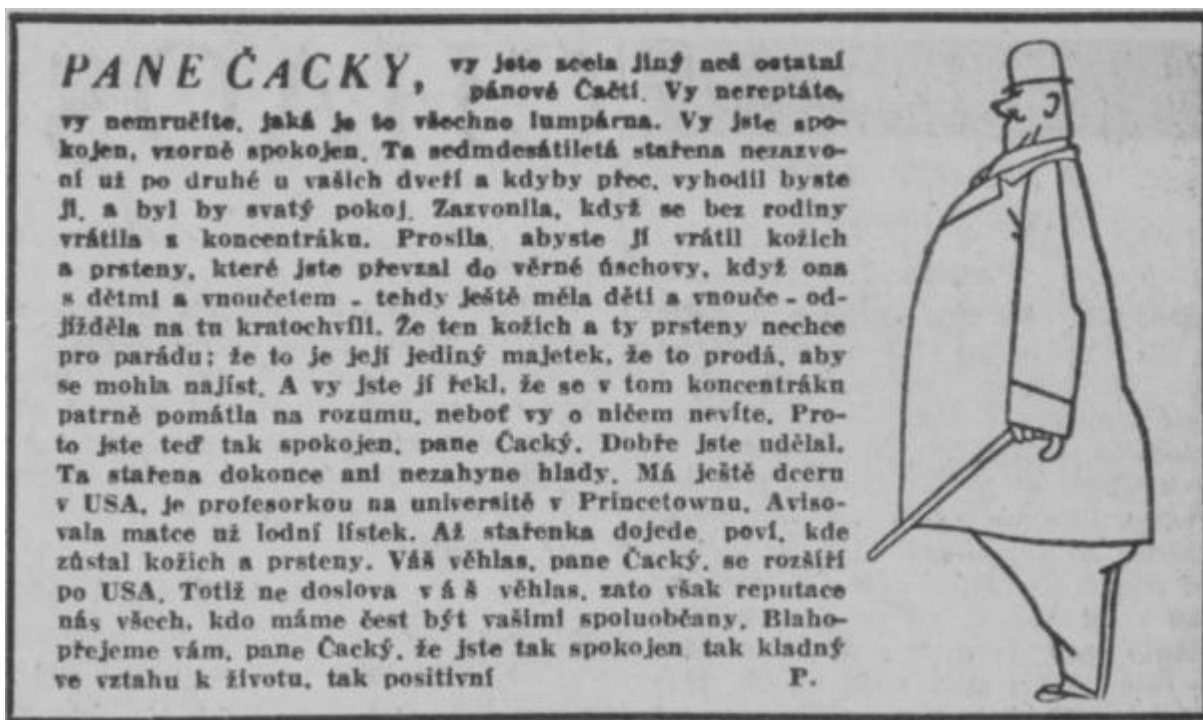
Příloha č. 10: Karikatura předsedy Demokratické Josefa Lettricha z Kulturní politiky 1947 (obrázek)

Přílohy

Příloha č. 1: Pan Čacký (obrázky)

Kulturní politika : nezávislý týdeník. 28. 9. 1945, 1, 3, s. 3.

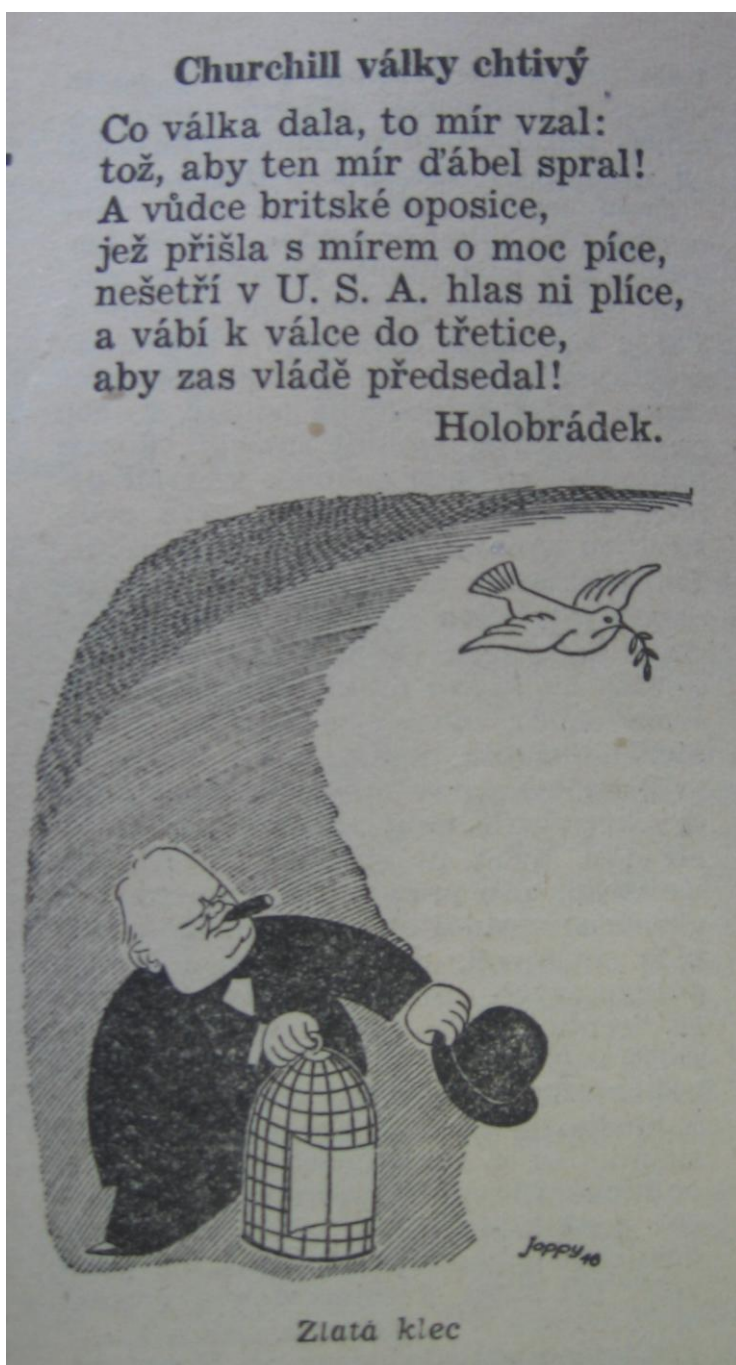
Kulturní politika : nezávislý týdeník. 12. 10. 1945, 1, 5, s. 3.

Příloha č. 2: Výsledky voleb do Ústavodárného shromáždění 1946 (tabulka)

Celkové výsledky voleb v roce 1946:				
	strana	České země	Slovensko	mandáty
1.	KSČ	40,17%	---	93
2.	ČSNS	23,66%	---	55
3.	ČSL	20,24%	---	46
4.	ČSSD	15,58%	---	37
5.	DS	---	62,0%	43
6.	KSS	---	38,37%	21
7.	SSL	---	3,73%	3
8.	SP	---	3,11%	2
celkem hlasovalo 7 099 411 voličů				300

Převzato z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=KulP/3.1947-1948/4/1.png> ,
náhled 28. 4. 2010.

Příloha č. 3: Karikatura Winstona Churchilla (obrázek)

Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku, 1946, 15.

Příloha č. 4: Obraz Rudé armády za druhé světové války (obrázek)

Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 8. 5. 1946, 15, 19, úvodní strana obálky.

Příloha č. 5: Karikatura představitelů Československé strany národně socialistické (obrázek)

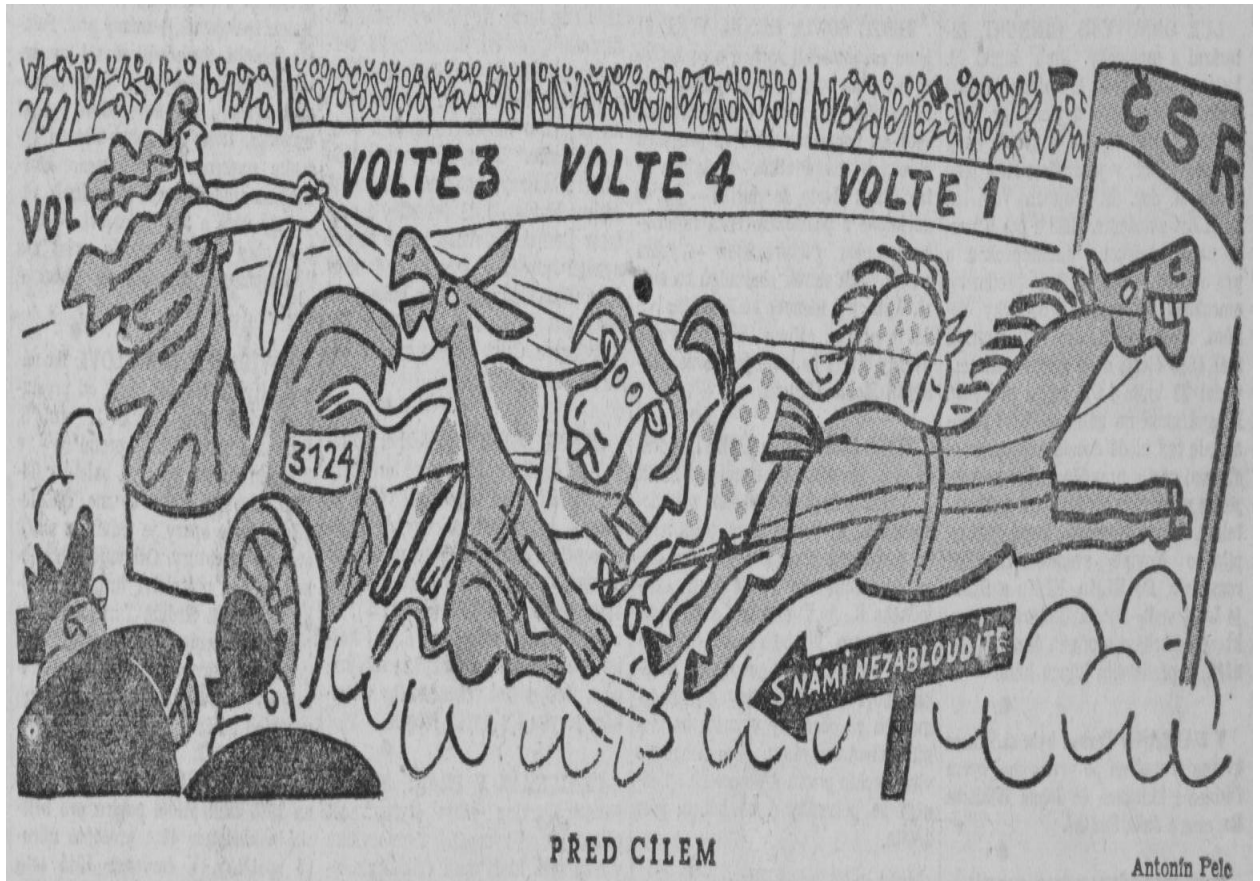
PELC, Antonín. kresba. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 17. 5. 1946, 1, 31, s. 1.

Příloha č. 6: Znak Československé strany národně socialistické (obrázek)

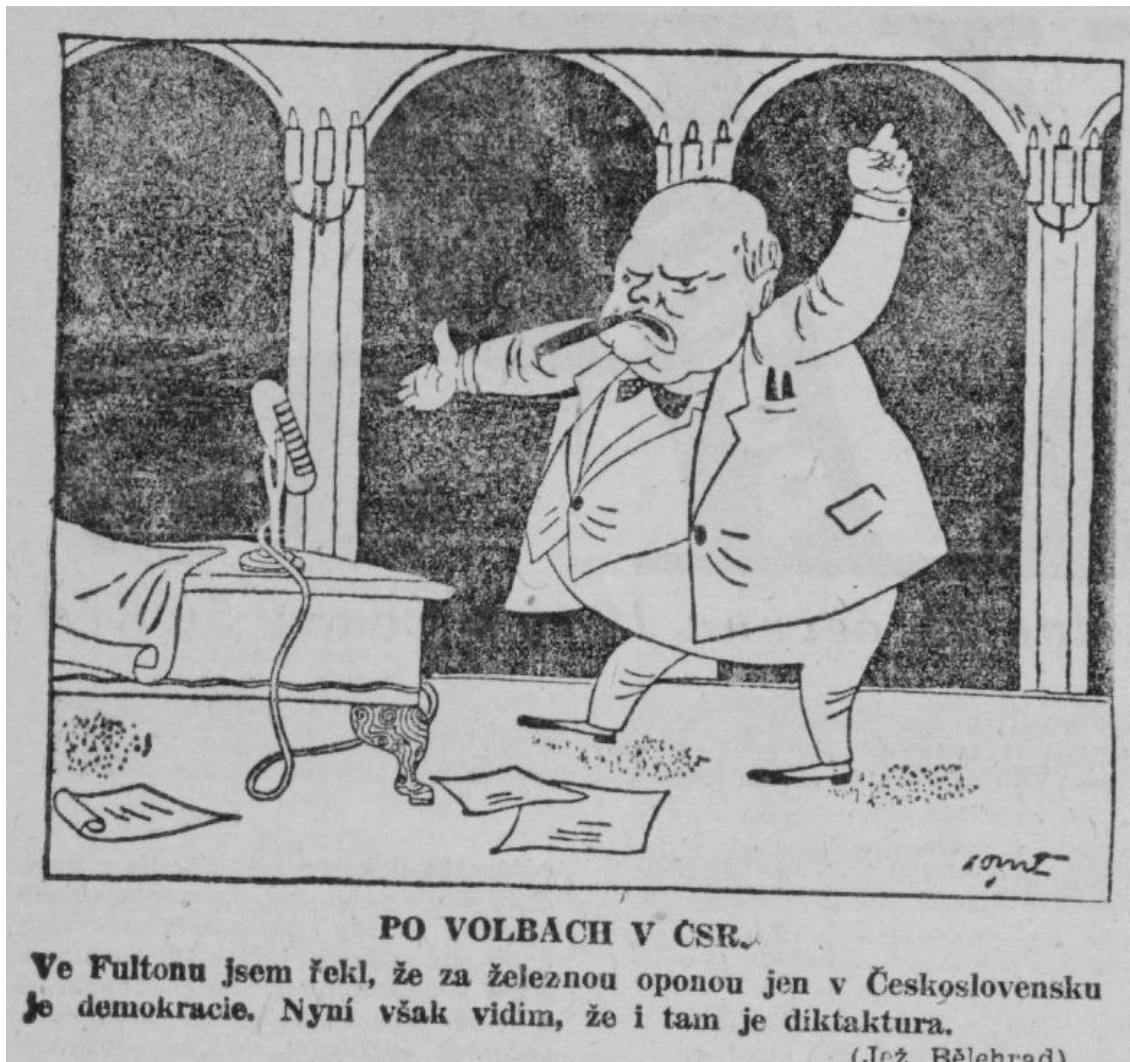
Převzato z: <http://csns-ic.sweb.cz/>, náhled 28. 4. 2010.

Příloha č. 7: Karikatura předvolebního boje (obrázek)

PELC, Antonín. kresba. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 24. 5. 1946, 1, 32, s. 1.

Příloha č. 8: Karikatura Winstona Churchila (obrázek)

signováno Jež, Bělehrad. kresba. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 21. 6. 1946, 1, 36, s. 2.

Příloha č. 9: Úvodní strana obálky Tvorby s V. I. Leninem (obrázek)

Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 23. 1. 1946, 15, 4, úvodní strana obálky.

Příloha č. 10: Karikatura předsedy Demokratické Josefa Lettricha (obrázek)

PELC, Antonín. kresba. Kulturní politika : nezávislý týdeník. 10. 10. 1947, 3, 4, s. 1.

Příloha č. 11: Kresba na téma poučnorové „očisty“ (obrázek)

HAAS, Leopold. kresba. Tvorba : týdeník pro kulturu a politiku. 3. 3. 1948, 17, 9, s. 1.